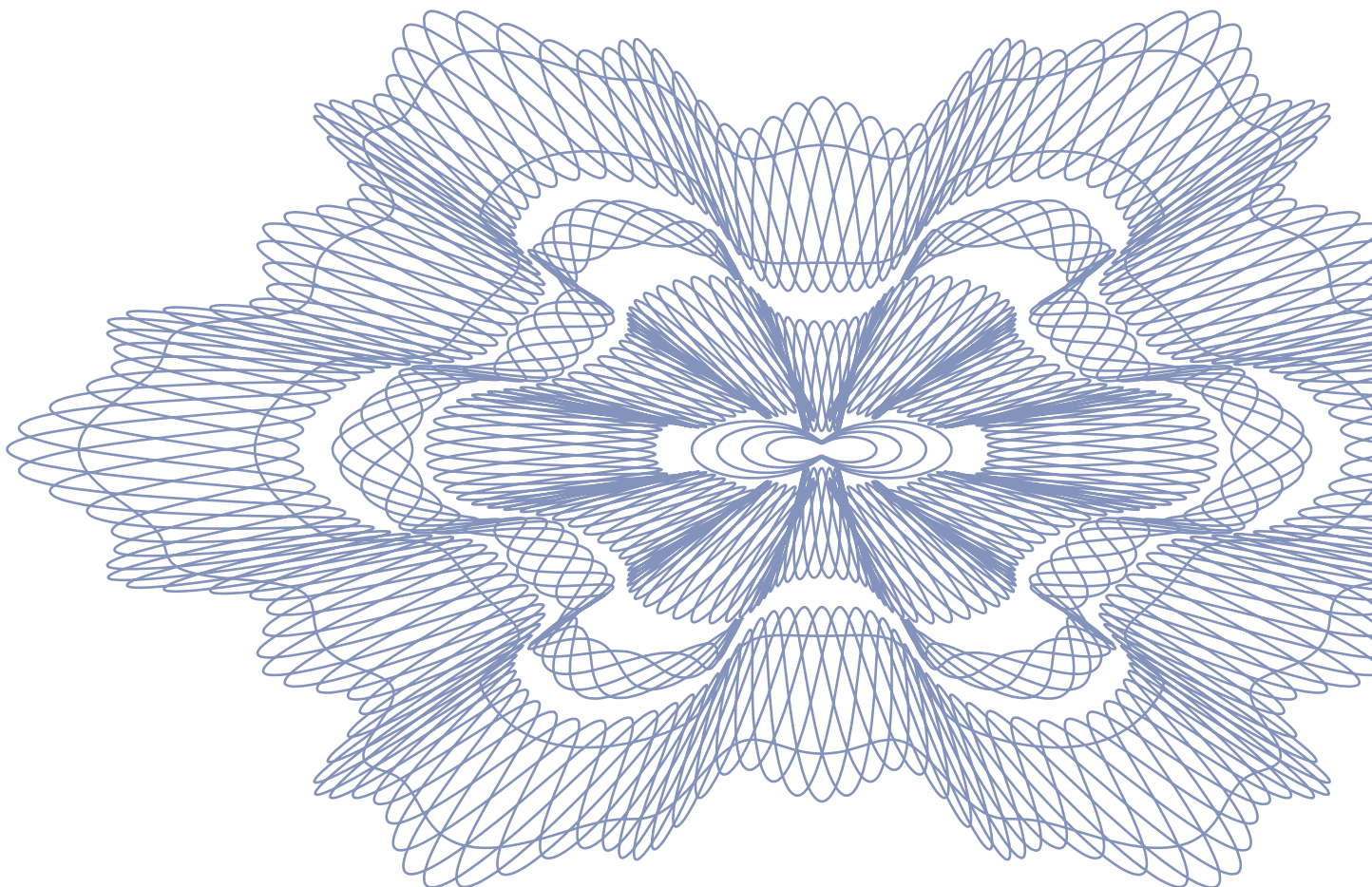

Årsrapport om betalingssystemer

2005

ma i
2006

Norges Banks årsrapport om betalingssystemer

Norges Bank skal bidra til robuste og effektive betalingssystemer og finansmarkeder. Dette følger av sentralbankloven og betalingssystemloven. Norges Bank overvåker derfor finansinstitusjonene, verdipapirmarkedene og betalingssystemene for å avdekke utviklingstrekk som kan svekke stabiliteten i det finansielle systemet. Gjennom betalingssystemloven er Norges Bank gitt konsesjons- og tilsynsmyndighet for interbanksystemer av betydning for den finansielle stabilitet. Tilsynsfunksjonen utøves med særlig sikte på å begrense risikoen i betalingssystemene. De store overføringene som skjer gjennom betalingssystemet hver dag resulterer i fordringer mellom avsenders og mottakers bank. Disse mellomværendene gjøres til slutt opp over bankenes konti i Norges Bank. Bankene og sentralbanken er således kjernen i betalingssystemet.

Norges Bank overvåker også om utviklingen bidrar til et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet. Et effektivt betalingssystem kjennetegnes av at betalinger gjennomføres hurtig, sikkert og til lave kostnader. De viktigste faktorene for å oppnå et effektivt betalingssystem i Norge er:

- en felles infrastruktur som muliggjør stordriftsfordeler
- priser som reflekterer de relative kostnadsforskjellene i produksjonen av tjenestene
- virksom konkurranse på tilbydersiden

Årsrapport om betalingssystemer inneholder informasjon som Norges Bank innhenter fra finansnæringen som en del av vårt overvåkingsarbeid. Rapporten har vært utgitt siden 1987 og gir en årlig oppdatering av utviklingstrekk og priser i betalingsformidlingen. I tillegg informerer rapporten om Norges Banks og andre sentralbankers egen virksomhet på dette feltet. Rapporten redegjør også for Norges Banks overvåking av risikoen i viktige betalings- og oppgjørssystem.

Årets rapport er inndelt i fem kapitler. I de fire første kapitlene omtales hovedsakelig de kunderettede tjenestene. Kapittel 5 omtaler Norges Banks overvåking av interbanksystemene. I tillegg omfatter rapporten et tabellvedlegg, med forklaringer.

Årsrapporten om betalingsformidling kommer ut en gang i året. Rapporten er også tilgjengelig på Norges Banks hjemmeside:

www.norges-bank.no

Årsrapporten om betalingsformidling kan bestilles fra:

Norges Bank, Abonnementsservice

Postboks 1179 Sentrum

0107 Oslo

Telefon: 22 31 63 83

Telefaks: 22 31 64 16

E-post: central.bank@norges-bank.no

Rapportens tabeller er også tilgjengelige på Norges Banks hjemmesider i Excel-format.

Ansvarlig redaktør: Svein Gjedrem

Omslag og grafisk design: Grid Strategisk Design AS

Sats: Norges Bank

Trykk: Lobo Media AS

Teksten er satt med 11,5 pkt Times

ISSN 1503 - 8602 (trykt)

ISSN 1503 - 8610 (online)

Forord

Det internasjonale valutafondet (IMF) foretok en gjennomgang av det norske finansielle systemet i 2005. IMF uttaler at infrastrukturen for betalinger er høyt utviklet og effektiv, og at det systemviktige oppgjørssystemet, Norges Banks Oppgjørssystem, fullt ut oppfyller internasjonale standarder. Bankenes samarbeid om en felles infrastruktur, som igjen er basis for enkeltbankenes tilbud av betalingstjenester til markedet, fremheves som et positivt element.

Norske banker benytter priser som virkemiddel for å få kundene til å velge de mest kostnadseffektive tjenestene. Kombinasjonen av brukervennlighet og priser har ført til at nordmenn har gått over til elektroniske betalingstjenester raskere enn forbrukere i andre land. Økningen i bruk av elektroniske betalingsinstrumenter fortsatte i 2005. Veksten var størst for de mest effektive elektroniske tjenestene, som eFaktura og Avtalegiro. Bruken av eFaktura ble fordoblet fra 2004 til 2005. Bruken av betalingskort fortsatte å øke, og i 2005 brukte hver nordmann i gjennomsnitt kortet 188 ganger.

Norges Bank overvåker risikoen i sentrale betalings- og oppgjørssystemer. Formålet er å sørge for at systemene organiseres slik at hensynet til finansiell stabilitet blir ivaretatt. Norges Bank ønsker åpenhet om sin virksomhet. I tråd med dette publiserer vi for første gang hovedpunktene fra Norges Banks overvåkingsarbeid i et eget kapittel i årsrapporten. Norges Bank vil også i årene fremover rapportere om overvåkingsarbeidet i årsrapporten. Rapporten har i år skiftet navn fra "Årsrapport om betalingsformidling" til "Årsrapport om betalingssystemer".

Jarle Bergo

Sammendrag

I et effektivt betalingssystem gjennomføres betalingene hurtig, sikkert og til lave kostnader. I Norge gjennomføres de fleste betalinger på dagen. Sikkerheten i det norske betalingssystemet er god og produksjonskostnadene knyttet til betalingstjenester er betydelig redusert de siste årene.

For å bidra til fortsatt effektivitet i betalingssystemet er det viktig at kundene motiveres til å velge de mest effektive betalingstjenestene. Videre må bankene ha insentiver til å utvikle nye instrumenter og til å investere i ny teknologi. Norges Bank anser direkte prising som et viktig virkemiddel både for videreutvikling av tjenestene og for å fremskynde endringer i bruksmønstre.

Elektroniske betalingstjenester brukes stadig oftere

I 2005 ble det utført i overkant av 1,2 milliarder transaksjoner med ikke-kontante betalingsinstrumenter. 93 prosent av disse transaksjonene var elektroniske (se figur 1).

I 2005 økte antall elektroniske girotransaksjoner med 6 prosent (se figur 2). Dette er en noe lavere vekst enn tidligere år. Det er om lag 2,3 millioner personer som bruker nettbank i Norge. Antallet bedrifter som bruker nettbank, har økt betydelig. Det er også sterk vekst i bruken av eFaktura og rundt 20 prosent av nettbankbrukerne benytter eFakturaordningen.

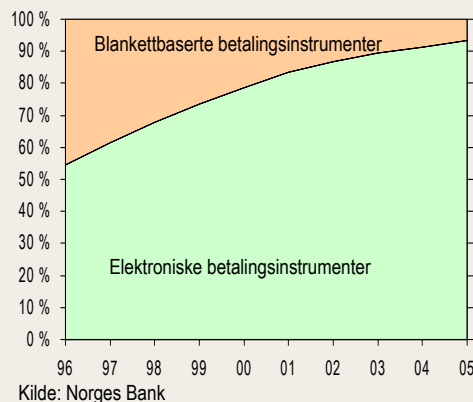
I 2005 ble det registrert 864 millioner korttransaksjoner ved kontantuttak og varekjøp. Dette er en økning på 10 prosent i forhold til i 2004. Gjennomsnittsbeløpet for en BankAxepttransaksjon var 365 kroner i 2005, en økning på 22 kroner fra året før.

Både antallet kontantuttak og den samlede verdien av kontantuttakene falt fra 2004 til 2005. Reduksjonen skyldtes hovedsakelig færre kontantuttak over skranke. Verdien av sedler og mynt i omløp steg imidlertid med 5 prosent til 45,9 milliarder kroner i gjennomsnitt i 2005.

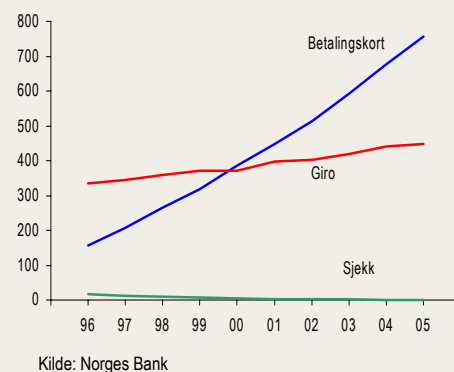
Små endringer i prisene

De fleste norske banker priser betalingstjenestene, selv om tilbudet av gratistjenester øker. Prisene som kundene betaler reflekterer i stor grad de relative kostnadsforskjellene ved å produsere betalingstjenestene. Dette motiverer kundene til å velge de mest effektive betalingstjenestene. Stadig flere bankkunder benytter kundeprogram med rabatt på betalingstjenester. Rabattene ser i første rekke ut til å komme på de elektroniske tjenestene. De fleste kundeprogrammene opprettholder derfor insentivene til å velge elektroniske betalingstjenester.

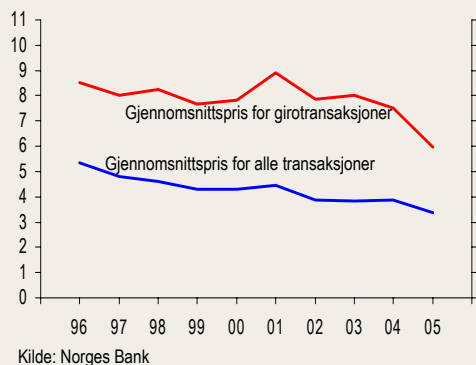
Figur 1 Bruk av blankettbaserte og elektroniske betalingsinstrumenter 1996-2005. Transaksjoner i prosent

Figur 2 Betalingsinstrumenter 1996-2005. Millioner transaksjoner

Figur 3 Veide nominelle gjennomsnittspriser på betalingstjenester til privatpersoner 1996 - 2005. Kroner

De gjennomsnittlige listeprisene på elektroniske betalingstjenester økte svakt i 2005. Listeprisene fra et utvalg av norske banker viser at prisen på bruk av betalingsterminal er redusert. Prisene på de andre betalingstjenestene som privatpersoner benytter, økte marginalt. Økt bruk av rimelige, elektroniske betalingstjenester gjør imidlertid at prisen på en gjennomsnittlig betalingstransaksjon har falt (se figur 3).

Utviklingen i Europa

I Europa arbeides det med å etablere et felles betalingssystem for EU-området. Banker og bankforeninger fra 28 europeiske land har gått sammen i European Payments Council (EPC) for å lage et felles betalingssystem og en felles infrastruktur for betalinger i euro. Høsten 2005 og våren 2006 kom EPC med retningslinjer for kort og kontanter og rammeverk for direkte debitering og kredittransaksjoner. Parallelt med dette arbeides det i EU med et nytt, felles lovverk for betalinger i EØS-området. Den europeiske sentralbanken arbeider med å sette i drift en ny versjon av det felleseuropeiske avregnings- og oppgjørssystemet for sentralbanker (TARGET2).

Norges Bank overvåker betalings- og oppgjørssystemene

Betalingssystemet kan bidra til å spre problemer mellom banker dersom det ikke er organisert på en betryggende måte. En kjerneoppgave for sentralbanker er derfor å overvåke betalings- og oppgjørssystemenes virkemåte.

I arbeidet med å overvåke interbanksystemer benytter Norges Bank internasjonale anbefalinger fra Bank for International Settlements (BIS). Anbefalingene inneholder 10 prinsipper som skal bidra til å begrense risikoen i viktige interbanksystem. BIS har også 4 prinsipper for sentralbankenes arbeid med overvåking av interbanksystemene.

I 2005 ble Norges Banks Oppgjørssystem (NBO) vurdert av det internasjonale valutafondet (IMF). Forut for IMF's gjennomgang hadde Norges Bank gjennomført en egen vurdering av NBO. Norges Bank konkluderte med at systemet oppfyller alle relevante internasjonale standarder. IMF var enig i bankens vurdering, men kom også med noen forslag som etter deres oppfatning vil kunne forbedre systemet ytterligere.

IMF gjennomgikk også systemet for verdipapiroppgjør (VPO), uten at det i detalj ble vurdert mot de relevante internasjonale anbefalingene. IMF anbefalte at det bør gjennomføres tiltak for å redusere markeds- og likviditetsrisikoen i VPO. Dette arbeidet er nå i gang.

Årsrapport om betalingsystemer 2005

<i>Forord</i>	3
<i>Sammendrag</i>	4
<i>1. Effektiv betalingsformidling</i>	9
1.1 Effektivitet i betalingssystemet	9
<i>Ramme:</i> Sikkerhet i elektronisk betalingsformidling	12
<i>2. Tilgang til betalingsmidler og bruk av betalingsinstrumenter</i>	13
2.1 Tilgang til kontanter og kontopenger	13
2.2 Kontanter	14
2.3 Giro	15
2.4 Betalingskort	17
2.5 Sjekk	19
<i>Ramme:</i> Effektivisering av kontantforsyningen	20
<i>3. Priser i betalingsformidlingen</i>	21
3.1 Hovedtrekk i prisutviklingen	21
3.2 Listepriiser på kontantuttak	22
3.3 Listepriiser på bruk av betalingsinstrumenter	23
3.4 Års- og etableringsavgifter	24
3.5 Prisspredningen	24
3.6 Priser på grensekryssende betalinger	25
<i>Ramme:</i> Regulering av formidlingsgebyret ved kredittkort	28
<i>4. Betalingsformidling internasjonalt</i>	29
4.1 Betalingsmønsteret varierer mellom land	29
4.2 Behov for effektivisering av internasjonal betalingsformidling	31
<i>Ramme:</i> Overføring av betalingsinformasjon (STP)	33
<i>Ramme:</i> Tilbakeblikk på Norges Banks rolle i betalingsformidlingen	34
<i>Ramme:</i> Risiko ved systemendringer i det norske betalingsystemet	38
<i>5. Overvåking av betalings- og oppgjørssystemene</i>	39
5.1 Beskrivelse av interbanksystemene	39
5.2 Overvåking	41
5.3 Norges Banks Oppgjørssystem (NBO)	42
<i>Ramme:</i> IMF's vurdering av NBO	44
5.4 Norwegian Interbank Clearing System (NICS)	45
5.5 DnB NOR Bank ASA	47
5.6 Oppfølging av andre systemer som Norges Bank overvåker	48
Referanser	51
Tabeller	53
Definisjoner	63
Forklaringer til tabellene	64

Redaksjonen avsluttet 21. april 2006

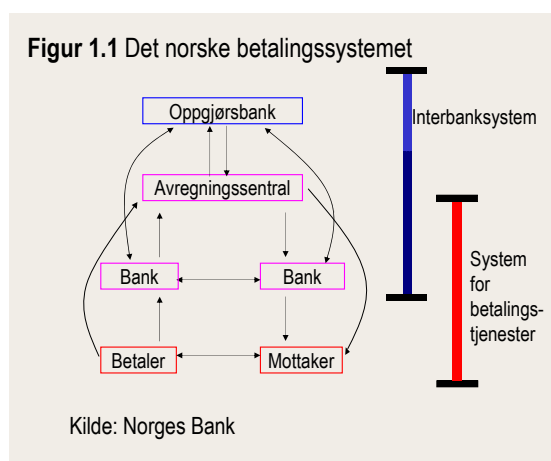
1. Effektiv betalingsformidling

Betalingsmidler er penger i form av sedler og mynter utstedt av Norges Bank, eller kontopenger i form av innskudd på en bankkonto. Kontanter har en verdi som sentralbanken garanterer for, mens kontopenger er garantert av vedkommende bank og delvis av Banksikringsfondet.

Betalingsinstrumenter er redskaper for å benytte betalingsmidlene. De viktigste betalingsinstrumentene er betalingskort og giro. Sedler og mynt er både et betalingsmiddel og et betalingsinstrument.

Samfunnet bruker store ressurser til betalingsformidling. Det er anslått at kostnadene utgjør mellom 1 og 3 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP) i industrialiserte land.¹ Undersøkelser Norges Bank har gjennomført viser at bankenes kostnader ved å produsere betalingstjenester var 5,9 milliarder kroner i 2001 (Gresvik og Øwre, 2002). Dette utgjorde i underkant av 0,4 prosent av BNP. I tillegg har betaler og betalingsmottaker kostnader ved gjennomføring av betalingene. De samlede kostnadene for Norge ligger trolig i nedre del av intervallet for industrialiserte land. Overgangen fra en kontantbasert økonomi til dagens betalingssystem, som i stor grad baserer seg på kontopenger, har gitt betydelige besparelser for samfunnet.

1.1 Effektivitet i betalingssystemet

Norges Bank har etter sentralbankloven ansvar for å fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet. I systemene for avregning og oppgjør (kalt interbanksystemer i figur 1.1) har Norges Bank og bankene hatt fokus på risikoreduserende tiltak. Bakgrunnen er at det kan oppstå store eksponeringer mellom bankene i disse systemene og at stabiliteten i det finansielle systemet kan bli truet dersom interbanksystemene ikke har mekanismer som begrenser risikoen. I kapittel 5 gis en sammenfatning av Norges Banks arbeid med overvåking av og tilsyn med betalings- og oppgjørssystemene. I de kunderettede delene av betalingssystemet (system for betalingstjenester i figur 1.1, som for eksempel giro og kortbetalinger), har oppmerksomheten i første rekke vært rettet mot effektivitet.

Et effektivt betalingssystem i Norge

I et effektivt betalingssystem gjennomføres betalingene *hurtig, sikkert og til lave kostnader*.

I Norge gjennomføres de fleste betalinger i løpet av én virkedag. Tidskritiske betalinger kan gjennomføres i løpet av sekunder. Grensen for hvor raskt det teknisk er mulig å gjennomføre betalinger, reduseres stadig, men hurtigheten må avveies mot behovene, sikkerheten og kostnadene.

Sikkerheten i de kunderettede delene av betalingssystemene er god. Omfanget av svindel med kontanter og andre betalingsinstrumenter er relativt lavt i Norge, selv om svindelforsøkene på elektroniske betalingstjenester har økt i omfang (se ramme).

Norges Banks kostnadsundersøkelser² viser at utviklingen i bankenes kostnader ved produksjon av betalingstjenester

¹ Se for eksempel Hancock og Humphrey (1998).

² Den siste kostnadsundersøkelsen ble gjennomført i 2001.

er betydelig redusert over tid. En svensk undersøkelse av kostnadene i betalingsformidlingene samsvarer i noen grad med undersøkelsene til Norges Bank. Forskjeller i beregningsmetodene gjør det imidlertid vanskelig å trekke konklusjoner om kostnadseffektiviteten i norsk betalingsformidling i forhold til i Sverige.

Effektivitet og priser

For å øke effektiviteten i betalingssystemet er det viktig at kundene blir motivert til å velge de mest effektive betalingstjenestene. Bankene må ha insentiver til å utvikle nye instrumenter og til å investere i ny teknologi.

Norges Bank mener at prising av betalingstjenester er et viktig virkemiddel for å bidra til effektivitet. Dette synet støttes blant annet i Humphrey, Kim og Vale (2001). De viser at forbrukere reagerer på prissignalene og velger kostnadseffektive betalingsinstrumenter dersom disse er billigst for dem. Undersøkelsen er basert på norske data. Bolt, Humphrey og Uittenbogaard (2005) sammenligner utviklingen i bruk av betalingstjenester i Norge med utviklingen i Nederland hvor betalingstjenestene ikke er priset direkte. De viser at i valget mellom betalingskort og kontanter kan egenskaper som sikkerhet og brukervennlighet være viktigere enn pris.³ For overgangen fra blankettbasert til elektronisk giro var imidlertid effekten av direkte prising sterkere. Bolt, Humphrey og Uittenbogaard finner uansett sterk støtte for at priser som reflekterer de relative kostnadene vil fremskynde bruken av elektroniske betalingstjenester. Jo hurtigere overgangen fra blankettbaserte til elektroniske betalingsinstrumenter er, jo raskere vil samfunnet kunne oppnå besparelsene.

De fleste norske banker priser betalingstjenestene direkte, men en del banker tilbyr gratis betalingstjenester. Når betalingstjenester tilbys gratis, får ikke forbrukere tydelige signaler om kostnadene ved produksjon av tjenestene. I tillegg kan manglende inntektsmuligheter fra betalingsformidlingen på sikt gjøre det mindre attraktivt for bankene å utvikle nye betalingstjenester.

De negative følgene av subsidierte priser for effektiviteten i betalingssystemet begrenses imidlertid dersom det bare er de mest effektive betalingstjenestene som tilbys gratis. Prisforskjellen mellom elektroniske og blankettbaserte tjenester vil da fortsatt motivere kundene til å velge de minst ressurskrevende betalingstjenestene. Nullprising vil imidlertid føre til at både variable og faste kostnader ved å produsere betalingstjenester må bli dekket fra andre kilder, som for eksempel en høyere rentemargin eller høyere priser på andre produkter.

³ Prisen på kontanter er her beregnet ut fra prisen på kontantuttak.

Kontanter er tvungent betalingsmiddel og kan derfor brukes i enhver betalingssituasjon hvor ytelsen gjøres opp på stedet. Bruk av kontanter innebærer umiddelbart, ikke-sporbart og anonymt oppgjør.

Bankene har store kostnader i forbindelse med anskaffelse, distribusjon og oppbevaring av kontanter. Butikker og andre som tar imot kontante betalinger, har også kostnader ved kontantbruk, for eksempel sikkerhetstiltak, tidsbruk ved oppgjør av kassen, og henting og levering av kontanter i banken.

Den nederlandske sentralbanken har i samarbeid med representanter fra banknæringen beregnet kostnadene ved bruk av kontanter, debetkort, kredittkort og forhåndsbetalte betalingskort ved kjøp av varer eller tjenester (De Nederlandsche Bank, 2004). De samfunnsøkonomiske kostnadene ved disse betalingsinstrumentene er beregnet å utgjøre om lag 0,7 prosent av BNP. Beregningene tar i liten grad hensyn til publikums indirekte kostnader. Undersøkelsen konkluderer med at debetkort er mer effektivt enn kontanter for betalinger over 12 euro. Resultatene fra den nederlandske undersøkelsen er sannsynligvis ikke direkte overførbare til norske forhold, blant annet som følge av ulik geografi og befolkningstetthet, ulik bruk av betalingstjenester i dag og ulik struktur i kontantdistribusjon og betalingsformidling.

TNS Gallup har på oppdrag fra Bankenes Betalingsentral (BBS) undersøkt for hvilke beløp respondentene føler det naturlig å betale med kort. De yngste i utvalget oppgav i gjennomsnitt 87 kroner, mens den eldste gruppen oppgav i gjennomsnitt 195 kroner. I den samme undersøkelsen svarer flertallet av de spurte at de vil bruke mer kort i fremtiden.

Sikkerhet i elektronisk betalingsformidling

Omfanget av svindel ved bruk av elektroniske betalingstjenester har økt de siste årene. Svindelforsøkene er også blitt mer sofistikerte. Falske e-poster eller internettsider som er utformet slik at de ligner en banks hjemmesider, brukes for å få bankkunder til å oppgi personlig og/eller finansiell informasjon, såkalt "phishing". En annen sikkerhetstrussel er direkte innbrudd i sentrale servere på Internett for å omdirigere informasjon som sendes mellom kunde og nettbank (denne type angrep har blitt betegnet "pharming"). Dersom kriminelle lykkes i å omdirigere trafikken, vil de kunne få tilgang til informasjon som passord og brukeridentifikasjon. Det er også registrert flere forsøk på "skimming" der kriminelle monterer utstyr på minibanker for å få tilgang til kort- og brukeropplysninger.

Omfang

Det samles foreløpig ikke inn fullstendig statistikk om svindel i Norge, men flere aktører følger utviklingen. Tall som Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) har samlet inn, viser at omfanget av svindel og forsøk på svindel er begrenset i Norge.¹ Dette skyldes blant annet at online dekningskontroll og PIN-kontroll benyttes ved nesten alle kortbetalinger i Norge. Videre har banknæringen lagt vekt på å utvikle sikre nettbankløsninger, blant annet ved bruk av engangspassord for pålogging i nettbanken.

Tallene fra FNH viser at antallet bedragerier med kort i 2005 er redusert i forhold til 2004. Likevel økte tapene med om lag 30 prosent. Tapene for banknæringen som helhet er imidlertid fortsatt lave og er beregnet til å utgjøre i underkant av ¼ promille av total bruk av norske betalingskort i kroner. I tillegg kommer kundenes tap som i de fleste tilfeller er begrenset til 800 kroner gjennom Finansavtaleloven. Til sammenligning har den britiske organisasjonen APACS² rapportert om svindel med kort tilsvarende om lag 1 promille av samlet omsetning med britiske betalingskort i Storbritannia.

Bedragerier rettet mot nettbank, telebank og telegiro medførte tap som utgjorde en neglisjerbar andel av beløpene overført med denne type betalingstjenester. Tapene økte imidlertid med om lag 34 prosent fra 2004 til 2005.

Tiltak

Selv om omfanget av svindel ved elektronisk betalingsformidling fortsatt er beskjedent i Norge, øker det. Derfor gjennomføres tiltak for å øke sikkerheten på elektroniske betalingstjenester. For betalinger på Internett innføres identifikasjonssystemer som elektroniske sertifikater og signaturer. Tilsvarende gjør overgangen fra magnetstripe til databrikke i betalingskort det vanskeligere å kopiere slike kort.³ Banknæringen, i regi av bankforeningene, følger utviklingen nøye og vurderer regelmessig mulige trusler og foreslår tiltak. Videre er banknæringen representert i en tverrfaglig gruppe organisert av Forbrukerombudet som arbeider for å begrense omfanget av svindelforsøk. I tillegg kommer tiltak som bankene gjennomfører for å informere kundene om at de aldri vil be om å få oppgitt informasjon om kundeforhold som for eksempel kortnummer og ulike PIN-koder via e-post. De forholdsregler publikum selv tar, er også viktige. Reguleringen av kontohavers erstatningsansvar i finansavtaleloven motiverer publikum til å utvise aktsomhet.

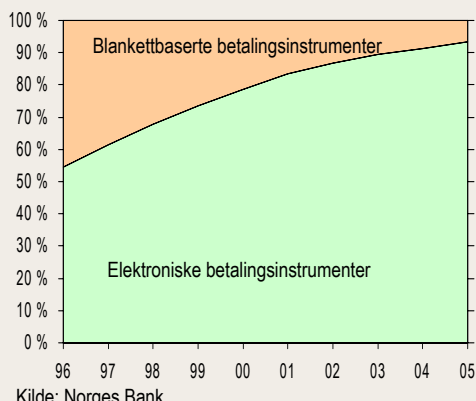
¹ Datagrunnlaget fra FNH omfatter om lag 2/3 av det norske bankmarkedet målt i forvaltningskapital.

² APACS (Association for Payment Clearing Services) er en bransjeforening for institusjoner som leverer betalingstjenester i Storbritannia (<http://www.apacs.org.uk>).

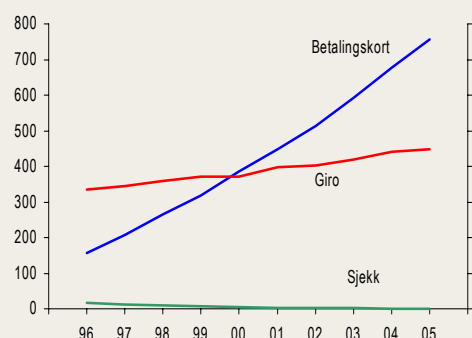
³ EMV-standard: Europay, MasterCard og Visa har laget en standard for databrikker i betalingskort. Det antas at de fleste nasjonale kortsystemene i verden vil ta i bruk standarden i sine løsninger i fremtiden.

2. Tilgang til betalingsmidler og bruk av betalingsinstrumenter

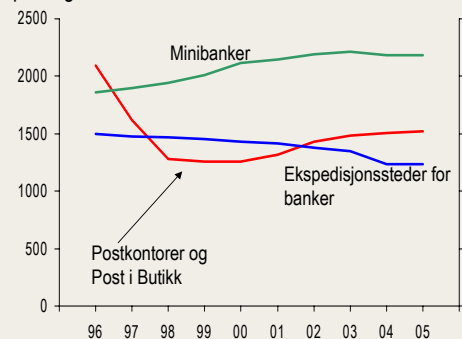
Figur 2.1 Bruk av blankettbaserte og elektroniske betalingsinstrumenter 1996-2005. Transaksjoner i prosent

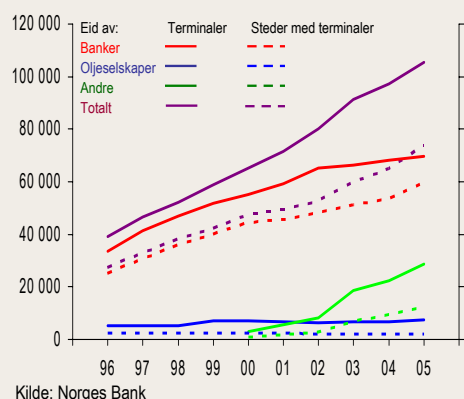
Figur 2.2 Betalingsinstrumenter 1996-2005. Millioner transaksjoner

Figur 2.3 Antall minibankers og ekspedisjonssteder for post og bank. 1996-2005

Figur 2.4 Antall betalingsterminaler og antall steder med betalingsterminaler 1996-2005

Trenden fra tidligere år fortsetter ved at elektroniske betalingsinstrumenter brukes mer i 2005 enn året før. Samtidig brukes de papirbaserte tjenestene mindre. Overgangen skjer imidlertid langsommere enn tidligere år (figur 2.1). Antall ikke-kontante betalingstransaksjoner økte 8 prosent i 2005 til vel 1,2 milliarder. Tilhørende verdi ble imidlertid redusert 7 prosent til 8133 milliarder kroner. Fordelingen på betalingsinstrumenter er vist i figur 2.2. Statistikk for utviklingstrekk i betalingsformidlingen er vist i tabellvedlegget.

2.1 Tilgang til kontanter og kontopenger

Kontanter er i hovedsak tilgjengelig fra bankene og deres filialer, Posten Norge AS' ekspedisjonssteder (Posten), minibankers og fra betalingsterminaler i butikker. Ved årsskiftet 2005/2006 hadde bankene 1234 ekspedisjonssteder i Norge. Dette er samme antall som året før. Antall filialer i Posten økte 1 prosent til 1523. 1196 av disse var "Post i Butikk" enheter. Frem til 2003 økte antall minibankers hvert år. Deretter har antall minibankers vært noenlunde stabilt og var 2184 enheter ved utgangen av 2005 (se figur 2.3).

Antall betalingsterminaler (EFTPOS) økte 8 prosent til 105 500, mens antall brukersteder økte 14 prosent til 74 000. De fleste terminalene eies av bankene (66 prosent), som leier ut terminalene til butikkene. De øvrige terminalene eies av dagligvarekjeder og oljeselskaper (se figur 2.4). Kontopenger er tilgjengelige blant annet via telefon (telegiro), Internett (nettbank), brev (Brevgiro) og lukkede nettverk. For å få tilgang til slike tjenester må det inngås avtale om bruk av tjenestene.

Det ble registrert nesten 248 millioner kontantuttak i Norge i 2005. Kontantuttak ved varekjøp står for 55 prosent av alle uttak i Norge (figur 2.5). Antall slike uttak sank 6 prosent fra året før, mens tilhørende verdi steg 2 prosent. Disse uttakene står for om lag 21 prosent av den samlede verdien av kontantuttak. Gjennomsnittsbetøpet per uttak ved varekjøp var 364 kroner i 2005, en økning på 9 prosent fra året før.

Den totale verdien på kontantuttakene var om lag 231 milliarder kroner, en reduksjon på 4 prosent fra 2004. Nær halvparten av verdien tas ut i minibank. Både totalverdien tatt ut i minibank og antall minibanktransaksjoner er redusert med 1 prosent fra året før. Gjennomsnittsbetøpet som tas ut i minibank var 1 135 kroner i 2005.

Kontantuttak over skranke blir stadig mindre vanlig, og utgjør kun 5 prosent av uttakene. I 2005 gikk verdien av kontantuttak over skranke ned med 12 prosent, se figur 2.6.

Når publikum skal heve store beløp, tas disse ut over skranke. Det henger trolig sammen med at minibanker og betalingsterminaler vanligvis har en maksimumsgrense for uttak. Gjennomsnittsverdien per uttak over skranke ligger på 5 157 kroner.

2.2 Kontanter

Sentralbankloven gir Norges Bank ansvar for å utstede pengesedler og mynter og å fremme et effektivt betalings-system. I 2005 foretok Norges Bank en ytterligere klar-gjøring av bankens rolle i kontantforsyningen. Målet er å oppnå en mest mulig effektiv ansvars- og arbeidsdeling mellom de ulike aktørene. Med virkning fra 1. januar 2005 ble vilkårene for bankenes innskudd og uttak av kontanter i Norges Banks depoter endret. Videre ble det etablert en ordning hvor Norges Bank utbetaler rentekompensasjon for kontantbeholdninger som bankene eier og oppbevarer i egne depoter, se ramme.

Sedler og mynt i omløp

Etter en svak nedgang i omløpet av sedler og mynter fra 2000 og frem til 2003, snudde denne trenden i 2004 da omløpet økte med vel 5 prosent. I 2005 økte omløpet med ytterligere 5 prosent. Gjennomsnittsverdien var 45,9 milliarder kroner fordelt på 41,4 milliarder i sedler og 4,5 milliarder i mynter (se figur 2.7). Den totale, nominelle verdien av sedler og mynt i omløp utgjør imidlertid en stadig mindre andel av privat konsum, betalingsmidler disponert av publikum (M1) og BNP Fastlands-Norge (se figur 2.8).

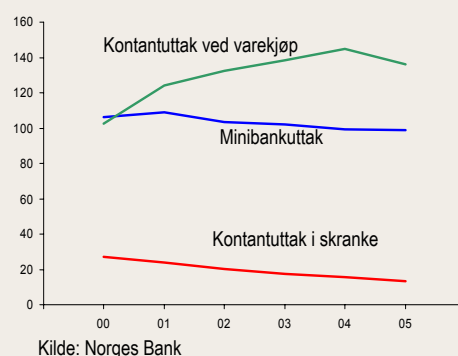
Sammensetningen av seddelomløpet har endret seg noe de siste årene (se figur 2.9). 1000-kroneseddelen utgjorde 60 prosent av seddelomløpet i 2005. Andelen av 500-kronesedler fortsetter å øke, noe som skyldes økt bruk av 500-kronesedler i minibanker. I 2005 var seddelomløpet lavest i mai (39,9 milliarder kroner), mens det var høyest i desember (47,2 milliarder kroner).

Verdien av mynt i omløp har økt jevnt hvert år de siste 20 årene. Gjennomsnittlig verdi av mynt i omløp var 4,5 milliarder kroner i 2005. Det er en økning på 5 prosent fra 2004. Det er hovedsakelig 20-kronemynten som har bidratt til at verdien av myntbeholdningen har økt. 20-kronemynten øker sin andel av myntomløpet, og har en andel på nær 40 prosent (se figur 2.10).

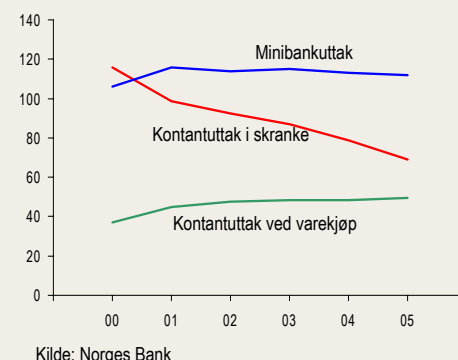
Omfanget av forfalskninger

For at kontanter skal fungere som et effektivt og sikkert betalingsmiddel, er det nødvendig at aktørene har tillit til dem. Tillit forutsetter at brukerne ikke er i tvil om at kontantene representerer fordringer på sentralbanken.

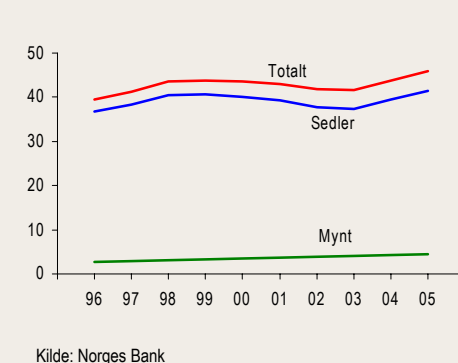
Figur 2.5 Antall kontantuttak i Norge 2000-2005. Millioner uttak

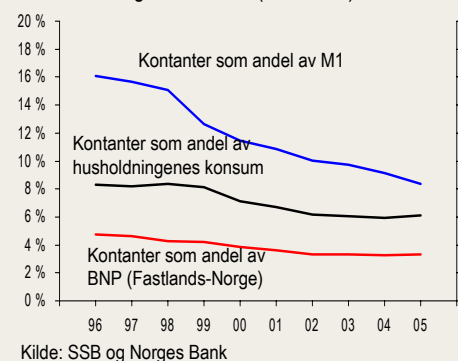
Figur 2.6 Verdi av kontantuttak i Norge 2000-2005. Milliarder kroner

Figur 2.7 Kontantomløpet 1996-2005. Årsgjennomsnitt. Milliarder kroner

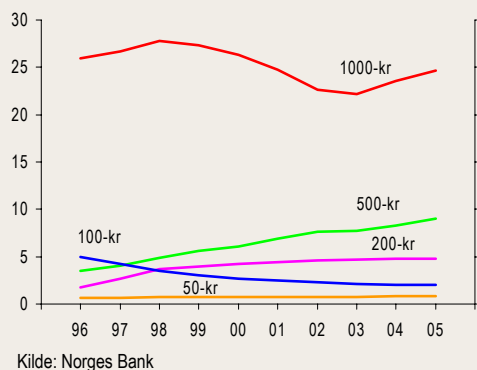

Figur 2.8 Verdi av sedler og mynt i omløp som andel av M1*, husholdningenes konsum og BNP for Fastlands-Norge 1996-2005 (desember). Prosent

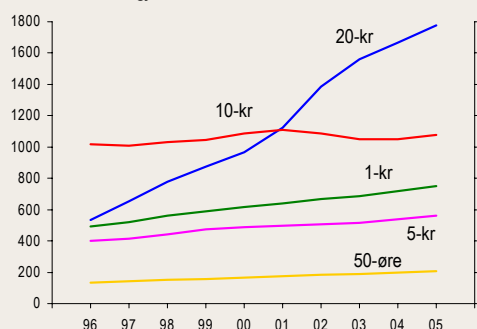
*M1 er pengeholdende sektors beholdning av norske sedler og mynt samt sektorens innstående på transaksjonskonti i Norges Bank og forretnings- og sparebanker (i norske kroner og utenlandsk valuta).

Figur 2.9 Seddelomløpets sammensetning 1996-2005. Årsgjennomsnitt. Milliarder kroner

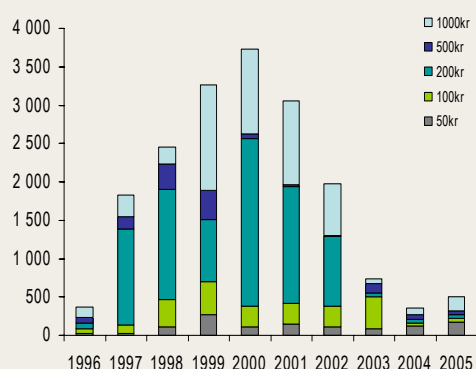
Kilde: Norges Bank

Figur 2.10 Skillemyntomløpets sammensetning 1996-2005. Årsgjennomsnitt. Millioner kroner

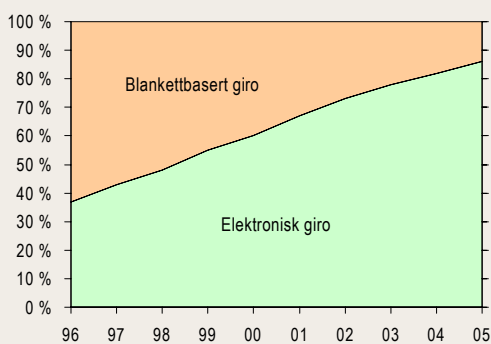
Kilde: Norges Bank

Figur 2.11 Antall beslaglagte falske sedler. 1996-2005

Kilde: Kripos

Figur 2.12 Girotransaksjoner 1996-2005. Andel

Kilde: Norges Bank

Norges Bank har ansvar for at sedlene blir produsert slik at de er vanskelige å etterligne, og at de har kjennetegn som gir gode muligheter til å skille ekte sedler fra falske. Sentralbanken skal videre bidra til at disse kjennetegnene er godt kjent.

Fra midten av 1990-årene økte antall beslaglagte falske sedler hvert år og nådde en topp i 2000 med 3 736 forfalskede sedler. Økningen av falske sedler skyldtes hovedsakelig utbredelsen av fargekopimaskiner, PC-scannere og printere. I 2004 var oppgraderingen av lavvalørene i utgave VII komplett med utgivelsen av en oppgradert 50-kroneseddel. Antall forfalskede sedler har falt etter oppgraderingene, og nivået er nå bare 13 prosent av nivået i 2000 (se figur 2.11). Med i gjennomsnitt 103,7 millioner sedler i omløp, var det i 2005 om lag 4,8 forfalskede sedler per én million sedler. Dette er en mindre økning i forhold til 2004, men nivået på seddelforfalskninger i Norge er fortsatt svært lavt sammenlignet med andre land. I de land som benytter euro, ble det i 2005 avdekket om lag 56 forfalskede sedler per én million sedler. Vel halvparten av forfalskningene var av 50-eurosedler.

2.3 Giro

I 2005 utgjorde girobetalinger⁴ 37 prosent av det totale antall transaksjoner med kontopenger. Elektroniske løsninger for girobetaling fortsatte å erstatte blankettbaserte girotjenester. Figur 2.12 viser fordelingen mellom elektroniske og blankettbaserte girotransaksjoner. Det ble utført 385 millioner elektroniske girotransaksjoner i 2005. Dette er en økning på 7 prosent fra 2004, men verdien sank 8 prosent til 7 506 milliarder kroner (se figur 2.13). Antall blankettbaserte girotransaksjoner gikk ned med 22 prosent til 63 millioner. Siden 1995 er antallet elektroniske girotransaksjoner nesten firedoblet. Ettersom de elektroniske tjenestene er raskere og rimeligere å produsere enn blankettbaserte tjenester, gir overgangen til mer elektronisk behandling forbedret effektivitet i betalingsformidlingen. Elektroniske transaksjoner er også mindre utsatt for feil enn de blankettbaserte.

Elektroniske girotjenester for bedrifter

I 2005 la en rekke banker om sine løsninger for bedriftsterminalgiro (terminaler med faste telefonlinjer) til nettbankløsninger for bedrifter. Av denne grunn økte antall transaksjoner med nettbankløsninger for bedrifter i 2005 fra 26 til 96 millioner, det vil si nesten en firedobling. Tilhørende verdi ble mer enn firedoblet fra 915 til 3 756 milliarder kroner. Samtidig sank antall transaksjoner med bedriftsterminalgiro 40 prosent til 96 millioner, mens omsetningsverdien ble redusert med 55 prosent til 2 977 milliarder kroner (se figur 2.14).

⁴ Giro brukes i denne rapporten som en samlebetegnelse på både elektroniske og blankettbaserte giroer.

Elektroniske girotjenester for personer

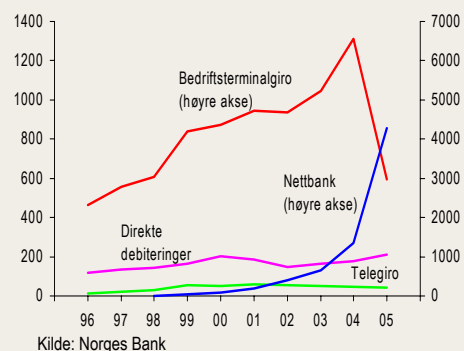
Ved utgangen av 2005 var det inngått drøyt 3 millioner nettbankavtaler for personer. Antallet nettbankavtaler har økt i flere år. Fra 2000 til 2004 ble antallet mer enn tredoblet. Økningen ser nå ut til å ha flatet ut. Veksten fra 2004 til 2005 var på 6 prosent, mot 23 prosent året før. Det ser imidlertid ut til at de som har nettbankavtaler, bruker nettbanken mer enn før, siden antall nettbanktransaksjoner i 2005 økte 18 prosent til 132 millioner (se figur 2.15).

Ifølge en spørreundersøkelse fra Sparebankforeningen var det i februar 2006 om lag 2,3 millioner nettbankbrukere i Norge, det vil si 66 prosent av befolkningen (15 år og eldre). Dette var en økning på 12 prosent i løpet av ett år. Det siste året har tilveksten av nye brukere særlig kommet i aldersgruppen 40-59 år, og i denne gruppen er det nå 78 prosent nettbankbrukere. Andelen nettbankbrukere varierer etter alder. I aldersgruppen 20-39 år oppgir 85 prosent at de bruker nettbank, og blant de som er 60 år eller mer er andelen 30 prosent. Tallene fra Sparebankforeningen viser også at nettbanken brukes stadig hyppigere. Tre av fire nettbankkunder bruker nå nettbanken minst hver uke, i hovedsak for å betale regninger, sjekke kontoinformasjon, samt inngå avtaler om avtalegiro og eFaktura.

Antall avtaler om direkte debiteringer mellom privatpersoner og bedrifter (Autogiro og Avtalegiro) har økt gradvis siden år 2000. Fra 2000 til 2004 økte antallet slike avtaler med 57 prosent. I 2005 økte antallet med ytterligere 15 prosent til 6,3 millioner, mens antall transaksjoner økte 12 prosent til 40 millioner. Ved utgangen av 2005 var det om lag 8 800 bedrifter som tilbød Avtalegiro. Antall girobetalinger via telefon (telegiro) har gått gradvis ned siden 2000. Det ble utført 22 millioner telegirotransaksjoner i 2005, det vil si en reduksjon på 12 prosent.

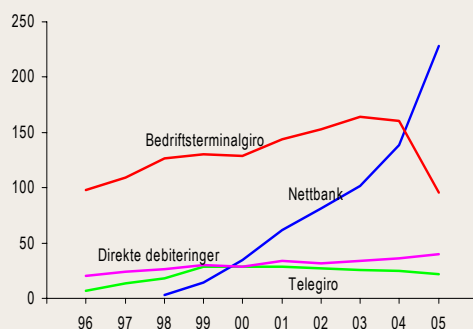
Elektronisk fakturering (eFaktura) har forenklet formidlingen av girobetalinger til nettbank (se ramme). Bruken av eFaktura vokser raskt. Statistikk fra Bankenes Betalingssentral (BBS) viser at i 2005 ble det presentert 5,4 millioner regninger som eFaktura for norske nettbankkunder, mot 2,8 millioner året før, det vil si nesten en dobling. Ved utgangen av 2005 var det gjennomført 9,4 millioner eFakturatransaksjoner siden oppstarten i 2001. I løpet av 2005 steg antall brukere av e-Faktura fra 260 000 til 460 000. Det betyr at 20 prosent av nettbankbrukerne benytter eFaktura. Årsaken til den sterke veksten i 2005 var blant annet at flere større bedrifter og offentlige virksomheter begynte å tilby eFaktura. Ifølge BBS har den sterke veksten fortsatt i 2006.

Figur 2.13 Bruk av elektroniske girotjenester 1996-2005. Milliarder kroner*

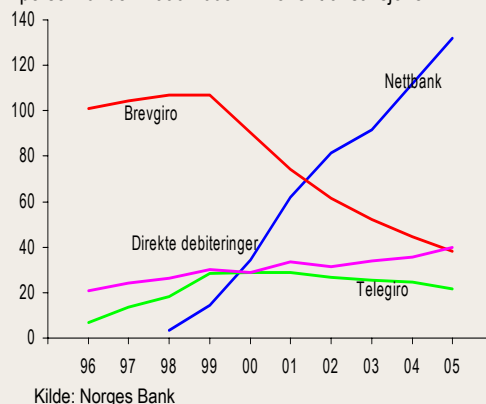
* Fram t.o.m. 2002 omfatter nettbank kun personkunder.

Figur 2.14 Bruk av elektroniske girotjenester 1996-2005. Millioner transaksjoner*

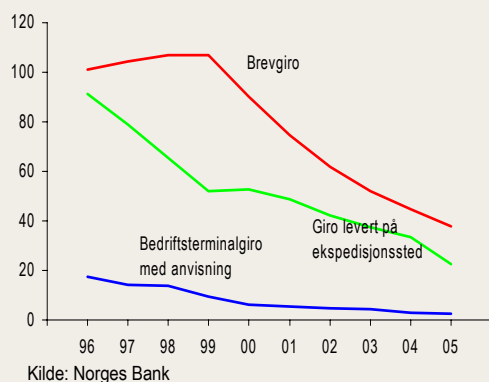

* Fram t.o.m. 2002 omfatter nettbank kun personkunder.

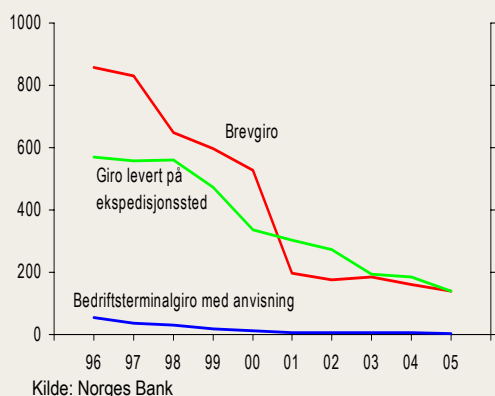
Figur 2.15 Bruk av utvalgte girotjenester for personkunder. 1996-2005. Millioner transaksjoner

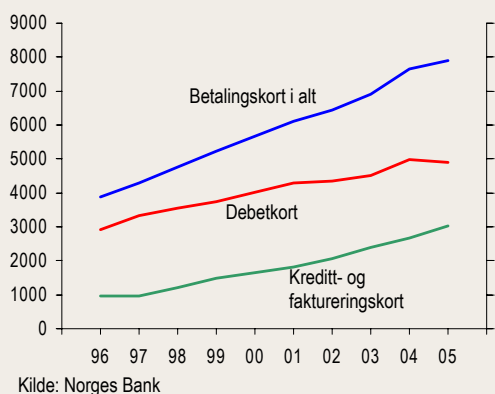
Figur 2.16 Bruk av blankettbaserte girotjenester. 1996-2005. Millioner transaksjoner

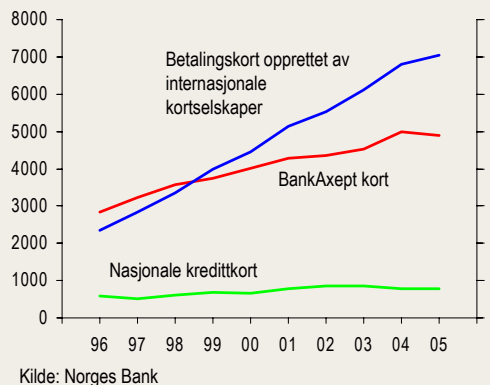
Figur 2.17 Bruk av blankettbaserte girotjenester 1996-2005. Milliarder kroner

Figur 2.18 Antall betalingskort. 1996-2005. Tusen kort

Figur 2.19 Antall betalingskort utstedt ved utgangen av året 1996-2005. Tusen kort

Tabell 2.1 Oversikt over betalingskort

	BankAxept	Nasjonale kredittkort	Internasjonale kort
Nettverk som brukes ved betaling	Innenlandsk nettverk	Innenlandsk nettverk	Innenlandsk eller internasjonalt nettverk
Type kort	Debetkort	Kredittkort	Debet-, kreditt- og/eller faktureringskort
Antall (millioner)	4,9	0,8	7

Bruk av blankettbaserte girotjenester for personer

Gjennom flere år har bruken av blankettbaserte girotjenester gått ned. En viktig årsak til denne utviklingen er økte priser på blankettbaserte tjenester parallelt med økt bruk av rimelige og brukervennlige elektroniske girotjenester. Giro innsendt per brev og giro innlevert i en bank- eller postfilial er de mest brukte blankettbaserte girotjenestene. Sentralisert og automatisert behandling gjør brevgiro til en mer effektiv betalingsform enn andre blankettbaserte løsninger. I forhold til de elektroniske alternativer er dette likevel en kostbar tjeneste å produsere, noe som gjenspeiles i en høyere pris enn for elektroniske girobetalinger.

Antall avtaler om Brevgiro ble redusert med 43 prosent fra 2000 til 2004. Antallet ble redusert med ytterligere 6 prosent fra 2004 til 2005 til i underkant av 1,5 millioner. Samtidig falt bruken av brevgirotransaksjoner med 15 prosent i 2005. Giroblanketter innlevert på ekspedisjonssted (kontante innbetalinger og kontobelastninger) ble redusert med 33 prosent i 2005. Disse utgjør nå kun 5 prosent av samlet antall girobetalinger, mens de i 1995 utgjorde 33 prosent (se figur 2.16). Verdien omsatt med blankettbaserte giroer ble redusert 19 prosent i 2005 (se figur 2.17).

2.4 Betalingskort

De fleste nordmenn har flere betalingskort, og i internasjonal sammenheng er nordmenns kortbruk høy. Ved utgangen av 2005 var det utstedt 4,8 millioner kombinerte kort i Norge. Disse kjennetegnes av at det ligger to funksjoner i ett og samme fysiske kort, vanligvis BankAxept og et internasjonalt betalingskort. I tillegg var det 0,1 millioner "rene" BankAxept kort. Samlet antall BankAxept-kort var dermed 4,9 millioner. Alle disse er debetkort. I tillegg var det 3 millioner kreditt- og faktureringskort (se figur 2.18). Dette summerer seg opp til 7,9 millioner fysiske kort.

Tar man hensyn til at de 4,8 millioner kombinerte kortene har to funksjoner, får man at det funksjonelle antallet kort er 12,7 millioner (se tabell 18 i tabellvedlegget). Dette antallet fordeler seg på 4,9 millioner BankAxept-kort, om lag 0,8 millioner nasjonale kredittkort og 7 millioner internasjonale kort (se figur 2.19). Internasjonale betalingskort kan være debet-, kreditt- og/eller faktureringskort (se tabell 2.1).

Kortbruken er økt 74 prosent fra 2000 til 2005. I 2005 økte antall korttransaksjoner til varekjøp og kontantuttak i minibank med 10 prosent til 864 millioner (se figur 2.20), mens tilhørende verdi økte 11 prosent til 486 milliarder kroner. 23. desember var den mest hektiske dagen med 3,8 millioner korttransaksjoner. På det travleste tidspunkt ble det ifølge BBS registrert 290 korttransaksjoner i sekundet.

Ved kortbetalinger kan betalingen registreres manuelt eller elektronisk. I 2005 var 98 prosent av transaksjonene elektroniske.

Debetkort

Debetkort benyttes ved om lag 94 prosent av transaksjonene ved kontantuttak og varekjøp i Norge. Den norske debetkortløsningen er BankAxept. I 2005 var det for første gang en nedgang i antall slike kort siden kortet ble introdusert. Reduksjonen var 2 prosent til 4,9 millioner (se figur 2.19). BankAxept inngår ofte i kombinerte kort, vanligvis sammen med VISA-debetkort. Noen brukersteder, som for eksempel restauranter og drosjer, er ikke tilknyttet BankAxept. Når kunder betaler med kombinert BankAxept/VISA-debetkort på slike steder, trekkes betalingen gjennom VISA-delen av kortet. Samlet antall varekjøp og kontantuttak med debetkort økte i 2005 med 10 prosent til 816 millioner transaksjoner. BankAxept utgjorde 750 millioner av disse transaksjonene, det vil si 92 prosent (se figur 2.21).

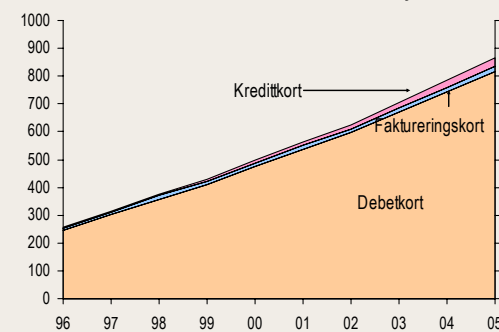
Antall varekjøp med BankAxept økte 12 prosent i 2005 til 658 millioner, mens tilhørende verdi økte 19 prosent til 240 milliarder. Det tilsvarer 87 prosent av antall varekjøp betalt med kort utstedt i Norge og 77 prosent av samlet verdi. BankAxept kort brukes ofte til betaling av lave beløp. I 2005 var gjennomsnittsbetøpet på 365 kroner. Dette er 22 kroner høyere enn året før. I land som har lignende fellesløsninger som det norske BankAxept, er bruken av debetkort utbredt (Danmark og Finland).

Banknæringen ble i 2005 enig om et regelverk for tjenesten BankAxess. Dette er en betalingstjeneste som sikrer oppgjør mellom to parter ved kjøp av varer og tjenester på nettet. Tjenesten vil gjøre det mulig for kjøperen å godkjenne at selger/betalingsmottaker belaster kundens konto for aktuelt beløp. BankAxess er basert på bruk av BankID. Når kjøper har angitt hva som ønskes kjøpt og valgt BankAxess som betalingsmåte, får kjøper en spesifisering av den aktuelle belastning som kjøper deretter kan godkjenne med sin BankID. I 2005 var det ellers en sterk økning i antall brukere som har tilgang til BankID. Det er nå om lag 500 000 kortholdere som har tilgang til BankID. BankID er en elektronisk signatur som gir brukeren mulighet til å signere ulike typer avtaler over nettet.

Kreditt- og faktureringskort

Bruken av kreditt- og faktureringskort er relativt liten i Norge. Disse kortene står bare for 6 prosent av korttransaksjonene ved kontantuttak og varekjøp. Antall kreditt- og faktureringskort økte i 2005 med 13 prosent til om lag 3 millioner. Antall nasjonale kredittkort økte 2 prosent til i underkant av 0,8 millioner kort.

Figur 2.20 Bruk av ulike betalingskort til varekjøp og kontantuttak 1996-2005. Millioner transaksjoner

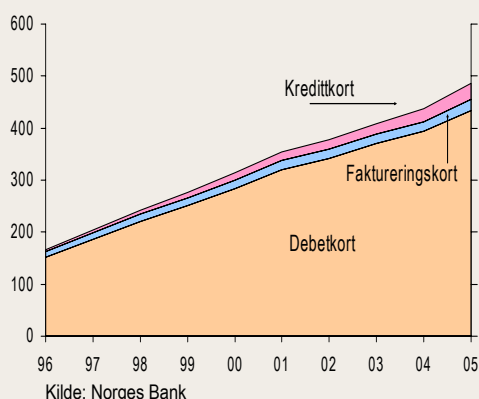
Kilde: Norges Bank

Figur 2.21 Bruk av norske betalingskort 1996-2005. Varekjøp og minibankuttak. Millioner transaksjoner

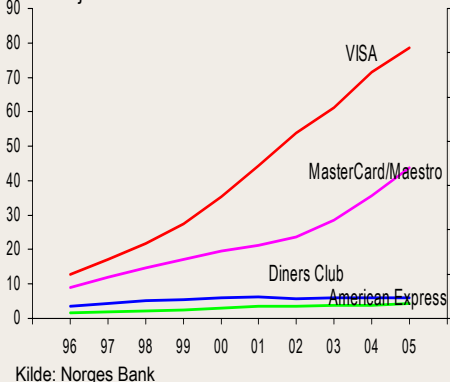

Kilde: Norges Bank

Figur 2.22 Bruk av ulike betalingskort til varekjøp og kontantuttak 1996-2005. Milliarder kroner

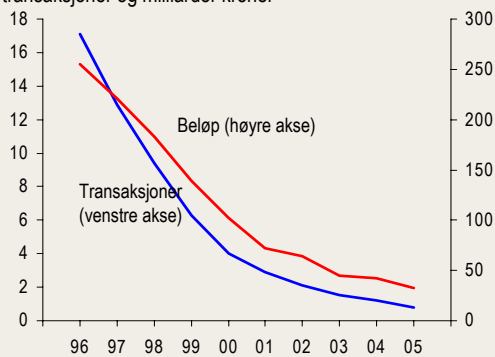

Figur 2.23 Bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper 1996-2005. Millioner transaksjoner

Mot slutten av 2005 kom det frem at kredittkortavtalene til enkelte banker ikke var i overensstemmelse med blant annet kredittkjøpsloven. I avtalene som ble undersøkt, fraskrev bankene seg ansvaret for kjøpsrettslige mangler ved varene og tjenestene. Hvis kunden er misfornøyd med varer og tjenester kjøpt med kredittkort, har kredittkortholder anledning til å reklamere til banken eller kredittkortselskapet. Saken er under behandling i Forbrukerrådet.

Figur 2.24 Bruk av sjekk 1996-2005. Millioner transaksjoner og milliarder kroner

Samlet antall varekjøp og kontantuttak med kreditt- og faktureringskort økte i 2005 med 24 prosent til 51 millioner transaksjoner. Transaksjoner med nasjonale kredittkort utgjorde 4,2 millioner av disse transaksjonene (se figur 2.21). Verdien av varekjøp og kontantuttak med kreditt- og faktureringskort økte 20 prosent til 52 milliarder kroner (se figur 2.22).

Varekjøp med nasjonale kredittkort steg 33 prosent til 2,9 millioner transaksjoner og verdien økte 54 prosent til 3,4 milliarder kroner. Slike kort sto imidlertid bare for 0,4 prosent av antall varekjøp betalt med kort utstedt i Norge, og 1 prosent av verdien. Nasjonale kredittkort brukes til dyrere kjøp og gjennomsnittstransaksjonen var på 1 172 kroner.

Internasjonale betalingskort

Internasjonale betalingskort kan være debet-, kreditt- og/eller faktureringskort. Figur 2.23 viser fordelingen mellom de ulike internasjonale kortselskapene. Antall internasjonale kort økte 4 prosent til 7 millioner (se figur 2.19). Dette innebærer at veksten har avtatt i forhold til de siste årene som har hatt en årlig vekst på rundt 10 prosent. Internasjonale betalingskort sto for 13 prosent av samlede varekjøp betalt med kort utstedt i Norge, mens tilhørende verdi var 22 prosent. Antall varekjøp med internasjonale betalingskort økte 11 prosent til 95 millioner, mens tilhørende verdi økte 16 prosent til 67 milliarder kroner. Gjennomsnittsbetrag per betaling med internasjonale kort var 702 kroner i 2005.

2.5 Sjekk

Sjekkbruken økte jevnt fra innføringen av lønnskontoordningen på 1960-tallet og nådde sitt maksimum i 1984 med 110 millioner sjekker per år. Deretter falt bruken kraftig. Figur 2.24 viser at det ble skrevet ut 0,8 millioner sjekker i 2005. Det tilsvarte under 1 promille av det totale antall ikke-kontante betalingstransaksjoner i Norge. Sjekk er egnet til store betalinger som krever umiddelbart oppgjør. Gjennomsnittsbetraget for en sjekk er på i overkant av 41 000 kroner. Sjekk har først og fremst blitt erstattet av betalingskort, som er et langt mer effektivt betalingsinstrument for betaler og handelssted, så vel som for bankene. Prisingen for bruk av sjekk har bidratt til at brukerne har tatt i bruk rimeligere og mer effektive alternativer.

Effektivisering av kontantforsyningen

I årsrapport om betalingsformidling 2004 ble det redegjort for endringer som de senere år er foretatt i sentralbankens rolle og ansvar innen kontantforsyningen. Endringene består i hovedsak av følgende:

- avvikling av forretningsmessige tjenester for bankene
- endringer i vilkårene for bankenes innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank (blant annet krav om kvalitetssortering av sedler før innlevering)
- endringer i depotstrukturen

Depotstrukturen er endret i 2005 ved at 6 av 11 sentralbankdepoter er avviklet. Samtidig er det åpnet for at Norges Bank på visse vilkår kan gi rentekompensasjon for kontantbeholdninger i private mellomagrings- eller omfordelingsdepoter. Tidligere (unntatt i perioden 1983 – 1988) måtte bankene frakte kontantene til et sentralbankdepot og sette disse inn på konto i Norges Bank over natten for å få rente på kontantbeholdningene. Den nye ordningen skal føre til færre transporter og mer effektiv behandling av kontantene.

Utgangspunktet for endringene er Norges Banks målsetning om å ivareta forsyningsplikten på en måte som fremmer effektiviteten i betalingssystemet. Effektive løsninger forutsetter blant annet at ulike funksjoner ivaretas av de aktører som har best forutsetninger for å ivareta dem på en god måte, og at disse har insentiver til kontinuerlig å søke de løsningene som gir best effektivitet samlet sett. Dette tilsier at Norges Bank bare har ansvar for funksjoner der Norges Bank antas å ha bedre forutsetninger enn banker og andre aktører til å finne gode løsninger.

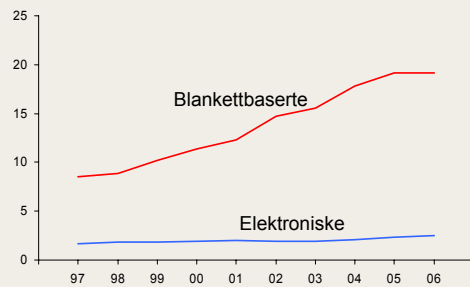
Norges Bank må som utsteder sørge for at bankene har muligheter til å hente sedler og mynter når det er behov for økt tilførsel samlet sett. Videre må bankene kunne levere inn sedler og mynter når de har overskuddsbeholdninger samlet sett, og bytte slitte og utgåtte kontanter med kontanter av god kvalitet. Når det gjelder videre distribusjon til brukerne, og omfordeling mellom banker og filialer, har bankene bedre forutsetninger enn Norges Bank til å finne effektive løsninger. I den forbindelse har Norges Bank vurdert det som viktig at bankene har kontroll over hele logistikken, inkludert valg av lokalisering og vilkår rundt mellomagrings- og omfordelingspunkter. Et viktig insitament til kontinuerlig å søke de beste løsningene er at bankene også bærer kostnadene med dette.

Se også artikkel i Penger og Kreditt nr. 3/2005: *Norges Banks rolle i kontantforsyningen.*

3. Priser i betalingsformidlingen

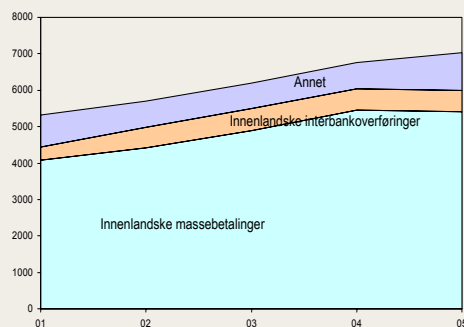
3.1 Hovedtrekk i prisutviklingen

Figur 3.1 Vektet gjennomsnitt av prisene på elektroniske og blankettbaserte betalingstjenester. 1997-2006. Nominelle priser. Kroner

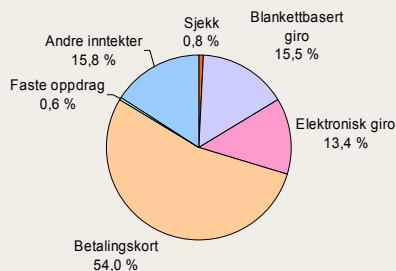
Kilde: Norges Bank

Figur 3.2 Bankenes inntekter fra betalingsformidling. 2001-2005. Millioner kroner

Kilde: Norges Bank

Figur 3.3 Inntekter fra massebetalingstjenester fordelt på enkelte tjenestetypene 2005. Prosent¹

¹Inntektene i figuren summerer seg til 5,4 milliarder kroner

Kilde: Norges Bank

De senere årene har bankenes gjennomsnittlige listepriser på elektroniske betalingstjenester ligget lavt og relativt stabilt, mens prisene på blankettbaserte betalingstjenester har økt (se figur 3.1). Prisutviklingen som vises i figur 3.1 gir insentiver til økt bruk av elektroniske betalingstjenester. Ettersom kundene stadig bruker mer elektroniske betalingstjenester til erstatning for manuelle betalingstjenester, har forbrukernes gjennomsnittlige kostnader per transaksjon blitt lavere. Utviklingen i listeprisene varierer imidlertid fra tjeneste til tjeneste.

Bankenes inntekter fra betalingsformidlingen har økt (se figur 3.2) over tid. Samtidig har kostnadene ved å produsere tjenestene falt. Behovet for å dekke inn disse kostnadene fra andre forretningsområder har derfor avtatt.

I 2005 utgjorde bankenes inntekter fra massebetalingstjenestene om lag 5,4 milliarder kroner. Dette innebærer en svak nedgang i forhold til året før, selv om antallet transaksjoner har økt. En stor del av bankenes inntekter fra betalingstjenester kommer fra betalingskort og giro (se figur 3.3). Fordelingen av inntekter har vært relativt stabil de senere årene. Inntekter fra giro utgjorde i 2005 i underkant av 30 prosent av de samlede inntektene knyttet til innenlandske massebetalinger.

Kundeprogrammer

Utviklingen som vises i figur 3.1 er basert på bankenes listepriser. Mange kunder er tilknyttet kundeprogrammer som gir rabatt på betalingstjenester.⁵ Kundene får adgang til slike programmer ved å oppfylle betingelser til kundeforhold, kundegruppe eller ved å betale en års-, kvartals- eller månedsavgift.

Bankenes kundeprogrammer er utformet slik at de fleste bankkunder har mulighet til å knytte seg til programmene og dermed få rabatt på betalingsformidling. Både privatkunder og bedriftskunder kan bli tilbudt tjenester som er priset lavere enn listeprisene som publiseres i denne rapporten.

Den beregnede gjennomsnittsprisen for varekjøp med kort innenfor de gunstigste kundeprogrammene til bankene i utvalget utgjør under 15 prosent av gjennomsnittlig listepris. En gjennomgang av de største bankenes kundeprogrammer viser at rabatten hovedsakelig omfatter elektroniske tjenester (for eksempel kortbetalinger og nettbank). Dette tilsier at kundene i et kundeprogram fortsatt motiveres til å benytte de mest kostnadseffektive betalingstjenestene.

⁵ Ifølge en undersøkelse utført av TNS Gallup for Finansnæringens Hovedorganisasjon i januar 2006 er 38 prosent av bankkundene med i et kundeprogram i sin hovedbank. I 2004 var tilsvarende andel 28 prosent.

Kundeprogrammene er ofte utformet slik at kundene belønnes for å være trofaste og for å benytte flere finansielle tilbud innen samme konsern. Programmene kan gjøre det vanskeligere for kundene å sammenligne priser fra bank til bank. Dette gjør at insentivet til å bytte bankforbindelse kan reduseres, særlig dersom kunden benytter seg av flere finansielle tjenester som inngår i kundeprogrammene.

I det følgende kommenteres utviklingen i listepriser for de 24 bankene som Norges Bank har undersøkt. Disse bankene hadde en samlet markedsandel på 87 prosent basert på innskudd på transaksjonskonti 30. november 2005. Prisene er vist i tabellvedlegget. Priser for bankenes innenlandske betalingsformidling er samlet inn 1. januar hvert år (se tabell 39 i tabellvedlegget).

3.2 Listepriser på kontantuttak

Bankene må betale for å levere inn eller ta ut kontanter i Norges Bank og for tjenester levert av tellesentraler som NOKAS (Norsk Kontantservice AS) og Securitas. Butikkene betaler for kontantjenester levert av banker eller tellesentraler. I mange tilfeller betaler også forbrukere for å ta ut kontanter. Uttak av kontanter ved varekjøp ("cash back") er imidlertid gratis. Det koster heller ikke noe for bankkunder å ta ut kontanter i egen banks filial eller minibank i åpningstiden. De fleste banker krever imidlertid betaling for kontantuttak i minibank utenfor åpningstiden eller uttak i andre bankers minibanker.

Hver enkelt minibank i Norge eies av en bank. Publikum kan også ta ut kontanter i minibanker eid av banker de ikke har konto i. Ved slike uttak må kundens bank betale et interbankgebyr på kroner 6,90 til den banken som eier minibanken.⁶ Den gjennomsnittlige listeprisen som publikum betalte ved inngangen til 2006 lå fortsatt litt under interbankgebyret, selv om prisene for publikum har økt betydelig i 2005. Uttak i andre bankers minibanker i åpningstiden kostet 6,38 kroner. Dette var en prisstigning på 24 prosent. Prisen på tilsvarende tjeneste utenfor åpningstiden økte 23 prosent til 6,78 kroner (se figur 3.4).

Gjennomsnittlig listepris for å ta ut kontanter i egen minibank utenom åpningstiden har vært relativt stabil de siste fem årene. I løpet av 2005 ble prisen redusert 5 prosent til 3,86 kroner.

Det er mulig for bankkunder i Norge å ta ut kontanter over skranken i andre banker enn der man har konto. Tjenesten belastes med relativt høye gebyrer og benyttes derfor lite.

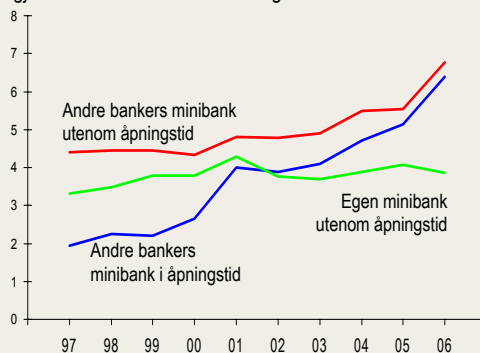
⁶ Systemet med interbankgebyrer reguleres av en avtale inngått mellom Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen. Konkurransetilsynet har av effektivitetshensyn gitt dispensasjon fra konkurranseloven frem til 1. juli 2006, selv om avtalen i utgangspunktet er et prissamarbeid.

Informasjonsproblemer ved finansiell tjenesteyting

Forbrukerrådet, Forbrukerombudet og Kredittilsynet publiserte i 2004 en rapport om tiltak for å bedre informasjonstilbudet til sluttbrukere i finansmarkedet. I rapporten vurderes blant annet informasjonsproblemer knyttet til prisingen av dagligbanktjenester. Det pekes på at informasjonen er tilgjengelig, men svært uoversiktlig. For å bedre dette anbefales det å vurdere opprettelsen av en informasjonsportal for finansmarkedet.

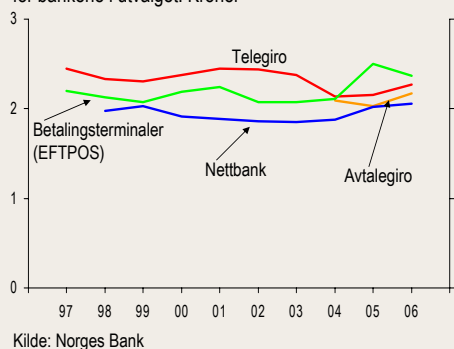
Forbrukerrådet, Forbrukerombudet og Kredittilsynet har i 2005 utarbeidet en konkret vurdering av hvordan en informasjonsportal kan etableres, finansieres og driftes. Forslag om at portalen etableres i offentlig regi vil bli oversendt Finansdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet.

Figur 3.4 Listepriser på minibankuttak 1997-2006. Vektet gjennomsnitt for bankene i utvalget. Kroner

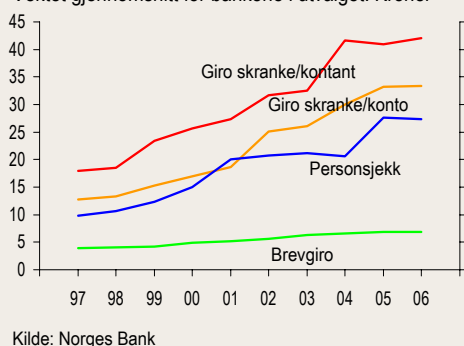

Kilde: Norges Bank

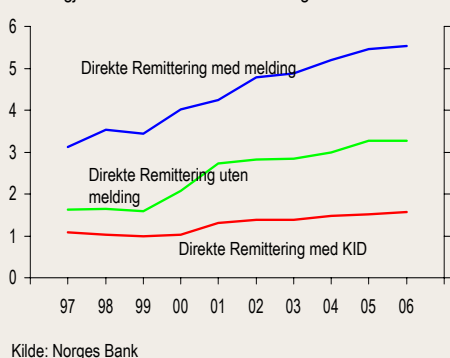
Figur 3.5 Listepreiser på elektroniske betalingstjenester rettet mot personkunder 1997-2006. Vektet gjennomsnitt for bankene i utvalget. Kroner

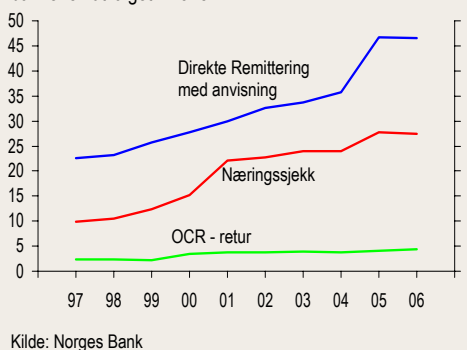
Figur 3.6 Listepreiser på blankettbaserte betalingstjenester rettet mot personkunder 1997-2006. Vektet gjennomsnitt for bankene i utvalget. Kroner

Figur 3.7 Listepreiser på Direkte Remittering 1997-2006. Vektet gjennomsnitt for bankene i utvalget. Kroner

Figur 3.8 Listepreiser på blankettbaserte betalingstjenester rettet mot næringslivet 1997-2006. Vektet gjennomsnitt for bankene i utvalget. Kroner

3.3 Listepreiser på bruk av betalingsinstrumenter

Gjennomsnittlige listepreiser på bruk av elektroniske betalingstjenester for personkunder har ligget mellom 2 kroner og 2,50 de siste årene, som vist i figur 3.5. Etter en relativt stor økning i gjennomsnittlige listepreiser på bruk betalingskort i butikkterminal (EFTPOS) i 2004 (18 prosent økning), ble listepreisen på denne tjenesten 5 prosent redusert i 2005 og var ved inngangen til 2006 i snitt 2,37 kroner. Listepreisen på de andre elektroniske tjenestene for personkunder økte noe i 2005. Økningen for den billigste tjenesten, regningsbetaling via nettbank, var moderat (2 prosent økning til 2,06 kroner). For telegiro var økningen 6 prosent (til 2,27 kroner), og for Avtalegiro 7 prosent (til 2,17 kroner).

Bruk av blankettbaserte tjenester for personkunder har blitt betydelig dyrere de siste årene (se figur 3.6), men prisveksten har avtatt i 2005. Den dyreste blankettbaserte tjenesten i personmarkedet er giro betalt kontant. Gjennomsnittlig listepreis økte med 3 prosent til 42 kroner. Deretter kommer giro levert over skranke for kontobelastning. Her har prisen økt med 1 prosent til 33,37 kroner. Den billigste av de papirbaserte tjenestene er brevgiro. For denne tjenesten har listepreisen i gjennomsnitt vært tilnærmet konstant i løpet av 2005. Tjenesten kostet ved inngangen til 2006 i snitt 6,92 kroner.

De elektroniske betalingstjenestene som bankene leverer til bedriftsmarkedet har i likhet med elektroniske tjenester til personkunder, økt relativt moderat i pris de siste årene (se figur 3.7). De mest automatiserte tjenestene er generelt priset lavest. Prisen på direkte remittering med KID økte 4 prosent til 1,57 kroner. Når melding om betaling skal sendes til mottaker, belastes betalerens bank med et interbankgebyr av mottakerens bank. Direkte remittering med melding har derfor høyere pris. Direkte remittering med og uten melding kostet ved inngangen til 2006 i snitt henholdsvis 5,53 og 3,27 kroner. Dette var tilnærmet samme priser som året før.

Utviklingen i listepreiser på blankettbaserte tjenester rettet mot næringslivet er vist i figur 3.8. Prisen for disse tjenestene økte relativt mye frem til 2004. For næringsssjekk og direkte remittering med anvisning har prisen holdt seg tilnærmet uendret i 2005, mens feilutfylte papirblanketter som er optisk lesbare (såkalte OCR-retur) i snitt ble 8 prosent dyrere.

Norges Bank har tidligere publisert priser for elektroniske og blankettbaserte betalinger via bedriftsterminalgiro. En rekke banker har i 2005 lagt om sine løsninger for bedriftsterminalgiro til nettbankløsninger for bedrifter. I 2005 publiserer vi for første gang priser på sistnevnte, se tabell 39. I denne overgangsfasen er imidlertid utvalget som tilbyr bedriftsterminalgiro redusert, samtidig som det bare er noen av bankene i utvalget som tilbyr nettbank for bedrifter. Tallene for 2005 gir derfor for dårlig grunnlag for å vurdere prisutviklingen.

3.4 Års- og etableringsavgifter

Det er vanlig at bankene krever årsavgift på kombinerte betalingskort. Den gjennomsnittlige avgiften kundene betalte har ligget stabilt på om lag 255 kroner i perioden fra 1. januar 2005 til 1. januar 2006. I de 24 bankene Norges Bank har undersøkt, varierte årsavgiften ved inngangen til 2006 mellom 150 og 300 kroner. 13 av bankene krevde 250 kroner.

Noen banker krever at kundene skal betale en månedlig eller årlig avgift for å ha tilgang til nettbanktjenesten. Enkelte banker krever også en etableringsavgift for tilgang til nettbank. Ved inngangen til 2006 krevde 10 av bankene i undersøkelsen en måneds- eller årsavgift for slik tilgang. I gjennomsnitt ble prisen i banker med slik avgift redusert fra 183 til 146 kroner per år (en reduksjon på 20 prosent). Avgiftene lå ved inngangen til 2006 mellom 100 og 300 kroner. Antallet banker som krever etablerings- og års/månedsavgifter har falt siden nettbanktjenester først ble introdusert.

3.5 Prisspredningen

Det var ved inngangen til 2006 store variasjoner i listepriene mellom bankene. Stor spredning kan bety at bankene har ulike markedsstrategier, for eksempel ved at de fokuserer på ulike markedssegmenter. Mindre spredning i prisene for en tjeneste kan indikere en sterkere konkurranse om kundene for den aktuelle tjenesten. Vi presenterer her data som viser prisspredningen for noen av tjenestene i utvalget.⁷ Spredningen i listepriener varierer fra tjeneste til tjeneste. For å belyse konkurransesituasjonen for disse tjenestene, eller markedet for betalingstjenester mer generelt, er det nødvendig med en grundigere analyse.

Nesten alle de 24 bankene i undersøkelsen tilbød gratis kontantuttak når kunden bruker egen banks minibank i bankens åpningstid. Utenfor åpningstiden varierte prisene mye. Åtte banker tilbød denne tjenesten gratis, mens 13 banker krevde 3 kroner eller mer (se figur 3.9). Det var også relativt stor spredning i prisingen av uttak i andre bankers minibank. Seks banker tilbød denne tjenesten gratis i åpningstiden, mens 13 banker krevde 7 kroner for denne tjenesten (se figur 3.10). To av bankene i utvalget tilbød uttak i minibank gratis, uavhengig av når og hvor dette skjedde.

Bruk av betalingskort ved varekjøp hadde liten prisspredning. I de fleste bankene i utvalget lå listepriene på denne tjenesten mellom 2 kroner og 2,50 (se figur 3.11). Regningsbetaling via nettbank hadde en noe større spredning i listepriener (se figur 3.12). Fem banker tilbød denne

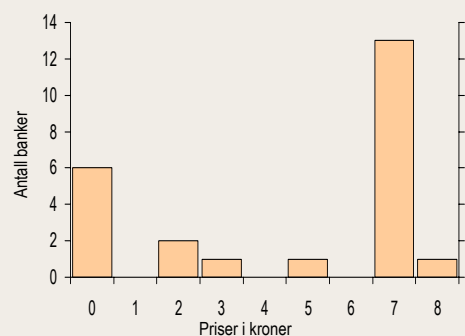
⁷ Alle gjennomsnittspriser i dette avsnittet er basert på aritmetiske, uvektede, gjennomsnitt.

Figur 3.9 Spredning i listepriene på uttak i egen banks minibanker utenom åpningstiden i 2005. Kroner

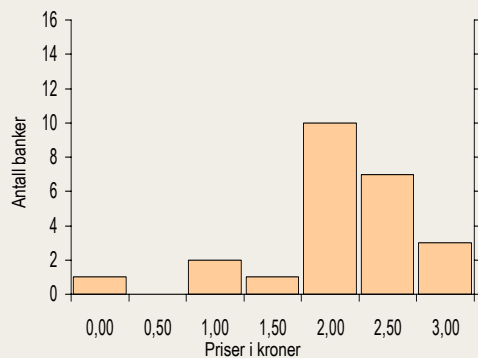
Kilde: Norges Bank

Figur 3.10 Spredning i listepriene på uttak fra andre bankers minibanker i åpningstiden i 2005. Kroner

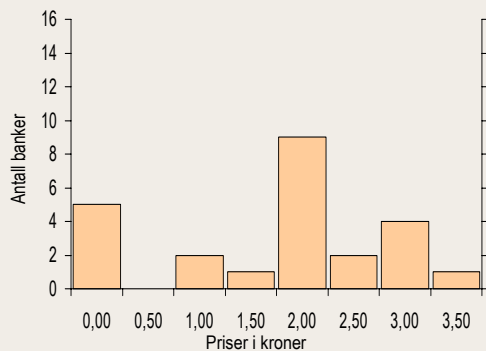
Kilde: Norges Bank

Figur 3.11 Spredning i listepriene på bruk av Bank-Axcept kort i betalingsterminaler (EFTPOS) i 2005. Kroner

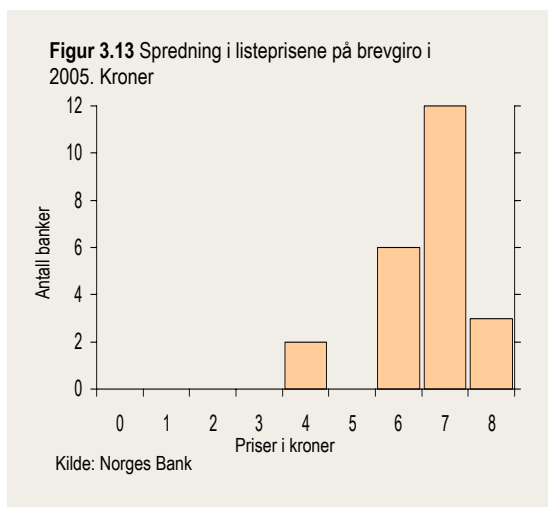

Kilde: Norges Bank

Figur 3.12 Spredning i listepriene på giro betalt via nettbank i 2005. Kroner

Kilde: Norges Bank

tjenesten gratis til sine kunder, mens 9 banker krevde 2 kroner for denne tjenesten. I de øvrige bankene varierte listeprisen mellom 1 krone og 3,50.

Giro innsendt per brev hadde lav prisspredning. Listeprisen lå mellom 6 og 8 kroner i 21 av bankene i undersøkelsen (se figur 3.13).

Vi har klassifisert de 24 bankene i utvalget som enten store eller små. En bank ble regnet som stor hvis dens andel av bankenes samlede forvaltningskapital eller innskudd i norske kroner var høyere enn 2 prosent 30. november 2005. Ni av bankene i utvalget var store og 15 var små. For de fleste av de 26 tjenestene som ble analysert, lå listeprisene noe høyere i de store bankene i utvalget enn i de små. Det kan imidlertid ikke trekkes konklusjoner fra vår utvalgsundersøkelse til banknæringen som helhet. Årsaken er at prisforskjellene mellom de to bankgruppene var relativt små. Dessuten var det store prisforskjeller innenfor hver av de to bankgruppene.

IBAN, kundens internasjonale bankkontonummer, inneholder tre elementer: bankkontonummer, landkode og bankkode. Antall siffer varierer fra land til land, det kan være opp til 34 siffer. IBAN består av tall og bokstaver. Standarden er utviklet av ECBS, European Committee for Banking Standards (www.ecbs.org). Norske IBAN-kontonummer består av NO etterfulgt av 13 sifre.

BIC, bankens identifikasjonskode, er bygd opp av tre elementer: bankkode, landkode og kode for lokalisering innen landet. BIC-koden inneholder enten 8 eller 11 siffer, og er en kombinasjon av tall og bokstaver. Standarden er sentral for SWIFT-meldinger, det vil si elektroniske meldinger basert på format utviklet av SWIFT (www.swift.com).

Euroforordningen

Forordning nr 2560 fra 2001 trådte i kraft i EU fra 1. juli 2002 for grensekryssende elektroniske betalingstransaksjoner og fra 1. juli 2003 for kreditoverføringer. Ifølge forordningen skal prisene på grensekryssende betalinger i euro ikke være høyere enn tilsvarende innenlandske eurobetalinger i EU/EØS. Forordningen gjaldt i første omgang beløp på inntil 12 500 euro. Grensen ble hevet til 50 000 euro 1. januar 2006.

Forordningen gjelder elektroniske betalingsoverføringer basert på to standarder som letter automatisk behandling: IBAN (kundens internasjonale bankkontonummer) og BIC (bankens identifikasjonskode). For papirbaserte betalinger kan prisene for grensekryssende overføringer fortsatt avvike fra innenlandske.

3.6 Priser på grensekryssende betalinger

Betalinger over landegrensene er mer ressurskrevende å gjennomføre enn innenlandske betalinger. Hvert enkelt land har sitt eget system for betalinger. Betalinger over landegrensene omfatter ofte flere banker og betalingssystemer som ikke er integrert. Dette fører til mange manuelle operasjoner. Et unntak er de internasjonale kortsystemene. Helautomatiske betalingsoverføringer mellom land forutsetter at både kundene og bankene benytter internasjonale standarder som letter kommunikasjonen. Bankene i EU/EØS-området bruker nå to slike standarder: IBAN (kundens internasjonale bankkontonummer) og BIC (bankens identifikasjonskode), nærmere forklart i margboks.

Ifølge euroforordningen, som ble gjort gjeldende i norsk lov fra 1. januar 2005, skal prisene på grensekryssende elektroniske eurobetalinger ikke være høyere enn for tilsvarende innenlandske eurobetalinger (se margboks). Det vil si at dersom en nordmann veksler et beløp fra norske kroner til euro, og sender dette til en mottaker i EU/EØS, så skal dette ikke koste mer enn om eurobeløpet ble sendt til en mottaker i Norge. Det foretas imidlertid et svært begrenset antall eurooverføringer innenfor Norge.

Euroforordningen er ikke innført for norske kroner. Finansdepartementet vil imidlertid følge utviklingen i priser på grensekryssende betalinger i norske kroner og vurdere tiltak – herunder å gjøre forordningen gjeldende for norske kroner – dersom prisene ikke går ned innen rimelig tid. En slik innføring vil bety at prisen på å overføre norske kroner fra en betaler i Norge til en mottaker i EU/EØS, ikke skal være høyere enn en tilsvarende overføring mellom to parter i

Norge. Imidlertid vil det i tillegg påløpe et vekslingsgebyr hvis den som mottar norske kroner i utlandet veksler beløpet til lokal valuta.

Den europeiske banknæringen har utviklet systemer for automatisert overføring av eurobetalinger over landegrensene. Slike systemer bidrar til å redusere kostnadene ved grensekryssende eurobetalinger. Disse systemene kan imidlertid ikke brukes til å overføre beløp i norske kroner. Det å overføre norske kroner til utlandet vil derfor være betydelig mer ressurskrevende for bankene enn å overføre euro til utlandet. En grensekryssende betaling vil også være betydelig mer kostnadskrevende enn en kronebetaling innenlands. Ved lik pris på innenlandske betalinger vil kostnadsforskjellen mellom de to betalingene ikke avspeiles i prisen.

Norges Bank har studert prisutviklingen på betalinger i euro og norske kroner i 24 banker. Undersøkelsen ble gjennomført 1. desember 2004 (før fordringen for eurooverføringer ble innført i Norge) og deretter 1. januar og 1. mars 2005 og 1. januar 2006. Tabell 3.1 viser at prisene på tjenester som omfattes av forordningen (elektroniske eurobetalinger med BIC og IBAN til EU/EØS-land) er redusert i forhold til før forordningen ble innført. Eurooverføringer av beløp tilsvarende 100 og 2 500 kroner ble begge i snitt 18 prosent billigere fra 1. desember 2004 til 1. januar 2005. Prisene på tjenestene falt ytterligere 8 prosent fra 1. januar 2005 til 1. januar 2006. Prisene lå imidlertid fortsatt over 30 kroner 1. januar 2006 (se tabell 3.1).

Prisene på elektroniske overføringer av norske kroner fra Norge til EU/EØS sank 1 prosent fra 1. desember 2004 til 1. mars 2005.⁸ Fra 1. mars 2005 til 1. januar 2006 ble prisene redusert med 27 prosent. Ved inngangen til 2006 lå imidlertid prisene fortsatt over 40 kroner. En grensekryssende overføring av norske kroner var således om lag 25 prosent dyrere enn en eurooverføring 1. januar 2006. For alle tjenestene var nivået fortsatt høyt sammenlignet med en innenlandsk overføring.

For sammenligningens skyld har Norges Bank også samlet inn priser for halvelektroniske og manuelle overføringer, overføringer uten BIC og IBAN, samt overføringer til land utenfor EU/EØS, se tabell 3.2 og tabell 40 og 41 i tabellvedlegget. Jo mer manuell overføringen er og jo mer den haster, jo høyere er prisen. For eksempel kostet elektroniske hasteoverføringer av euro eller norske kroner til utlandet mellom 255 og 300 kroner 1. januar 2006 for de beløp Norges Bank har undersøkt. Prisene har ikke endret seg mye seg i perioden.

Prisene på overføringene nevnt over, er de priser som betales av avsender. I flere av de 24 bankene vi har undersøkt, kostet det også noe å motta et valutabeløp fra utlandet. Priser

⁸ Prisene gjelder for overføringer av 100 og 2 500 norske kroner, forutsatt at BIC og IBAN er oppgitt. Veksling skjer i mottakerlandet.

Tabell 3.1 Priser på elektroniske betalinger fra Norge til EØS-land

	2004 1.12.	2005 1.1.	2005 1.3.	2006 1.1.
Betalinger i norske kroner med BIC og IBAN				
100 kroner	55,55	55,48	55,17	40,21
2500 kroner	55,93	55,87	55,55	40,62
Betalinger i euro med BIC og IBAN				
Tilsvarende 100 kroner	42,77	34,91	34,17	31,96
Tilsvarende 2500 kroner	43,16	35,29	34,55	32,37

Tabell 3.2 Priser på halvelektroniske betalinger fra Norge til EØS-land

	2004 1.12.	2005 1.1.	2005 1.3.	2006 1.1.
Betalinger i norske kroner med BIC og IBAN				
100 kroner	68,12	68,12	65,99	71,47
2500 kroner	86,78	86,78	71,08	73,26
Betalinger i euro med BIC og IBAN				
Tilsvarende 100 kroner	68,12	68,12	65,99	64,60
Tilsvarende 2500 kroner	86,78	86,78	71,08	66,39

for mottaker er vist i tabell 42 i tabellvedlegget. Tabellen viser at prisene for å motta et eurobeløp fra utlandet, har blitt lavere etter at euroforordningen ble innført i Norge. Priser for å motta beløp i annen valuta har vært tilnærmet stabile i samme periode. I tillegg kommer eventuelle vekslingsgebyr for å få beløpet over i norske kroner.

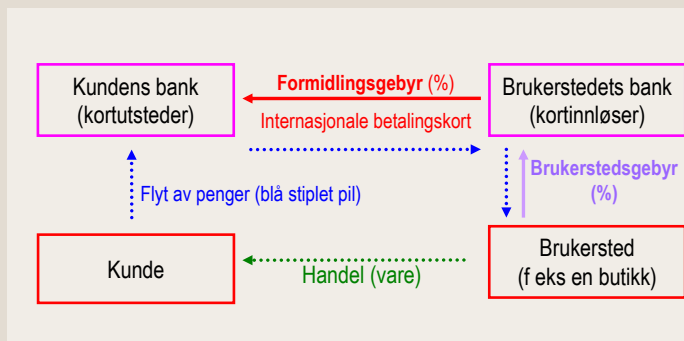
Betaling med kort i utlandet

Ved betaling med kort i utlandet, får kortholder i visse tilfeller velge om betalingen skal belastes i norske kroner eller i lokal valuta. Dersom betalingen belastes i norske kroner, vil vekslingskursen til brukerstedets bank benyttes. Det er ingen regulering av hvor høyt valutapåslaget kan være, og løsningen kan bli relativt kostbar for betaler. Dersom betalingen belastes i lokal valuta, vil vekslingskursen og valutapåslaget reguleres av avtalen mellom kortholder og kortselskap/kortholders bank.

Prisene ved å bruke norske kort i utlandet varierer mellom utstederbankene og korttype. Norges Bank har ikke systematisk samlet inn informasjon om dette, men informasjon fra noen bankers hjemmesider viser at betaling for et varekjøp i utlandet koster fra 0 til 5 kroner. I tillegg kommer et påslag for valutaveksling. Kontantuttak i utlandet koster mer, men også her varierer prisene. Noen korttransaksjoner prises med et fast beløp, mens andre belastes med en prosentsats av uttaksbeløpet (eller en kombinasjon). Som et eksempel vil et kontantuttak med Visa-kort kunne koste kortholderen fra 25 til 35 kroner. I tillegg kommer ofte omkostninger på mellom 0,5 og 1 prosent av uttaksbeløpet og påslag på vekslingskursen.

Regulering av formidlingsgebyret ved kredittkort

Ved bruk av kredittkortene til de to største internasjonale kortselskapene, VISA og MasterCard, er fire parter involvert i betalingen¹: 1) brukerstedet (for eksempel en butikk), 2) brukerstedets bank, også kalt kortinnløser, 3) kunden som betaler med kort, 4) kundens bank, også kalt kortutsteder. Kortselskapet tar ikke direkte del i transaksjonsgangen. Figuren under illustrerer at hver gang en kunde betaler med kort må det betales to typer gebyrer; formidlingsgebyr og brukerstedsgebyr. Brukerstedets bank må betale formidlingsgebyr til kundens bank. Brukerstedets bank finansierer dette ved å ta gebyr fra brukerstedet (brukerstedsgebyr). Sistnevnte består dermed av formidlingsgebyret til kundens bank, pluss den provisjonen brukerstedets bank tar.

Kortselskapet bestemmer nivået på formidlingsgebyret. Både kortselskap og bankene har interesse av at formidlingsgebyret er høyt. Kortselskapet setter gebyret høyt for å stimulere banker til å utstede deres kort. Med høye formidlingsgebyr kan utstederbankene bruke noe av inntjeningen til å tiltrekke seg nye kortkunder ved å tilby billige eller gratis tilleggstjenester. Både kortselskapets og bankenes inntjening øker med antall utstedte kort.

Myndighetene i flere land har registrert at høye gebyrer har gitt mange kortselskap og banker meget god inntjening, samtidig som brukerstedene klager over høye brukerstedsgebyrer. Det har derfor blitt vurdert om formidlingsgebyrene bør reguleres.

På bakgrunn av forslag fra den australske sentralbanken ble det i 2003 innført regulering av nivået på formidlingsgebyrene i Australia. Reguleringen innebærer at formidlingsgebyrene skal være kostnadsbasert og maksimum 0,55 prosent av kjøpesummen. Kostnadene som inngår er prosessering, autorisering, tiltak mot svindel og misbruk, og finansiering av rentefri kreditt til kortholderne.

En lignende beslutning er fattet av EU-kommisjonen i juli 2002 (2002/914/EC) for transaksjoner innen EU/EØS-området med VISA, som er verdens største kredittkortselskap. Beslutningen pålegger VISA følgende: 1) VISA skal gradvis redusere gjennomsnittlig nivå på formidlingsgebyret på kredittkort til 0,7 % av kjøpesummen over en periode på 5 år, 2) innløser kan gi brukerstedet informasjon om nivået på formidlingsgebyret og 3) VISA skal måle visse utstederkostnader og gi informasjon om dette til EU-kommisjonen.

Fremdriften i denne prosessen har imidlertid ikke vært slik som EU-kommisjonen hadde forventet. Kommisjonen publiserte derfor en ny rapport om betalingskort 12. april 2006 (EU-kommisjonen, 2006a). Rapporten konkluderer blant annet med at inntjeningen for utstedere av kredittkort er meget høy og påpeker flere faktorer som kan hemme konkurransen. Kommisjonen foreslår en rekke mulige tiltak og inviterer markedsaktørene til å kommentere rapporten innen 21. juni 2006.

I 2005 har myndighetene i Spania, Storbritannia og Sveits iverksatt nasjonale reguleringer knyttet til formidlingsgebyrene, mens myndighetene i Portugal, Italia og Polen vurderer å iverksette tiltak². De nasjonale reguleringene varierer noe fra land til land, men er generelt noe mer omfattende enn EU-beslutningen fra 2002.

Eventuell regulering av formidlingsgebyrene er også under vurdering i Norge.

¹ American Express og Diners Club opererer med et trepartssystem hvor utsteder og innløser er den samme.

² Se konkurransetilsynet i de respektive landene: www.weko.admin.ch , www.mineco.es , www.ofi.gov.uk.

4. Betalingsformidling internasjonalt

I Europa arbeides det nå på flere områder med å effektivisere betalingsformidlingen. Oppgjørssystemet til de europeiske sentralbankene, TARGET, er under modernisering. En ny versjon, TARGET2, skal etter planen tas i bruk i 2007. Mer merkbart for forbrukere og bedrifter blir nok resultatene av det såkalte SEPA-prosjektet (Single Euro Payments Area). Europeiske banker og bankforeninger samarbeider om å erstatte de enkelte lands systemer for betalingstjenester med ett effektivt felles system basert på felles standarder og regelverk. EU-kommisjonen har nylig lagt frem forslag til et nytt felles juridisk rammeverk for betalinger i Europa (det såkalte "New Legal Framework for Payments"). Et mer effektivt betalingssystem i Europa antas å gi betydelige kostnadsbesparelser og bidra til et mer velfungerende indre marked. Dette vil ifølge EU-kommisjonen bidra til å gjøre europeisk økonomi mer konkurransedyktig.

I første del av dette kapitlet sammenlignes enkelte karakteristika ved det norske betalingssystemet med tilsvarende data fra en rekke land. I den siste delen av kapitlet ser vi på enkelte viktige hendelser siste år innen europeisk betalingsformidling.

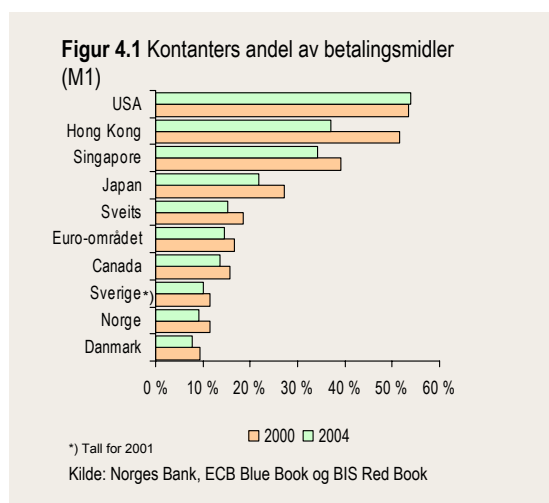
4.1 Betalingsmønsteret varierer mellom land

Det er store forskjeller i hvordan betalingsmidler og betalingsinstrumenter brukes i ulike land. Ulike betalingsmønstre er et resultat av flere forhold, blant annet den generelle økonomiske og teknologiske utviklingen, prisnivået og prisstrukturen for ulike betalingstjenester, konkurransesituasjonen i markedet, samt tradisjoner og reguleringsmessige forhold. Informasjonen i dette kapitlet er hentet fra ECBs Blue Book og BIS' Red Book.

Kontanter

Kontanter er et utbredt betalingsmiddel i alle land, men deres relative betydning varierer. Kontantbruken avhenger av hvor utbredt alternative betalingsmidler er, og hva slags kostnader, hurtighet og sikkerhet de har i forhold til kontanter. Også omfanget av svart økonomi har betydning. Et fellestrekk i de aller fleste land de senere årene er at kontantenes andel av de betalingsmidler som publikum har til rådighet, (M1⁹), faller (se figur 4.1). Norge er blant de landene hvor kontantmeng-

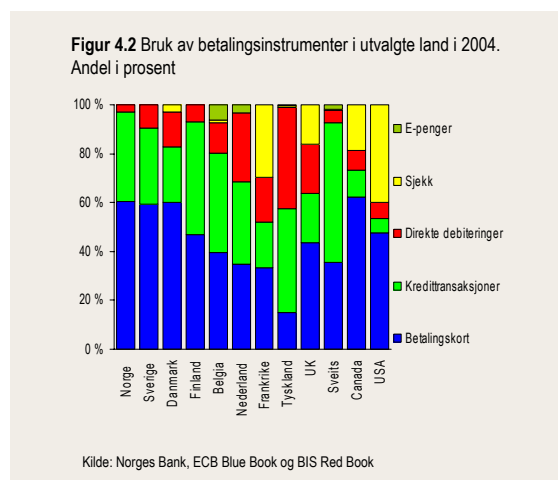
⁹ Det smale pengemengdebegrepet (M1) defineres som pengehørende sektors beholdning av norske sedler og mynt samt sektorens innstående på transaksjonskonti i Norges Bank og forretnings- og sparebanker (i norske kroner og utenlandsk valuta). Bankinnskudd på transaksjonskonti omfatter innskudd (i kroner eller valuta) som umiddelbart kan konverteres til sedler og mynt eller som det kan foretas betalinger direkte fra uten at det påløper andre kostnader enn vanlige transaksjons- og etableringsgebyrer.

den er lav i forhold til summen av betalingsmidler i samfunnet. Generelt er kontantandelene lavere i Nord- og Vest-Europa enn i de sentral- og østeuropeiske landene. USA og en del asiatiske land har relativt høye kontantandeler. For USA er det vanlig å anslå at mellom 50 og 70 prosent av seddelmengden sirkulerer utenfor USA. Tilsvarende tall for euroområdet er 10 til 15 prosent.

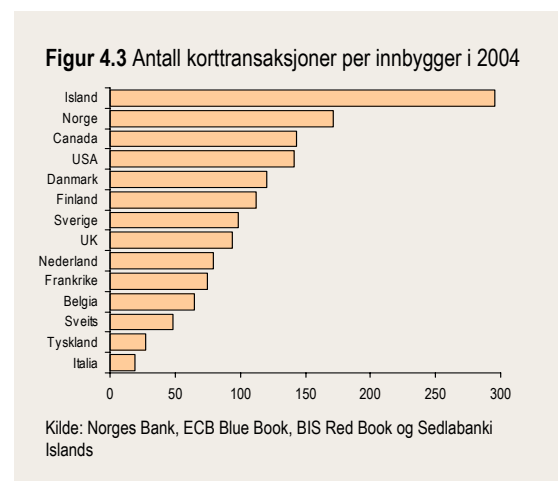
Kontopenger

I moderne samfunn er overførsel av midler mellom bankkonti en svært vanlig måte å gjøre opp fordringer og forpliktelser på. En rekke betalingsinstrumenter gir tilgang til kontopenger. Bruken av noen hovedtyper av betalingsinstrumenter i et utvalg land er vist i figur 4.2. For regningsbetalinger er kredittransaksjoner (betaler initierer belasting av egen konto) det mest brukte betalingsinstrumentet i Norge, Sverige og Finland. Direkte debiteringer (betaling initiert av betalingsmottaker¹⁰), er mindre utbredt i Norge enn i en del andre europeiske land, særlig Tyskland. I enkelte land er det fortsatt utbredt bruk av sjekk. I Europa gjelder dette Frankrike og Storbritannia, men også i USA og Canada er det høy bruk av dette betalingsinstrumentet.

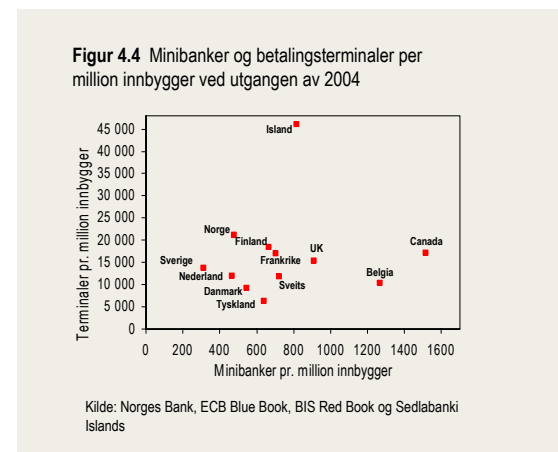
Bruk av betalingskort

Norge er blant de land i verden der betalingskort benyttes mest (se figur 4.3). I Island er imidlertid bruken enda høyere. Mens det i 2004 ble gjennomført om lag 170 korttransaksjoner per innbygger per år i Norge, ble det i Island registrert 295 slike transaksjoner. Blant landene som kommer nær Norge i bruk av kort er USA og Canada. Det som kjennetegner kortbruken i Norge er den høye andelen debetkort. Island, USA og Canada har en langt høyere bruk av kredittkort. Debetkort brukes også mye i Danmark, Sverige og Finland.

Fra 2000 til 2004 har total kortbruk per innbygger i Norge steget med 53 prosent. I Sverige vokste kortbruken i samme periode med hele 169 prosent, mens Finland hadde en økning på 82 prosent og Danmark på 51 prosent. Island synes å ha et modent kortmarked, og var blant landene med lavest vekst i den aktuelle perioden.

Betalingskort egner seg godt som et alternativ til kontanter ved varekjøp. I land der det finnes gode alternativer til kontanter er bruken av kontanter lavere enn i land der alternativene er dårligere. Bruken av kort ved varekjøp eller kontantuttak i minibank, avhenger blant annet av hvor mange steder kort kan benyttes. Sammenlignet med andre land har Norge et meget høyt antall betalingsterminaler på handelssteder. Figur 4.4 viser antall minibanker og terminaler per million innbyggere i utvalgte land. Det er store ulikheter mellom landene. Flest minibanker finnes i Canada, mens Island fulgt av Norge, har størst utbredelse av betalings-

¹⁰ For eksempel ordninger tilsvarende norsk Avtalegiro.

terminaler. Med muligheten for å ta ut kontanter gjennom butikkterminaler ("cashback") er tilgangen til kontanter fra bankkonto svært god i Norge.

Tabell 4.1 Noen sentrale størrelser for betalingsformidling i Europa (2004)									
	EU	Euro-området	Sverige	Danmark	Finland	UK	Tyskland	Frankrike	Norge (2005)
Kontanter og bankinnskudd									
Sedler og mynt i omløp, % av BNP	-	5,5	3,7	2,9	-	2,8	-	-	2,4
Sedler og mynt i omløp, % av M1	-	14,5	10,0	7,8	-	5,0	-	-	8,4
Innskudd på transaksjonskonto, % av BNP	71,1	34,6	35,2	40,3	31,0	258,6	30,9	24,8	26,7
Filialer									
Antall filialer som tilbyr betalingstjenester, per mill innbyggere	602	651	297	374	304	501	578	643	598
Minibank									
Antall minibanker per mill innbyggere	709	788	312	545	664	909	638	703	474
Antall minibankuttak per år per innbygger	23	22	38	-	42	42	29	20	21
Gjennomsnittlig minibankuttak (EUR)	106	116	92	-	78	94	142	68	142
Betalingskort									
Antall POS-terminaler per mill innbyggere	13 362	15 087	13 749	9 280	18 366	15 376	6 303	17 048	22 881
Antall betalingskort per 1000 innbyggere:									
- Debetkort	745	754	831	668	836	1 116	1 081	740	1 062
- Kreditt- og faktureringskort	403	332	392	146	492	1 242	248	-	654
Korttransaksjoner:									
- Antall transaksjoner per år per innbygger	45	41	98	120	112	94	27	75	188
- Gjennomsnittsbetøp per betaling (EUR)	60	56	50	50	37	71	67	47	51
Betalingsinstrumenters andel av antall ikke-kontante transaksjoner									
Kreditoverføring (ulike girotjenester)	30	30	31	23	46	20	42	19	34
Direkte debiteringer (avtalegiro og lignende)	26	29	10	15	7	20	42	18	3
Sjekk	11	11	0	3	0	16	1	29	0
Betalingskort	32	28	59	59	47	44	15	33	63
Kortbaserte e-penger	1	1	0	-	0	-	0	0	-

Kilde: Norges Bank og ECB Blue Book

4.2 Behov for effektivisering av internasjonal betalingsformidling

Svakheter med nåværende europeiske betalingsinfrastruktur

- Høyere kostnader enn nødvendig til betalingsformidling på grunn av ineffektiv bruk av betalingsmidler og betalingsinstrumenter.
- Mangelfull infrastruktur og betalingstjenester. Nasjonale systemer ikke egnet for å frembringe grensekryssende betalingstjenester like effektivt som på nasjonalt nivå. Felles standarder mangler.
- Store effektivitetsforskjeller. Priser, kostnader og servicenivå på betalingstjenester varierer sterkt mellom land.
- Mangelfull konkurranse og vanskelig for nye deltakere å komme inn på markedet.
- Fragmentert juridisk rammeverk, som blant annet skaper barrierer for konkurransen.

Et felles europeisk legalt rammeverk for betalinger

I desember 2005 kom EU-kommisjonen med et forslag til felles lovregulering for betalingsformidling i Europa, det såkalte "New Legal Framework for Payments (NLF)" (EU, 2005). Målet med regelverket er å legge til rette for et felles europeisk betalingsområde gjennom å:

- bidra til like konkurransevilkår og økt konkurranse mellom tilbydere av betalingstjenester
- fjerne legale hindringer for utviklingen av pan-europeiske betalingstjenester og infrastruktur
- skape konsistens i forbrukerbeskyttelse og økt åpenhet

Reguleringen vil sannsynligvis bli gjort gjeldende for Norge gjennom EØS-avtalen. Gjennomføring vil ventelig skje rundt 2010.

Potensiale for effektivitetsforbedringer i EU

I forbindelse med utarbeidelsen av NLF har EU-kommisjonen påpekt flere forbedringspunkter for betalings-

systemene i Europa. utfordringene er størst for grensekryssende transaksjoner. For brukerne fører dagens system til høye kostnader, lang gjennomføringstid og usikkerhet omkring kontraktmessige og juridiske forhold ved transaksjonene.

De samfunnsøkonomiske kostnadene til betalingssystemet er ofte anslått til å utgjøre 1-3 prosent av bruttonasjonalproduktet i EU. Kostnadene til betalingsformidling utgjør en stor del av bankenes kostnader. Ifølge EU-kommisjonen vil effektivisering av betalingssystemet ha et stort potensial for kostnadsbesparelser. Blant annet basert på erfaringer fra Norge, hevder EU-kommisjonen at dersom de mest kostnadseffektive tjenestene brukes mer, kan de gjennomsnittlige enhetskostnadene for betalingstjenester halveres. Det fremheves videre at hvis man gjennom nye betalingsløsninger, standardisering og konsolidering kan redusere enhetskostnadene ned til et nivå som ligger 20 prosent høyere enn "best practice" internasjonalt, vil det kunne gi besparelser tilsvarende 10 milliarder euro. Det er beregnet at bankene vil kunne spare over 5 milliarder euro hvis alle EU-land reduserte kontantbruken, for eksempel ved å øke bruken av debetkort til nivået i de landene som bruker dette mest.

Høye kostnader i bankene gir utslag i høyere priser for brukerne. EU-kommisjonen viser til en undersøkelse (Capgemini 2005) som har beregnet at en gjennomsnittlig bankkunde må betale 108 euro i året for å gjennomføre vanlige betalingsrelaterte banktjenester. Prisene varierte mellom 252 euro i det dyreste landet og 34 euro i det rimeligste. Slike prissammenligninger er imidlertid ikke godt egnet til å si noe om hvordan kostnadene ved betalingsformidling varierer mellom ulike land. Selv om kundene i siste instans må dekke inn kostnadene som bankene har ved å tilby betalingstjenester, skjer kostnadsinndekningen på forskjellig måte i ulike land. I Norge er det vanlig å prise den enkelte betalingstransaksjon. I andre land er det mer vanlig å kreve faste gebyrer for kontoadministrasjon eller å tilby 0-rente på transaksjonskonto. Det varierer også i hvilken grad bankene finansierer produksjon av betalingstjenester med inntekter fra float, det vil si renteinntekter som tilfaller banken i tiden som går fra belastning av betalers konto til godskriving av mottakers konto. Selv om alle disse "betalingsrelaterte" inntektene summeres, vil det fortsatt variere fra bank til bank og fra land til land i hvilken grad dette dekker kostnadene ved å tilby betalingstjenester. Banker som ikke får tilstrekkelige inntekter må nødvendigvis dekke sine kostnader fra andre forretningsområder, for eksempel ved lavere rente på sparing eller høyere rente på lån.

Kvaliteten på tjenestene varierer mellom land. En viktig faktor er tiden det tar fra en betaling er initiert til midlene er disponible på mottakers konto. Lang overføringstid og

usikkerhet om når en betaling kan forventes gjennomført, påfører brukere av betalingsystemet betydelige kostnader. I Norge kan betalinger gjennomføres mellom to kunder i ulike banker på samme dag som betalingsoppdraget legges inn. Det eksisterer videre lovbestemmelser i Norge som har fjernet bankenes mulighet for å ta float. I EU kan betalinger gjennomføres på dagen eller neste dag i noen land, mens det i andre land tar tre dager. For grensekryssende betalinger i EU kan det ta enda lengre tid. I den grad bankenes inntekter i stor grad stammer fra float, og det er vanskelig å erstatte dette med andre inntektskilder, kan bankenes insentiver til å korte ned overføringstiden være svake. EU-kommisjon har foreslått at kredittransaksjoner innen EU skal ta maksimalt én dag i 2010. For andre betalingstjenester vil kravet om én dag være gjeldende, så vidt ikke annet er avtalt. Dette antas å bidra til å styrke og skape en mer enhetlig kvalitet på betalingstjenester i Europa.

Overføring av betalingsinformasjon (STP)

En viktig faktor for effektiv betalingsformidling er i hvilken grad informasjonen som følger en betalingstransaksjon, kan gå fra betaler til betalingsmottaker uten å måtte registreres på nytt. Hvis betaler, betalers bank, mottakers bank og mottaker alle må registrere den samme informasjonen, blir ressursbruken høy og effektiviteten redusert. Dette er unødvendig i et system som muliggjør gjenbruk og en effektiv flyt av informasjon. Straight Through Processing (STP) er et begrep som beskriver i hvilken grad elektronisk prosessering er tatt i bruk i alle ledd i betalingsprosessen. STP kan omfatte prosessen fra bank til bank, men kan også inkludere betaler og betalingsmottaker (såkalt "end to end STP"). STP krever standarder og avtaler for kommunikasjonen mellom banker. For STP over landegrensene kreves internasjonale standarder.

Ved STP registreres all informasjon som er nødvendig for å gjennomføre transaksjonen ved starten av betalingsprosessen (for eksempel av kunden i nettbank). Resten går automatisk. Ved bruk av elektronisk fakturering (eFaktura) ligger all informasjonen i fakturaen, og betaler behøver kun å akseptere gjennomføringen av transaksjonen. Informasjonen følger så betalingen gjennom hele prosessen og kan gjøres tilgjengelig for betalingsmottaker på elektronisk format og oppdateres automatisk i mottakers økonomisystem. Derved slipper mottaker å ha en egen manuell registreringsrutine for innbetalingene fra sine kunder. Bankene tilbyr også løsninger der informasjon fra bedriftenes betalinger over nettbank automatisk kan registreres i regnskapet.

I Norge har STP fra bank til bank vært hovedregelen for alle betalingstransaksjoner i mange år. Standardene som benyttes mellom norske banker legger også til rette for STP ut mot bankens kunder. Et eksempel på dette er bruk av det såkalte kundeidentifikasjonsnummeret (KID). KID ble introdusert allerede i 1973 for å gi betalingsmottaker elektronisk tilbakemelding ved innbetalinger som var foretatt med optisk lesbare giroblanketter. Senere er dette videreutviklet slik at betalingsmottaker også kan få tilbakemelding for betalinger over avtalegiro og nettbank. KID identifiserer på en entydig måte hvem som har foretatt betalingen. Det kan også legges inn variabler som kundenummer, fakturanummer og termin. Betalingsmottaker kan fritt velge hvordan KID skal bygges opp innenfor maksimalt 25 siffer. For å sikre at KID-feltet er korrekt registrert er siste siffer et kontrollsiffer. Dette beregnes etter spesielle regneregler på grunnlag av de øvrige siffer i kundeidentifikasjonen. En nettbankkunde får derfor en melding på skjermen ved inntasting av feil KID.

STP mellom banker er utbredt innenfor de fleste europeiske land. Graden av STP mellom bank og kunde varierer. Utfordringene er særlig knyttet til grensekryssende transaksjoner. Det er utviklet flere internasjonale standarder (BIC, IBAN og SWIFT-standarder) som muliggjør grensekryssende STP, men andelen slike betalinger er fortsatt lav. Gjennom arbeidet med et felles europeisk betalingsområde (SEPA) er det identifisert behov for felles europeiske standarder og regelverk for å øke STP-andelene.

Tilbakeblikk på Norges Banks rolle i betalingsformidlingen

Norges Bank ble opprettet ved egen lov (fundation) i 1816. Foruten å utstede sedler og mynt og utføre banktjenester for staten, skulle banken være låne-, diskonterings-¹ og oppgjørsbank. For denne virksomheten ga loven detaljerte bestemmelser om hvordan belastninger og overføringer fra kundekonti skulle finne sted. I 1822 ble de første sparebankene etablert. To år senere vedtok Stortinget lov om sparebanker og i 1848 kom den første forretningsbanken, Christiania Bank og Creditkasse.

For å lette pengeomsetningen mellom byer der Norges Bank hadde avdelinger, kunne kontohavere i Norges Bank allerede fra 1825 få "sendt" penger mellom disse byene. Tjenesten ble utført ved at kontohaver betalte inn beløpet i den byen hvor pengene skulle sendes fra og fikk en anvisning på Norges Banks avdeling i den byen som pengene skulle sendes til. Anvisninger ble sendt per post og tjenesten utført mot et moderat gebyr. Tjenesten var praktisk og fikk etter hvert et betydelig omfang. Ordningen ble utvidet tidlig på 1850-tallet (Rygg 1901).

Direksjonen (i dag: Hovedstyret) tok i 1886 opp spørsmålet om å la denne tjenesten bli utført av andre banker og drøftet også rent prinsipielt hvordan betalinger skulle bli utført. Da den opprinnelige loven om Norges Bank ble erstattet av ny lov i 1892, la denne mindre vekt på operative bankoppgaver og ga Norges Bank mer rollen som bankenes bank og mellommann for private aktører. Bankene overtok nå deler av de oppgaver Norges Bank tidligere hadde hatt.

Etter hvert meldte det seg også behov for å lette overførselen av større beløp mellom banker i ulike byer. Til dette formålet ble det utstedt en særskilt form for tratte (en type veksel), såkalte 8 dagers inndragninger. Norges Bank utferdiget en tratte på den banken som sto i gjeldsposisjon. Trattene hadde en løpetid på 8 dager, og måtte betales Norges Bank ved forfall. Banken som hadde et tilgodehavende, fikk utbetalt dette av Norges Bank når skyldnerbanken hadde betalt (Reglement for Norges Bank, 1901).

På slutten av 1890-tallet foreslo banksjef Castberg i Creditkassen at det burde opprettes en sentral avregning for innenlandske betalinger i Norge etter modell av den som Bank of England opprettet i 1864. Direktør Bomhoff i Norges Bank mente opprinnelig tiden ikke var moden for dette, men i 1898 startet Kristiania Bankavregningskontor² sin virksomhet (Engebretsen, 1949). Kontoret eksisterte frem til 1989 og hadde lokaler i Norges Bank. I avregningskontoret deltok de største forretningsbankene og Oslo Sparebank. Representanter for deltakerne møttes daglig i Norges Bank og avregnet sine mellomværender som ble bokført på konto i Norges Bank. Virksomheten til Oslo Bankavregningskontor økte utover 1900-tallet.

Senere fikk Norges Bank også en sentral stilling i avregnings- og oppgjørsoperasjoner mellom ulike land. Dette skjedde særlig etter 1931, da flere land suspenderte sin valutas tilknytning til gull. Virksomheten ble formalisert gjennom Lov om betalingsutjevning i 1935. Virksomheten bygget på inngåtte bilaterale avregningsavtaler mellom Norge og en rekke andre land. Gjennom ordningen ble fordringer og forpliktelser som oppsto gjennom eksport og import avregnet. De ulike avtalene hadde bestemmelser for hvor stort importoverskuddet kunne være i forhold til motparten. Opprinnelig trodde man at avregningen skulle være midlertidig. Oppgaven besto frem til 1960-tallet, men virksomheten var da sterkt redusert.

På første del av 1900-tallet opererte Norges Bank også som rembursbank. Gjennom rembursinstituttet kunne norske importører/eksportører la henholdsvis betaling og overlevering av fraktdokumenter skje via sine bankforbindelser. Selgers bank stilte fraktdokumenter til disposisjon, mens kjøpers bank stilte med remburs. På denne måten skjedde "betaling ved levering". En annen type oppgave var de såkalte cambioforretninger. Dette var reiseakkreditiver til bankens kunder. Når en kunde med et slikt akkreditiv benyttet akkreditivet ute, ble regningene for dette sendt tilbake til Norges Bank og innfridd. På tilsvarende måte kunne utlendinger i Norge heve midler i Norges Bank på sine akkreditiver (Rygg og Hertzberg, 1907).

I tiden før 2. verdenskrig begrenset sjekktstedelse seg stort sett til næringslivstransaksjoner og transaksjoner mellom banker. Slik var det også de første årene etter krigen. Etter hvert ble det vanlig at lønnstakere mottok lønnen sin på en sjekkonto og sjekkbruken vokste sterkt. Rundt 1970 ble sjekker med maskinlesbar tekst tatt i bruk. Fra 1975 ble behandlingen av disse sjekkene overtatt av datasentralene til forretnings- og sparebankene. Norges Bank beholdt imidlertid behandlingen av de ikke maskinlesbare sjekkene. Dette omfattet særlig sjekker mellom bankene. Oppgjørene ble fortsatt foretatt på bankenes konti i Norges Bank.

Da Verdipapirsentralen ble etablert på midten av 1980-tallet ble også pengeoppgjør for kjøp og salg av verdipapirer foretatt over konti i Norges Bank. Omtrent samtidig kom den nåværende loven om Norges Bank. Etter loven fikk banken blant annet oppgaven med å ”fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet.” Norges Bank bidro blant annet i det samordningsarbeidet som skjedde både på spare-/forretningsbanksiden og på postsiden (Postsparebanken, Postgiro, Posten) på siste del av 1980-tallet og frem til 1995 da samordningen var fullført.

Rundt 1990 ble det bestemt at en skulle skille behandlingen av store og små transaksjoner. Gjennom Norwegian Interbank Clearing System (NICS) avregnet banknæringen etter hvert de små og mellomstore transaksjonene, mens Norges Bank fikk ansvar for avregning av store transaksjoner og selve oppgjøret. Avregningssystemene til NICS Operatørkontor og Norges Banks oppgjørssystem ble imidlertid knyttet sammen, slik at bankene til enhver tid kan se sine posisjoner i oppgjøret. I 1999 lanserte Norges Bank et realtids bruttooppgjør for store transaksjoner.

Gjennom betalingssystemloven fra 1999 fikk Norges Bank ansvar for at interbanksystemer ble organisert slik at hensynet til finansiell stabilitet blir ivaretatt. I dette arbeidet skal det legges særlig vekt på at risikoer som følge av likviditets- eller soliditetssvikt skal motvirkes. Operatørene av slike systemer må ha konsesjon for etablering og drift av systemet, hvis Norges Bank ikke har gitt unntak fra konsesjonskravet.

¹ Diskontering er i denne sammenheng et begrep som benyttes hvis oppgjøret av en transaksjon skjedde ved bruk av veksel. En veksel er en spesiell type gjeldsbrev som tidligere ofte ble benyttet som oppgjør ved kommersielle transaksjoner. Som oppgjør for en transaksjon kunne kjøper utstede en veksel. Mottakeren av vekselen kunne ”selge” denne videre til for eksempel en bank, mot et noe mindre beløp enn vekselen pålydende (salgssummen). Vi sier at vekselen blir diskontert. Banken overtok således fordringen og selgeren fikk kontant oppgjør. Bruk av veksel innebærer således dels en finansierings- dels en betalingsformidlingstransaksjon. Rettsvirkningene ved bruk av veksel var (og er) strengt lovregulert.

² Kontoret var ikke noe selskap eller noen organisatorisk del av Norges Bank, men besto kun av en gruppe deltakere fra de største bankene i hovedstaden.

Initiativ fra europeisk banknæring

Både EU-kommisjonen og Den europeiske sentralbanken har lagt stor vekt at det skal bygges opp et effektivt betalingssystem som dekker hele EU-området. Dette vil være viktig for å realisere målsettingen i Lisboa-erklæringen fra år 2000, om at EU skal bli den mest konkurransedyktige og kunnskapsbaserte økonomien i verden innen år 2010.

Det å bygge opp et felles betalingssystem for Europa vil kreve betydelig arbeid fra den europeiske banknæringen. Dette er sannsynligvis det største bankprosjektet som har vært gjennomført, og kan sammenlignes med innføringen av euro.

Den europeiske banknæringen har på denne bakgrunn etablert European Payments Council (EPC). Organisasjonen er et strategisk og koordinerende organ for arbeidet med Single Euro Payments Area (SEPA). EPC har definert SEPA-området til å inkludere de 25 EU-landene, samt Norge, Island, Liechtenstein og Sveits. Intensjonen for SEPA-arbeidet er å samordne rammevilkårene for betalinger i euro på tvers av landegrensene innen 2010. I sitt "Veikart" for perioden 2004-2010 har EPC forpliktet seg til å legge forholdene til rette for at banker, oppgjørssentraler og lignende aktører kan utvikle felles infrastruktur, betalingsinstrumenter og prosesser. "Veikartet" angir prioriterte oppgaver og milepæler. Rammeverk og regelverk som defineres i EPC, vil kunne få følger for norsk betalingsinfrastruktur. Norsk banknæring står imidlertid friere i forhold til implementering av EPCs beslutninger enn land som deltar i eurosamarbeidet.

EPC vedtok i september 2005 et rammeverk med målsettinger for betalingskort. Senere er det også kommet et rammeverk for bruk av kontanter. I desember kom EPC med såkalte "schemes", regelverk for direkte debiteringer og kreditoverføringer. Disse ble vedtatt i mars 2006 og er vesentlig mer detaljert enn rammeverkene for kort og kontanter. Regel- og rammeverkene er sendt på høring til banknæringen i de enkelte land. Norsk banknæring vil legge forholdene til rette for å tilpasse regelverket for elektroniske kreditoverføringer til norske forhold. Regelverket for direkte debiteringer vil imidlertid kreve endringer i norske løsninger og i eksisterende lovgivning.

På kort sikt vil endringene få konsekvenser for grensekryssende betalinger. Over tid vil endringene også få følger for hvordan norsk banknæring skal arbeide i det europeiske markedet.

EU-kommisjonen kom i februar 2006 med en åpen høring (EU-kommisjonen, 2006b) om de forslag til regel- og rammeverk som EPC har kommet med. Kommisjonen stilte en rekke spørsmål ved forslagene for å få innspill fra flest mulig av de som berøres. Kommisjonen tar sikte på å utarbeide en ny høring før sommeren 2006. Denne skal identifisere mer

Globalt samarbeid - Internasjonale rapporter

Arbeidet til The Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS) skjer gjennom Bank for International Settlements (BIS). I komiteen er sentralbankene i Belgia, Canada, Frankrike, Hong Kong, Italia, Nederland, Singapore, Sverige, Sveits, Tyskland, UK og USA, samt Den europeiske sentralbank representert.

Formålet med arbeidet i komiteen er å styrke infrastrukturen til finansmarkedene gjennom å komme med generelle forslag til utviklingen av sunne og effektive avregnings- og oppgjørssystemer. Komiteen utarbeider den såkalte "Red Book" for betalingssystemer. Her finnes omfattende informasjon om de viktigste betalingssystemer i de landene som er representert i komiteen. Komiteen har i 2005 og hittil i 2006 kommet med flere rapporter.

- Nr 67: "New developments in large-value payment systems"
- Nr 68: "Central bank oversight of payment and settlement systems"
- Nr 69: "General guidance for payment system development" (foreløpig rapport)
- Nr 70: "General guidance for national payment system development" (endelig rapport)
- Nr 71: "Cross-border collateral arrangements"
- Nr 73: "General principles for international remittance services" (foreløpig rapport)

konkrete forbedringsområder i regel- og rammeverkene, slik at det økonomiske potensialet med SEPA blir realisert.

Den europeiske sentralbanken kom med sin fjerde rapport (ECB, 2006b) som evaluerer næringens tiltak og fremdriften i SEPA-prosjektet i februar 2006. I rapporten pekes det blant annet på at de tjenestene som vil leveres innenfor SEPA må ta hensyn til behovene til ulike brukergrupper. Løsningene vil kreve endringer i brukernes innarbeidede vaner. Løsningene må derfor være fremtidsrettede og utnytte de mulighetene som moderne informasjonsteknologi gir. Rapporten omtaler forventningene til europeiske banker og brukerne av betalingstjenester og klargjør målene for SEPA. I rapporten gjennomgås også status for de ulike instrumentene i SEPA. SEPA-prosjektet er noe forsinket, men ECB ser ingen grunn til å endre de milepæler som er satt for gjennomføringen.

Utvikling av et mer effektivt oppgjørssystem mellom bankene i euroområdet

I sentrum av den europeiske betalingsinfrastrukturen er TARGET-systemet. TARGET er eurosystemets sanntids bruttooppgjørssystem for betalinger i euro. Med en gjennomsnittlig omsetning på 1700 milliarder euro hver dag, er TARGET verdens største system for store betalinger. Deretter følger det amerikanske Fedwire, CLS (Continuous Linked Settlement) og det engelske systemet CHAPS. Et nytt system, TARGET2, er nå under utvikling og skal etter planen settes i drift i 2007 (ECB, 2005b). I TARGET2 vil én teknisk plattform (Single Shared Platform) innføres i alle sentralbanker i eurosonen. Dette vil bidra til et mer effektivt oppgjørssystem i euroområdet. Den franske, italienske og tyske sentralbanken skal utvikle og drive plattformen på vegne av Eurosystemet. De nasjonale sentralbankene vil fortsatt beholde ansvaret for kontohold og forretningsmessige relasjoner med bankene i sine land. Som tidligere vil SWIFT bli benyttet til meldinger og det vil heller ikke være noen øvre eller nedre beløpsmessig grense for transaksjonene.

Risiko ved systemendringer i det norske betalingssystemet

Det norske avregnings- og oppgjørssystemet har i hovedsak vært uendret siden sent på 1990-tallet. I løpet av perioden 2006 til 2008 vil det imidlertid skje betydelige endringer i de tre største interbanksystemene i Norge, det vil si systemene til Norges Bank, NICS Operatørkontor og DnB NOR Bank. Systemendringene gir rom for økt effektivitet, både teknologisk, funksjonsmessig og økonomisk. Systemendringer innebærer imidlertid en viss risiko. Normalt øker operasjonell risiko i perioden rundt og like etter en systemutskifting, for så å reduseres. Det at flere systemer, som kommuniserer med hverandre, skiftes ut i løpet av et par år, kan øke den operasjonelle risikoen i det norske avregnings- og betalingssystemet i denne perioden. Kredittilsynet og Norges Bank vil derfor følge prosjektene nøye.

Etter betalingssystemloven er Norges Bank konsesjons- og tilsynsmyndighet for systemer knyttet til avregning og oppgjør. Kredittilsynet gjennomfører IKT-tilsyn omtalt i tilsynets årsmelding 2005.

DnB NOR Bank har siden fusjonen i januar 2004 beholdt interbanksystemene til de to opprinnelige bankene. Systemene har hatt konsesjon og vært under tilsyn av Norges Bank. Siden fusjonen har det pågått en prosess med å samordne de opprinnelige bankenes systemer. Samordningen ble fullført i april 2006. Norges Bank innvilget høsten 2005 en ny samlet konsesjon for DnB NOR Bank. Denne trådte i kraft da samordningen ble fullført. Konsesjonsvilkårene inneholder krav om rapportering av operasjonell risiko, inkludert prosedyrer for endringshåndtering.

NICS (Norwegian Interbank Clearing System) er bankenes felles system for avregning. NICS er også den viktigste transaksjonsveien for transaksjoner som gjøres opp i Norges Bank. Systemet har konsesjon og er under tilsyn av Norges Bank. Både teknologi og funksjonalitet vil moderniseres i 2007. Blant annet vil man unngå at store enkeltbeløp gjøres opp sammen med ordinære betalingstransaksjoner. Samtidig vil NICS SWIFT-avregningen avvikles. Norges Bank følger prosjektet som konsesjons- og tilsynsmyndighet og Kredittilsynet har gjennomført stedlig tilsyn med BBS som er driftsstedet for NICS.

Norges Bank er i ferd med å anskaffe en ny versjon av Norges Banks Oppgjørssystem, NBO. Systemet skal være et standardsystem og kommunikasjonen med deltakerne og andre systemer skal gå gjennom et svært begrenset antall internasjonalt anerkjente standardiserte grensesnitt. Moderniseringen skal være gjennomført i 2008. NBO er ikke konsesjonsbelagt etter betalingssystemloven.

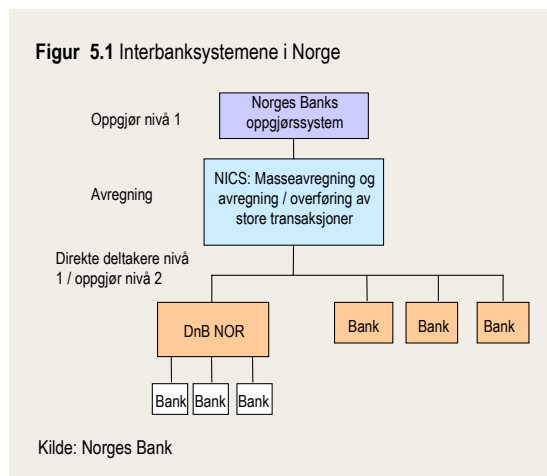
Norske finansinstitusjoner har i stor grad utkontraktert sine IKT-løsninger og driften av disse. De største leverandørene er EDB Business Partner ASA, Sparebankenes Data Central – Udvikling i Danmark og IBM i Norden. Kredittilsynet følger opp den operasjonelle risikoen som følger av dette.

5. Overvåking av betalings- og oppgjørssystemene

Bankene har en sentral rolle i betalingssystemet. Et velfungerende betalings- og oppgjørssystem gjør det mulig å overføre penger fra konto i en bank til konto i en annen bank på en sikker måte og til avtalt tid. Bankenes deltakelse i betalingssystemet eksponerer dem for ulike typer risiko. Dette kan gi opphav til systemrisiko dersom betalingssystemet organiseres slik at problemer i en bank kan forplante seg til en annen. Slike smitteeffekter kan true stabiliteten i det finansielle systemet. Dette er bakgrunnen for at sentralbankene engasjerer seg i betalings- og oppgjørssystemenes organisering og virkemåte.

I dette kapitlet beskriver vi først betalings- og oppgjørssystemene i Norge. Deretter redegjør vi for arbeidet med å overvåke at norske systemer oppfyller internasjonale standarder og anbefalinger.

5.1 Beskrivelse av interbanksystemene

Avregning

Flere transaksjoner motregnes mot hverandre, og for hver bank beregnes en nettoposisjon. Dersom det er en motregning mellom flere banker, kalles det en multilateral avregning. Dersom det er en motregning mellom to banker, kalles det en bilateral avregning.

Bruttooppgjør

I bruttooppgjøret mellom bankene gjøres betalingene opp enkeltvis, uten foregående avregning. Når dette skjer i realtid, kalles systemet for et RTGS-system (Real Time Gross Settlement System).

Interbanksystemer, aktører og betalingsstrømmer

Bankene i Norge er knyttet sammen i såkalte interbanksystemer som gir dem mulighet til å gjøre opp fordringsforhold seg i mellom. Oppbyggingen av interbanksystemene i Norge er illustrert i figur 5.1. Norges Banks Oppgjørssystem (NBO) utgjør det høyeste oppgjørsnivået. I Norge er det i alt 149 banker: norske forretnings- og sparebanker, utenlandske datterbanker og filialer av utenlandske banker. Alle disse kan opprette konto i Norges Bank, og dermed delta i NBO. I dag har 147 banker konto i Norges Bank. I bankenes viktigste fellessystem for interbankavregning (Norwegian Interbank Clearing System – NICS) deltar 146 banker. Bankene velger selv om de vil gjøre opp sine gjensidige forpliktelser over konto i Norges Bank (deltaker på nivå 1) eller i en privat oppgjørspartner (deltaker på nivå 2). DnB NOR Bank og Swedbank Oslo er deltakere på nivå 1 som gjør opp på vegne av banker på nivå 2.

Betalinger gjøres opp mellom bankene på ulike måter. Vanlige kundebetalinger (for eksempel giro-, betalingskort- og minibanktransaksjoner) inngår i et multilateralt nettooppgjør kalt NICS-Masse. Dette gjøres opp i Norges Bank kl. 0545 og 1500. Større beløp og interbanktransaksjoner avregnes i en egen multilateral avregning (NICS-SWIFT) eller ved at transaksjoner sendes enkeltvis til oppgjør i NBO i realtid, enten gjennom NICS-RTGS eller direkte til Norges Bank.

Continuous Linked Settlement (CLS) er et internasjonalt system for oppgjør av valutahandler. CLS er basert på prinsippet om betaling-mot-betaling for å unngå kredittrisiko. I oppgjøret av valutahandel i norske kroner har deltakere i NBO

innbetalingsforpliktelse til CLS Banks konto i Norges Bank.

Verdipapiroppkjøret (VPO) er et system for å gjøre opp handler i verdipapirer. VPO omfatter mellomværende både i verdipapirer og penger. Verdipapirsentralen (VPS ASA) avregner deltakernes multilaterale nettoposisjoner både for papirer og penger. VPS bokfører verdipapirene og Norges Bank foretar oppgjør av de tilhørende pengeposisjonene. VPO bygger på prinsippet om levering-mot-betaling for å unngå kredittrisiko. I verdipapiroppkjøret deltar 20 banker og 21 meglere (verdipapirforetak). Det er bare banker som kan ha oppgjørskonto i Norges Bank. Hver megler har derfor gjort avtale med en bank om å få tilgang til likviditet i verdipapiroppkjøret. Meglers posisjoner gjøres opp over vedkommende banks oppgjørskonto i NBO.

NOS Clearing ASA er clearinghus (avregningsentral og sentral motpart) for finansielle derivater omsatt på Oslo Børs ASA og fraktderivater omsatt på International Maritime Exchange (Imarex ASA). Styrene i NOS ASA¹¹ og Imarex har besluttet å fusjonere de to selskapene i et nytt holdingselskap. VPS Holding ASA har inngått intensjonsavtale med NOS/Imarex om å overta den delen av NOS' virksomhet som er knyttet til clearing av finansielle derivater, se pressemeldinger 3. april 2006. Ifølge pressemeldingene vil NOS/Imarex-konsernet bestå av ett selskap for markedsplass og ett for clearing. VPS Holding ASA planlegger å opprette et nytt datterselskap som skal tilby clearing av finansielle derivater. Planen er at selskapet skal være i drift 1. september 2006.

Omsetning og likviditet

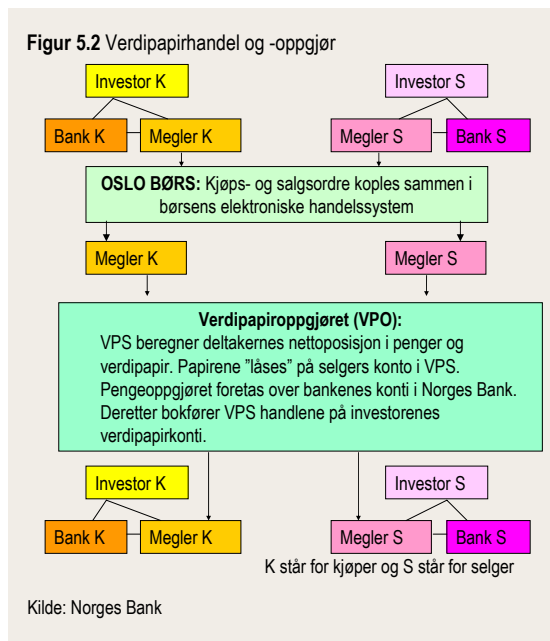
I industrialiserte land er det vanlig at det tar 5-7 dager før beløpet som går gjennom betalingssystemene tilsvarende nivået på bruttonasjonalproduktet (BNP). Dette var også tilfellet for NICS til og med 2003 (BNP på 6,3 dager). Etter fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR blir mange transaksjoner behandlet internt i den fusjonerte banken, og omsetningen i NICS ble redusert med om lag 20 prosent fra 2003 til 2004. Tall for 2005 viser at den daglige omsetningen i NICS i gjennomsnitt var 201 milliarder kroner. Dette tilsvarende en gjennomstrømming av BNP på 8,7 dager.

I NICS (NICS-Masse og NICS-SWIFT) skjer en avregning av bankenes posisjoner som reduserer bankenes behov for likviditet til oppgjørene. Daglig verdi av transaksjonene reduseres i gjennomsnitt fra 66 milliarder kroner før avregning til 9,4 milliarder kroner i oppkjøret i NBO. Nødvendig likviditet til oppgjørene er dermed kun 14 prosent av bruttoverdien.

¹¹ NOS ASA eier NOS Clearing ASA.

CLS

CLS ble satt i drift høsten 2002 for oppgjør i de syv største valutaene. De skandinaviske valutaene ble inkludert et år senere. Ved utgangen av 2005 var i alt 15 valutaer med i CLS.

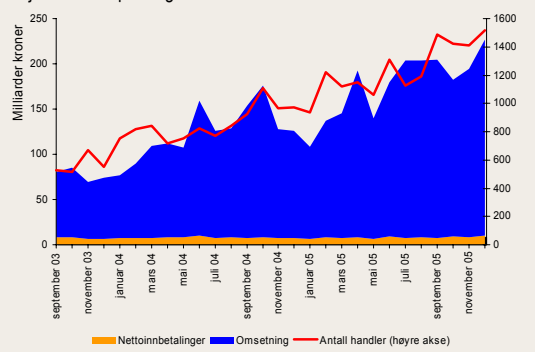

Sentral motpart: Trer inn som avtalemotpart mellom selger og kjøper i en handel, og overtar begge parter forpliktelse.

Tabell 5.1 Fordeling av omsetning og transaksjoner i NICS

	Andel transaksjoner	Andel beløp
NICS Masse	99,89 %	27,00 %
NICS Swift Netting	0,10 %	2,50 %
NICS RTGS	0,01 %	70,50 %

Figur 5.3 Norske kroner i CLS. September 2003 - Desember 2005. Gjennomsnitt per dag

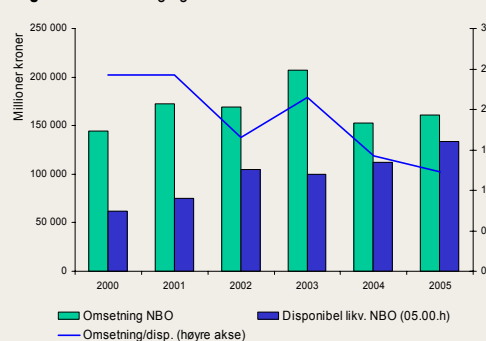

Kilde: Norges Bank

Den daglige verdien av bankenes innbetalingsforpliktelser til CLS Bank var i gjennomsnitt 9 milliarder kroner i 2005, se figur 5.3.

Gjennomsnittlig daglig omsetning i Norges Bank for VPO var om lag 3,5 milliarder kroner i 2005, mens omsetningen i NOS-oppgjørene i snitt var på 150 millioner kroner. Verdien av disse multilaterale nettooppgjørene sier imidlertid lite om bruttoomsetningen på Oslo Børs. Gjennomsnittlig daglig omsetning av verdipapirer på Oslo Børs var om lag 24,7 milliarder kroner i 2005. I snitt ble det daglig gjennomført om lag 21 700 verdipapirtransaksjoner og 24 500 derivattransaksjoner på Oslo Børs.

Figur 5.4 Omsetning og likviditet i NBO

Kilde: Norges Bank

I 2005 hadde bankene i gjennomsnitt 133 milliarder kroner tilgjengelig i NBO i form av folioinnskudd og låneadgang i Norges Bank ved dagens start (kl. 0500), mot 112 milliarder kroner i 2004 (se figur 5.4). Høyere låneadgang forklarer det meste av den økte likviditeten. Bankenes lånemulighet økte fra et gjennomsnitt på 91 milliarder kroner i 2004 til 106 milliarder kroner i 2005. Disponibel likviditet økte prosentvis mer enn omsetningen i NBO. Oppgjørssystemet hadde i 2005 mer likviditet i forhold til omsetningen enn i noen av de fem foregående årene.

På Norges Banks hjemmesider vises daglig omsetningstallene for NBO og VPO.

5.2 Overvåking

En kjerneoppgave for sentralbanker er å overvåke betalings- og oppgjørssystemenes virkemåte. Systemene må innrettes med sikte på at problemer hos en deltaker ikke skal smitte over til andre deltakere. Sentralbankene følger internasjonale anbefalinger i dette arbeidet. I regi av Bank for International Settlements (BIS) er det utarbeidet anbefalinger for overvåking av betalingssystemer, verdipapiroppgjørssystemer og sentrale motparter.

I mai 2005 publiserte BIS rapporten "Central bank oversight of payment and settlement systems" (BIS, 2005). I rapporten angis prinsipper for utøvelse av overvåking både av nasjonale og grensekryssende systemer. For nasjonale systemer anbefales det blant annet at sentralbankene bør ha både myndighet og kapasitet til å utøve overvåking, at vurderingen av systemene bør være basert på internasjonalt aksepterte standarder, og at standardene anvendes likt på likeartede systemer, inkludert systemer som drives av sentralbanken selv.

Rapportens anbefaling om at sentralbankene bør ha myndighet til å utøve overvåking, er tilfredsstillende i det norske lovverket. Betalingssystemloven trådte i kraft 14. april 2000. Loven innfører konsesjon og tilsyn med betalingssystemer og gir Norges Bank dette ansvaret. Kravene til konsesjonsbelagte

systemer bygger på de internasjonalt aksepterte prinsippene som BIS anbefaler lagt til grunn for viktige betalingssystemer.

De konsesjonsbelagte systemene rapporterer omsetning og driftsforhold i henhold til lovens bestemmelser, og det gjennomføres halvårlige tilsynsmøter med ansvarlig operatør for hvert system. I tillegg har ansvarlig operatør plikt til å melde endringer av betydning til Norges Bank.

Norges Banks eget oppgjørssystem, NBO, er ikke underlagt konsesjon. Norges Bank legger imidlertid vekt på å følge beste internasjonale praksis. NBO er derfor bygget opp med utgangspunkt i BIS-prinsippene. I 2005 ble NBO vurdert mot disse prinsippene. Vurderingen ble gjort av det internasjonale valutafondet (IMF).

Systemene for avregning og oppgjør av verdipapirhandler og derivater regnes med i betalingsinfrastrukturen, men er ikke konsesjonsbelagt etter betalingssystemloven. Disse systemene bør også være bygd opp slik at problemer hos en deltaker ikke smitter over på andre deltakere. I tråd med internasjonale anbefalinger overvåker Norges Bank også disse systemene. Denne overvåkingen skjer i forståelse med Kredittilsynet, og retter seg mot systemet, og ikke mot de enkelte institusjonene som deltar. Institusjonstilsynet utføres av Kredittilsynet.

For interbankssystemene tar overvåkingen utgangspunkt i en vurdering av om de oppfyller de 10 hovedprinsippene som BIS anbefaler for betalingssystemer. Verdipapiroppjøret vurderes mot 19 internasjonale anbefalinger (BIS/IOSCO 2001, 2002). Clearingen i NOS vurderes mot 15 anbefalinger for sentrale motparter (BIS/IOSCO, 2004).

5.3 Norges Banks Oppgjørssystem (NBO)

I Norges Banks Oppgjørssystem (NBO) deltar 147 banker. Den daglige omsetningen i 2005 var i gjennomsnitt på 161 milliarder kroner.

I 2005 foretok IMF en såkalt FSAP-gjennomgang av det norske finansielle systemet (FSAP står for Financial Sector Assessment Program). De fleste av IMF's medlemsland har hatt en slik gjennomgang. Det norske betalingssystemet ble analysert i den forbindelse (IMF, 2005). IMF vurderte NBO til å være det eneste oppgjørssystemet av vesentlig betydning for den finansielle stabiliteten i Norge, og konsentrerte derfor sitt arbeid om å vurdere NBO mot BIS' hovedprinsipper.

Forut for IMF's gjennomgang hadde Norges Bank gjennomført en egenvurdering av NBO. Norges Banks konklusjon var at systemet oppfyller alle relevante internasjonale

Konsesjonsbelagte interbankssystem

Tre systemer fikk i 2001 konsesjon etter lov om betalingssystemer: Avregningssystemet Norwegian Interbank Clearing System (NICS) og oppgjørsbankene Den norske Bank og Gjensidige NOR. Tre oppgjørsbanker, Swedbank Oslo, Sparebank 1 Midt-Norge og Sparebank 1 Vest ble fritatt for konsesjonsplikt fordi systemene ble vurdert til å være for begrenset til å kunne true den finansielle stabilitet. Videre ble avregningen i EDB Fellesdata fritatt for konsesjonsplikt fordi denne avregningen inngikk som en integrert del av Gjensidige NORs konsesjon. Norges Banks eget oppgjørssystem, NBO, er ikke underlagt konsesjon, men er likevel bygget opp med utgangspunkt i BIS-prinsippene.

BIS' hovedprinsipper for interbankssystemene:

1. Systemet skal ha en velfunderet rettslig basis i alle berørte jurisdiksjoner.
2. Den finansielle risiko som er forbundet med deltakelse i systemet, skal være kjent og forstått av den enkelte deltaker.
3. Systemet skal ha klart definerte prosedyrer for håndtering av kreditt- og likviditetsrisiko, som angir de respektive ansvarsområder for operatøren og deltakerne, og som gir nødvendige insentiver til å håndtere og beherske disse risikoene.
4. Systemet skal ha omgående endelig oppgjør på valuteringdagen, fortrinnsvis i løpet av dagen, og senest ved dagens slutt.
5. Et system der det foretas multilateral netting skal, som et minstekrav, være i stand til å sikre et korrekt daglig oppgjør, selv om deltakeren med den største enkeltstående oppgjørsforpliktelsen ikke klarer å gjøre opp for seg.
6. Oppjøret skal fortrinnsvis foretas ved bruk av fordringer på sentralbanken. Dersom andre aktiva blir brukt, skal de ha liten eller ingen kredittrisiko.
7. Systemet skal være sikkert og operasjonelt pålitelig og ha beredskapsløsninger som sikrer gjennomføringen av det daglige oppjøret dersom det ordinære systemet ikke fungerer.
8. Systemet skal kunne tilby effektive og praktiske betalingsløsninger.
9. Systemet skal ha objektive og offentlig tilgjengelige kriterier for deltakelse som muliggjør rettferdig og åpen tilgang.
10. Systemet skal ha en effektiv, klar og oversiktlig organisering.

standarder. IMF var enig i Norges Banks vurdering, men ga også noen mindre anbefalinger som etter deres oppfatning vil kunne forbedre systemet ytterligere. Anbefalingene og oppfølgingen av disse er gjengitt i egen ramme.

Sentralbankers ansvarsområder

Anbefalinger om sentralbankers ansvarsområder

- A. Sentralbanken skal klart definere sine mål for betalingssystemet, og den skal offentliggjøre sin rolle og sine viktigste retningslinjer for betalingssystemer som er av betydning for den finansielle stabilitet.
- B. Sentralbanken skal sørge for at de betalingssystemer den selv driver, er i samsvar med hovedprinsippene.
- C. Sentralbanken skal føre tilsyn med at betalingssystemer den ikke selv driver, overholder hovedprinsippene, og den skal ha fullmakt og mulighet til å foreta slikt tilsyn.
- D. Sentralbanken skal, i arbeidet med å gjennomføre hovedprinsippene, samarbeide med andre sentralbanker og andre relevante innenlandske og utenlandske myndigheter.

I tillegg til gjennomgangen av betalingssystemer inneholder IMF-vurderingen en analyse av hvordan sentralbankene utøver sitt ansvar på betalingssystemområdet. Denne analysen gjøres ved å vurdere den enkelte sentralbank opp mot fire anbefalinger (se margboks). IMF fant at Norges Bank oppfylte tre av disse (A, C og D) fullt ut, mens ansvarsområde B ble vurdert som ikke fullt ut oppfylt. IMF påpeker at Norges Bank bør dokumentere at NBO oppfylder BIS-prinsippene. Det organisatoriske ansvaret for å overvåke at prinsippene oppfylles, anbefales skilt fra det operative ansvaret.

Norges Bank vil følge opp IMF's anbefaling om formelle prosedyrer ved at den avdelingen som har ansvar for tilsynet med konsesjonsbelagte systemer, skal overvåke at NBO også i fremtiden minst oppfylder BIS' hovedprinsipper. Det operative ansvaret for NBO er lagt til en annen avdeling. For NBO vil det bli rapporteringskrav og formelle tilsynsrutiner som er minst på linje med de konsesjonspliktige systemene. Rapporteringskravene og tilsynsrutinene er publisert på Norges Banks hjemmesider.

Selv om IMF vurderte at Norges Bank oppfylder ansvarsområde C, er det gitt følgende tilleggskommentarer under dette punktet: Norges Bank bør systematisere den informasjon som er nødvendig for operatører av betalingssystemer med hensyn til i) lovgrunnlag, ii) risikohåndtering, iii) operasjonell stabilitet, iv) effektiv organisering, v) sunn finansiell stilling og vi) krisehåndtering. Rapporteringskravene bør systematiseres og publiseres. Kravene bør differensieres etter hvor viktig systemene er for økonomien.

Norges Bank utarbeidet i mai 2000 en veiledning for søknad om konsesjon etter betalingssystemloven. Denne veiledningen inneholder informasjon om de forhold som IMF's anbefaling omhandler. Veiledningen finnes på Norges Banks hjemmesider.

IMFs vurdering av NBO

IMFs vurderinger av Norges Banks oppgjørssystem finnes i rapporten "Norway: Financial System Stability Assessment, including Reports on the Observance of Standards and Codes on the following topics: Banking Supervision, Insurance Regulation, and Payment Systems" (IMF Country Report No. 05/200, June 2005, se www.imf.org).

IMFs anbefalinger. Oppfølging

I regelverket for NBO bør det spesifiseres at dersom kredittinstitusjoner som ikke er hjemmehørende i EØS-området søker om deltakelse i NBO, kan Norges Bank kreve en juridisk betenkning.

Oppfølging: Norges Bank arbeider med ny kontoholdsavtale for grensekryssende banker. Punktet vil bli innarbeidet i den nye avtalen.

Når nytt oppgjørssystem er på plass i Norges Bank, bør det utarbeides fullstendig informasjon som dekker alle tekniske og funksjonelle egenskaper ved systemet. Informasjon som gjelder nåværende system ville vært lettere tilgjengelig dersom den ble publisert mer samlet på Norges Banks nettsider.

Oppfølging: Norges Bank har på sine nettsider samlet og systematisert informasjon om eksisterende oppgjørssystem i tråd med IMFs anbefaling. Ved lanseringen av nytt oppgjørssystem vil informasjon om dette bli publisert.

NICS utgjør en viktig del av infrastrukturen, og reservestedet er lokalisert geografisk nær ordinært produksjonssted. Myndighetene bør vurdere sårbarheten i forhold til risikoen for en katastrofe med stort geografisk omfang.

Oppfølging: Norges Bank har tatt opp med NICS Operatørkontor spørsmålet om reservestedets lokalisering. NICS Operatørkontor har vist til at det har vært gjennomført en analyse av risikoen for at det skal inntreffe en katastrofe med vidtrekkende geografisk omfang på produksjonsstedet i utkanten av Oslo, og har funnet at denne risikoen ikke tilsier etablering av nytt reservested med de kostnader det vil innebære. Norges Bank tar denne beslutningen til etterretning.

Det bør vurderes om bankenes egne retningslinjer om faste tidsvinduer for interbankoverføringer (koordinert transaksjonsutveksling) i NBO er den mest effektive måte å unngå at bankene holder betalinger tilbake i påvente at innkommende likviditet.

Oppfølging: Næringen viser til at bankene er fornøyd med den likviditetsbesparende effekten av at de har koordinert tidspunktet for utveksling av store transaksjoner, og at det derfor ikke er planer om å endre dette. Norges Bank tar beslutningen til etterretning.

NICS-SWIFT-nettingen bør vurderes avviklet.

Oppfølging: Næringen besluttet i 2005 at NICS-SWIFT-nettingen vil bli avviklet når ny funksjonalitet og ny teknologisk plattform blir satt i drift i BBS.

Store kunde-til-kunde-betalinger i NICS bør gjøres opp brutto i NBO.

Oppfølging: Næringen besluttet i 2005 å utvikle ny funksjonalitet i NICS som sorterer alle store en-til-en-transaksjoner (over 25 millioner kroner) ut fra masseoppgjøret og over i bruttooppgjøret. Endringen blir gjennomført når den nye teknologiske plattformen i BBS settes i drift.

Det kan være behov for bruttooppgjør av verdipapirhandler for å kunne stille sikkerheter for interbank pengemarkedslån.

Oppfølging: Spørsmålet om bruttooppgjør av verdipapirhandler vurderes i forbindelse med gjennomgangen av verdipapiroppgjøret, se eget avsnitt. Norges Bank vil se det som hensiktsmessig om bankene krever sikkerheter for sine interbanklån, men vil ikke kreve dette. En vil i stedet fortsatt følge eksponeringene som bankene har mot hverandre i betalingssystemet, og se til at det ikke reintroduseres kredittrisiko i det norske betalingssystemet.

NICS-Masse

Deltakende banker: 146

Daglig omsetning: om lag 60 mrd. kr.

Antall transaksjoner: om lag 4,7 mill. per dag

Antall oppgjør i Norges Bank per dag: 2

NICS SWIFT Netting

Deltakende banker: 18

Daglig omsetning: om lag 6 mrd. kr.

Antall transaksjoner: om lag 4700 per dag

Antall oppgjør i Norges Bank per dag: 3

NICS SWIFT RTGS

Deltakende banker: 18

Daglig omsetning: om lag 136 mrd. kr.

Antall transaksjoner: om lag 530 per dag

Transaksjonene gjøres opp enkeltvis i Norges Bank

Stengedoktrinen ved eventuell arbeidskonflikt i bankene

Ved en omfattende arbeidskonflikt i banknæringen vil sentrale deler av betalingssystemet bli stengt. Begrunnelsen for dette er at næringen mener bankene blir påført for stor risiko dersom betalingssystemet blir holdt oppe, uten at det er personale på plass i bankene som kan kontrollere at risikoen er på et håndterbart nivå og rette opp eventuelle feil. For publikum vil en stenging av betalingssystemer medføre at det blir vanskelig å få betalt regninger. Varekjøp vil måtte betales med kontanter.

5.4 Norwegian Interbank Clearing System (NICS)

NICS, ved ansvarlig operatør NICS Operatørkontor, fikk tillatelse til etablering og drift av interbanksystem i 2001. Som vilkår for tillatelsen ble det blant annet krevd at det innen utgangen av hvert år blir rapportert om deltakelse, omsetning og eksponering i systemet, samt om årlig test av avbrudds- og katastrofeløsninger. Systemet er underlagt tilsyn av Norges Bank. I 2004 ble NICS Operatørkontor i medhold av betalingsystemloven pålagt å rapportere årlig om konklusjoner fra risiko- og sårbarhetsanalyser, gjennomføring av testing for avbrudds- og katastrofeløsninger, og gi revisorbekreftelse på at prosedyrer for endrings- og avvikshåndtering er fulgt.

I tillegg til den rutinemessige rapporteringen avholder Norges Bank ordinært halvårlige tilsynsmøter med NICS Operatørkontor. I disse møtene gjennomgås driftssituasjonen og eventuelle driftsavvik, utviklingen i omsetning og eksponering med videre. I 2005 har også følgende tema vært drøftet:

- Utarbeidelse av sårbarhetsanalyse som følge av at bankene kan komme til å gjennomføre full stenging ved en arbeidskonflikt (stengedoktrinen).
- Forskuttet kundekreditering.
- Skifte av teknologisk plattform hos NICS' leverandør (BBS) - endret funksjonalitet i NICS.
- Avtale om gjennomføring av avregning og oppgjør av transaksjoner med BankAxept-kort i minibank og ved varekjøp - endringer for å kunne melde interbanksystemet til ESA.

Stengedoktrinen

Det er næringens eget ansvar å vurdere handlingsmønster under arbeidskonflikt, og det er konsesjonshavernes ansvar å sørge for at interbanksystemene klarer å håndtere en slik situasjon både før, under og etter konflikten. På dette grunnlag ba Norges Bank om at konsesjonshaverne utarbeidet en sårbarhetsanalyse over de operasjonelle konsekvensene ved at betalingssystemene ble stengt. Dette ble drøftet særskilt på tilsynsmøter i 2004 og 2005, og både NICS Operatørkontor og DnB NOR Bank leverte sårbarhetsanalyser. Begge konsesjonshaverne mener at de på grunnlag av analysene og risikoreducerende tiltak har funnet frem til prosedyrer for å håndtere en situasjon med stenging. Norges Bank har tatt deres vurderinger til etterretning.

Forskuttet kundekreditering

Frem til 2000 ble kundekonti i bankene godskrevet før masseoppgjøret var foretatt i Norges Bank. Dette innebar en kredittrisiko for bankene. I 2000 la bankene derfor i fellesskap om disse rutinene, slik at bankene skulle vente med å godskrive kundekonti til etter at de hadde mottatt oppgjør

fra betalers bank. I 2005 ble Norges Bank klar over at enkelte banker likevel godskriver sine kunders konti før masseoppgjøret. Dette skyldes delvis produksjonstekniske forhold. Så lenge en slik praksis er av begrenset omfang, har den ikke nevneverdig betydning for den finansielle stabiliteten. Imidlertid vil gjeninnføring av forskuttet kundekreditering i større skala kunne gi opphav til uakseptabelt stor kredittrisiko i masseoppgjøret. Det vil være negativt for risikoen i det norske betalingssystemet dersom enkeltbanker eller enkeltsystemer gjør den tidligere kundekrediteringen til konkurranseparameter. Norges Bank følger saken videre.

Skifte av teknologisk plattform for NICS

På tilsynsmøter har NICS Operatørkontor redegjort for et forstående teknologiskifte i BBS og for funksjonelle krav som vil bli gjennomført i NICS. Norges Bank har anmodet om en formell endringsmelding fra Operatørkontoret i medhold av betalingssystemloven. Endringsmeldingen ble mottatt i april 2006.

Kortoppgjøret (BankAsept-oppgjøret)

I avtaleverket til NICS er det lagt opp til at oppgjøret av korttransaksjoner skal gjennomføres selv om en bank settes under offentlig administrasjon. Norges Bank har imidlertid ikke godkjent denne avtalen, og har bedt NICS Operatørkontor om å utarbeide en ny avtale. En avtale som Norges Bank har godkjent, vil bli notifisert til ESA. Bankene vil da få rettsvern for avregningsresultatet knyttet til korttransaksjoner.

Merknader fra IMF

I forbindelse med IMF's gjennomgang av den norske betalingsinfrastrukturen ble ikke NICS spesifikt vurdert mot BIS' hovedprinsipper. Enkelte anbefalinger fra IMF gjaldt likevel forhold ved NICS, se omtalen under NBO. I tillegg pekte også IMF på følgende forhold ved NICS som burde vurderes nærmere:

- *Det bør vurderes tiltak for å redusere likviditetsrisikoen i NICS-Masse.*

Hoveddelen av kundekonti godskrives etter at masseoppgjøret er gjennomført i Norges Bank. Kredittrisikoen i dette oppgjøret er dermed på det nærmeste eliminert. NICS har rutiner for å kjøre om avregningen dersom en deltaker skulle mangle dekning på sin oppgjørskonto. Ved omkjøring av oppgjøret kan likviditetsbehovet hos de andre deltakerne bli annerledes enn opprinnelig beregnet, og dette kan utgjøre en likviditetsrisiko. Norges Bank vil sammen med næringen se på mulige løsninger for å redusere denne risikoen.

Rettsvern for avregninger

Etter betalingssystemlovens §§4-2, jmfør 4-1 kan et interbanksystem inngå avtaler om at avregning og oppgjør skal gjennomføres selv om det innledes insolvensbehandling hos en deltaker i systemet, når oppdraget er lagt inn i systemet før insolvensbehandling. En forutsetning er at visse kriterier er tilfredsstillt, blant annet at Norges Bank har meldt systemet til EFTAs overvåkingsorgan ESA.

BankAsept-oppgjøret

Ved betalingstransaksjoner utført med debetkort (bankkort) vil betaler motta sine ytelser (kontanter eller varer) på det tidspunktet kortet brukes i betalingsterminaler. I henhold til bankenes avtaleverk vil brukerstedet (butikken) også være garantert oppgjør når betaling skjer ved bruk av bankkort. Denne oppgjørsgarantien gjelder uten forbehold om at kortutsteders bank kan dekke sine forpliktelser i oppgjøret. Dette fører til at det er umulig å praktisere kundekreditering etter oppgjør i BankAsept-oppgjøret.

- *Det bør vurderes mer enn to oppgjør per døgn for NICS-Masse.*

Banknæringen har selv vurdert om det kan være ønskelig med mer enn to oppgjør per døgn. Norges Bank mener at dette ikke er nødvendig av risikohensyn, men ser at det kan være hensiktsmessig ut fra publikums stadig høyere forventninger om hurtig gjennomføring av betalinger. Dette er derfor etter Norges Banks vurdering først og fremst et spørsmål om å kunne forbedre tilbudet til bankenes kunder uten å øke risikoen i oppgjøret. Norges Bank stiller seg positiv til å kunne ta flere oppgjør per døgn i NBO dersom næringen skulle anmode om dette.

5.5 DnB NOR Bank ASA

Gjensidige NOR Sparebank fikk i 2001 tillatelse til drift av interbanksystem. Som vilkår for tillatelsen ble det stilt samme rapporteringskrav som til NICS Operatørkontor, og systemet ble også underlagt samme tilsyn og meldeplikt. Den norske Bank (DnB) fikk tillatelse til etablering og drift av interbanksystem i 2001, med samme rapporteringskrav, tilsyn og meldeplikt. DnB NOR Bank ble i 2004 pålagt samme rapporteringskrav som NICS om resultatet av risiko- og sårbarhetsanalyser, testing for avbrudds- og katastrofeløsninger med videre.

Etter fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR ønsket DnB NOR Bank å drive med de to konsesjonene inntil videre, ettersom systemene teknisk ville fungere separat. Norges Bank aksepterte dette. Sammenslåing til ett system skjedde i løpet av april 2006. DnB NOR Bank søkte i 2005 om, og ble innvilget, konsesjon til å drive det nye, felles systemet når dette er operativt. I konsesjonsbrevet ble det blant annet stilt som vilkår at DnB NOR Bank innen ett år etter systemomleggingen gjennomfører en vurdering av sitt system mot BIS-prinsippene.

I 2005 er tilsynsmøtene avholdt felles for DnB og NOR-konsesjonene. Det har vært fokusert særskilt på følgende tema:

- Utarbeidelse av sårbarhetsanalyse som følge av at bankene kan komme til å gjennomføre full stenging ved en arbeidskonflikt (se omtale under NICS).
- Sammenslåing av interbanksystemene i henholdsvis DnB og Gjensidige NOR Sparebank - forhold rundt ny konsesjonssøknad.
- Sårbarhet i det norske betalingssystemet ved eventuelle problemer i DnB NOR Bank - konsentrasjonsrisiko.

IMF har i sine kommentarer anbefalt at Norges Bank fortsatt overvåker risikoen for at problemer i oppgjørsbanken kan smitte over på de mange små deltakende banker på nivå 2.

IMF påpeker imidlertid at risikoen er redusert ved at de fleste banker har oppgjørskonto og lånemuligheter i Norges Bank, slik at de kan gjøre opp på nivå 1, det vil si direkte i Norges Bank, dersom oppgjørsbanken skulle få problemer.

Norges Bank har tatt opp med både NICS Operatørkontor og DnB NOR Bank om det er hindringer for at nivå 2-bankene kan kanalisere sine transaksjoner direkte til oppgjør i Norges Bank dersom oppgjørsbanken ikke fungerer som den skal. Teknisk sett er en løsning på plass, men det gjenstår noen uavklarte spørsmål i den underliggende avtalestruktur mellom deltakende banker og avregningssentraler. Norges Bank vil følge opp dette i løpet av 2006.

5.6 Oppfølging av andre systemer som Norges Bank overvåker

Verdipapiroppgjøret (VPO)

Under FSAP av Norge gjennomgikk IMF systemet for verdipapiroppgjør (VPO) uten at det i detalj ble vurdert opp mot internasjonale anbefalinger. VPO er innrettet som et system med deltakere på to nivåer ved at verdipapirforetakenes posisjoner gjøres opp via deres banks konto i NBO. IMF påpekte spesielt at det ligger en konsentrasjonsrisiko i at den største banken gir garantier til en stor andel av verdipapirforetakene. IMF anbefalte at det bør gjennomføres tiltak for å redusere markeds- og likviditetsrisikoen i VPO. VPS, Kredittilsynet og Norges Bank har høsten 2005 analysert VPO og sett på mulige tiltak for å imøtekomme anbefalingene fra IMF.

VPS vil arbeide videre med vurderinger av hvilke tiltak som skal gjennomføres. Fra myndighetssiden vil Kredittilsynet og Norges Bank ha tilgang på informasjon om arbeidet underveis. Når endringene i VPO er gjennomført, vil Norges Bank publisere en evaluering av i hvilken grad systemet oppfyller de internasjonale prinsippene.

NOS Clearing

Norges Bank og Kredittilsynet ba i et felles brev sommeren 2005 NOS Clearing om å vurdere sitt system mot BIS/IOSCO anbefalingene (BIS/IOSCO, 2004). NOS Clearing utarbeidet en rapport høsten 2005. Rapporten konkluderer med at anbefalingene i hovedsak er oppfylt, men at det er rom for forbedring på enkelte punkter. NOS Clearing vil arbeide videre med dette i 2006. Kredittilsynet og Norges Bank vil bli holdt orientert om arbeidet.

Continuous Linked Settlement (CLS)

I arbeidet med å overvåke CLS samarbeider Norges Bank

Internasjonale anbefalinger for verdipapiroppgjør:

BIS/IOSCO (Bank for International Settlements/International Organization of Securities Commissions) utga i november 2001 *Recommendations for Securities Settlement Systems*. Rapporten inneholder 19 anbefalinger. BIS/IOSCO utga en supplerende rapport i november 2002.

ECB/CESR (Den europeiske sentralbanken/Committee of European Securities Regulators) utga i september 2004 *Standards for Securities Clearing and Settlement in the European Union*. Denne rapporten bygger på BIS/IOSCOs anbefalinger, men angir noe strengere krav for Europa.

Internasjonale anbefalinger for sentrale motparter:

BIS/IOSCO (Bank for International Settlements/International Organization of Securities Commissions) publiserte i november 2004 *Recommendations for Central Counterparties*. Rapporten inneholder 15 anbefalinger.

med de andre sentralbankene med valuta som gjøres opp i CLS. Ettersom CLS har sitt hovedkontor i New York, er det den amerikanske sentralbanken ved Federal Reserve Bank of New York som har hovedansvaret. Norges Bank utfører ikke egen overvåking, men deltar i den koordinerte overvåkingen som skjer i regi av BIS' komité for betalings- og oppgjørssystemer.

SWIFT (The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication):

SWIFT leverer meldingstjenester til mer enn 7500 finansinstitusjoner i 202 land, og utgjør derved en viktig del av den finansielle infrastrukturen både nasjonalt og internasjonalt.

SWIFT

SWIFT har sitt hovedkontor i Belgia, og den belgiske sentralbanken overvåker dette systemet sammen med G10-gruppen i BIS. Sentralbanken i Belgia har hovedansvaret for overvåkingen. I arbeidet fokuseres det på vurderinger av sikkerhet, driftsstabilitet, sårbarhet og beredskap. Den belgiske sentralbanken har møter med SWIFT, og får tilgang til SWIFTs interne rapporter om relevante forhold ved driften.

Norges Bank har ikke egen overvåking av SWIFTs virksomhet i Norge, men støtter seg på overvåkingen som skjer i den belgiske sentralbanken og i regi av G10-gruppen i BIS.

Referanser

- Bakke, B. og Tretvoll, H. (2005): "Sikkerhet for lån i Norges Bank – nytt regelverk", Penger og Kreditt nr. 4/2005, s. 244-252.
- BIS (2001): "Core Principles for Systemically Important Payment Systems", Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS). Bank for International Settlements (BIS), januar 2001.
- BIS (2005a): "Central bank oversight of payment and settlement systems", Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS). Bank for International Settlements (BIS), mai 2005.
- BIS (2005b), "Red Book statistical update", desember 2005.
- BIS/IOSCO (2001): "Recommendations for securities settlement systems", Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS), Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions (IOSCO). Bank for International Settlements (BIS), november 2001.
- BIS/IOSCO (2002): "Assessment methodology for 'Recommendations for securities settlement systems'", Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS), Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions (IOSCO). Bank for International Settlements (BIS), november 2002.
- BIS/IOSCO (2004): "Recommendations for Central Counterparties", Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS), Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions (IOSCO). Bank for International Settlements (BIS), november 2004.
- Bolt, W., Humphrey, D., og Uittenbogaard, R. (2005): "The effect of transaction pricing on the adoption of electronic payments: A cross country comparison", Working Paper no. 05-28, Federal Reserve Bank of Philadelphia, november 2005.
- Capgemini, ING og EFMA (2005): "World Retail Banking Report 2005".
- De Nederlandsche Bank (2004): "The cost of payments", Quarterly Bulletin DNB, mars 2004, s. 57-78.
- ECB (2004): "Annual Report 2004".
- ECB (2005a): "Payment and securities settlement systems in the European Union", Blue Book, Third ed.
- ECB (2005b): "Target 2 – Innovation and transformation", august 2005.
- ECB (2006a): "Payment and securities settlement systems in the European Union and in the acceding countries. Addendum incorporating 2004 data", Blue Book, mars 2006.
- ECB (2006b): "Towards a single Euro Payments Area", ECB Fourth Progress Report, februar 2006.
- ECB/CESR (2004): "Standards for securities clearing and settlement systems in the European Union. Committee of European Securities Regulators (CESR)". European Central Bank (ECB), september 2004.
- Eklund, T., Solberg, R. og Veggum, L.: "Norges Banks rolle i kontantforsyningen", Penger og Kreditt nr. 3/2005, s. 190-196.
- EU-kommisjonen (2005): "Proposal for a Directive of the European Parliament and of the council on Payment services in the Internal Market", desember 2005.
- EU-kommisjonen (2006a): "Interim Report I Payment Cards". Sector Inquiry under Article 17 Regulation 1/2003 on retail banking, april 2006.
- EU-kommisjonen (2006b): "Consultative paper on SEPA Incentives", mars 2006.
- Federal Reserve (1996): "The location of U.S. Currency: How much is abroad?", Federal Reserve Bulletin, oktober 1996.
- Forbrukerrådet (2005): "Økt fokus på forbrukernes rettigheter ved kredittkjøpsloven § 8 vil fjerne useriøse aktører og styrke tilliten ved markedene", brev til banker og finansinstitusjoner datert 7. desember 2005.
- Forbrukerrådet, Forbrukerombudet og Kredittilsynet (2004): "Tiltak for å bedre informasjonstilbudet til sluttbrukerne i finansmarkedet", august 2004.
- Gresvik, O. og Øwre, G. (2002): "Bankenes kost-

nader og inntekter i betalingsformidlingen 2001”, Penger og Kreditt 4/2002, s. 168-176.

Hancock, D. og Humphrey, D. (1998): ”Payment transactions, instruments, and systems: A survey”, Journal of Banking and Finance, vol. 21, s. 1573-1624.

Humphrey, D., Kim, M. og Vale, B. (2001): ”Realizing the Gains from Electronic Payments: Costs, Pricing, and Payment Choice”, Journal of Money, Credit, and Banking nr. 2 2001.

IMF (2005): ”Norway, Financial System Stability Assessment, including reports on the Observance of Standards and Codes on the following topics: Banking Supervision, Insurance Regulation, Payment Systems”, Country report no 05/200, juni 2005.

Rygg, N. og Hertzberg, E. (1907): ”Den norske Creditbank 1857-1907 – et tilbakeblik”, Kristiania 1907.

Rygg, N. (1918): ”Norges Banks historie I”, Kristiania 1918.

Tabellregister - Årsrapport om betalingssystemer 2005

A Generelle data

- 1: Overordnede data: Norge
- 2: Teknologisk infrastruktur i Norge

B Betalingsmidler i Norge

- 3: Betalingsmidler disponert av publikum (ved årets slutt, millioner kroner)
- 4: Betalingsmidler disponert av bankene (ved årets slutt, millioner kroner)
- 5: Sedler og mynt. Årsgjennomsnitt (millioner kroner)

C Betalingsinfrastruktur

- 6: Institusjonell infrastruktur
- 7: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO (milliarder kroner)
- 8: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS (antall transaksjoner)
- 9: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS (milliarder kroner)
- 10: Deltakelse i SWIFT
- 11: SWIFT meldingsflyt til og fra utenlandske brukere (tusen transaksjoner)
- 12: Antall minibanker
- 13: Utnyttelse av minibanknettverket (millioner transaksjoner)
- 14: Utnyttelse av minibanknettverket (milliarder kroner)
- 15: Antall betalingsterminaler (EFTPOS) og antall steder med betalingsterminaler hvor BankAxept kort kan benyttes
- 16: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) hvor BankAxept kort kan benyttes. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)
- 17: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) hvor BankAxept kort kan benyttes. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)
- 18: Antall betalingskort (tusen)
- 19: Antall avtaler

D Kontantuttak i Norge

- 20: Kontantuttak (millioner transaksjoner)
- 21: Kontantuttak (milliarder kroner)

E Bruk av betalingstjenester

- 22: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingstjenester (millioner transaksjoner)
- 23: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingstjenester (milliarder kroner)
- 24: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingsinstrumenter (millioner transaksjoner)
- 25: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingsinstrumenter (milliarder kroner)
- 26: Girotjenester (millioner transaksjoner)
- 27: Girotjenester (milliarder kroner)
- 28: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)
- 29: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)
- 30: Samlet bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)
- 31: Samlet bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)
- 32: Varekjøp med norske betalingskort (millioner transaksjoner)
- 33: Varekjøp med norske betalingskort (milliarder kroner)
- 34: Sjekk (millioner transaksjoner)
- 35: Sjekk (milliarder kroner)
- 36: Bruk av betalingskort over landegrensene. Kontantuttak og varekjøp (tusen transaksjoner)
- 37: Bruk av betalingskort over landegrensene. Kontantuttak og varekjøp (millioner kroner)
- 38: Overførsler over landegrensene med valutasjekker, Valutagiø, Money Gram og Western Union (tusen transaksjoner)

F Priser i betalingsformidlingen

- 39: Listepriser på innenlandske betalingstransaksjoner, betalingsmottak og kontantuttak. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker
- 40: Priser på overførsler fra Norge til land i EØS området. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker
- 41: Priser på overførsler fra Norge til land utenfor EØS området. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker
- 42: Priser på mottak av beløp i Norge fra utlandet. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker
- 43: Prisliste for deltakelse i Norges Banks oppgjørssystem (NBO), gjeldende fra 1. januar 2005 (kroner)
- 44: Prisliste for bankenes inn- og utlevering av kontanter i Norges Banks depoter gjeldende fra 1. mai 2005 (kroner)

A Generelle data

Tabell 1: Overordnede data: Norge

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Befolkning (per 1. jan., millioner)	4,37	4,39	4,42	4,45	4,48	4,50	4,52	4,55	4,58	4,61
BNP, markedsverdi (milliarder kroner)	1 026,9	1 111,3	1 132,1	1 233,0	1 469,1	1 526,2	1 519,1	1 576,7	1 716,9	1 906,1
BNP Fastlands-Norge, markedsverdi (milliarder kroner)	843,1	908,2	981,3	1 035,5	1 101,5	1 167,2	1 212,6	1 257,6	1 332,3	1 411,3
BNP per capita (tusen kroner)	235,0	253,0	256,3	277,4	327,9	339,2	336,1	346,5	374,9	413,5
Kurs mot USD (årets slutt)	6,44	7,32	7,60	8,04	8,85	9,01	6,97	6,68	6,04	6,77
Kurs mot Euro (årets slutt. ECU t. o. m. 1998)	8,09	8,06	8,90	8,08	8,23	7,97	7,29	8,42	8,24	7,99

Tabell 2: Teknologisk infrastruktur i Norge

	1996	1997	1998	1999	2000	2001 (juli)	2002 (juli)	2003 (juli)	2004 (juli)	2005 (juli)
Telefon fastnettabonnement	2 484 173	2 474 964	2 475 490	2 445 734	2 400 785	2 362 625	2 316 556	2 259 077	2 196 612	2 149 898
PSTN	2 440 185	2 325 010	2 165 530	1 913 657	1 682 603	1 603 525	1 496 119	1 438 603	1 388 240	1 339 215
ISDN 2B+D	41 819	146 005	304 636	524 999	696 289	734 117	792 778	788 276	757 037	669 848
ISDN 30B+D	2 169	3 949	5 324	7 078	7 554	7 483	7 673	8 002	8 305	8 502
Telefoni over kabel-TV-nett				:	14 325	17 500	19 986	23 301	23 155	22 037
Andre typer faste tilknytninger (IP-telefoni med mer)					14	:	:	895	19 875	110 296
Telefon mobilabonnement	1 261 445	1 676 763	2 106 414	2 744 793	3 367 763	3 484 455	3 766 366	4 002 531	4 379 343	4 810 704
NMT	444 614	387 751	310 582	216 272	133 272	86 400	60 883	44 693	29 004	0
GSM	816 831	1 289 012	1 795 832	2 528 521	3 206 664	3 398 055	3 705 483	3 957 838	4 350 339	4 810 704
Bredbåndabonnement						44 852	136 153	280 111	517 148	835 695

Kilde: Post og teletilsynet

B Betalingsmidler i Norge

Tabell 3: Betalingsmidler disponert av publikum (ved årets slutt, millioner kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Sedler og mynt	39 865	42 215	42 142	43 366	42 523	42 038	40 282	41 687	43 340	46 571
Innskudd på transaksjonskonti	208 073	227 382	237 047	300 128	328 816	344 110	360 341	387 309	430 092	509 668
Betalingsmidler i alt (M1)	247 938	269 597	279 189	343 494	371 339	386 148	400 623	428 996	473 432	556 239
Andre innskudd	294 741	278 741	292 820	295 820	326 350	370 171	409 704	407 337	423 193	434 960
Banksertifikater	21 686	30 200	33 322	30 802	34 152	39 048	45 001	36 806	37 068	35 718
Pengemengden (M2)	564 365	578 538	605 331	670 116	731 841	795 367	855 328	873 139	933 686	1 026 917

Tabell 4: Betalingsmidler disponert av bankene (ved årets slutt, millioner kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bankenes kontantbeholdning	3 893	4 240	4 395	5 116	4 879	5 290	5 063	4 980	4 649	5 725
<i>Kontantbeholdning årsgjennomsnitt</i>	3 568	3 835	3 940	4 519	4 431	4 817	4 675	4 409	4 457	5 104
Bankenes folioinnskudd i sentralbanken	9 597	8 139	4 716	18 330	11 540	17 438	33 348	22 117	35 240	30 854
<i>Folioinnskudd årsgjennomsnitt</i>	4 826	8 463	6 986	8 016	9 233	11 804	15 647	24 690	21 337	28 666
Utlån fra sentralbanken (F-lån + D-lån)	98	547	6 918	13 600	14 160	12 443	19	10 460	7	13
<i>Utlån (F-lån + D-lån) årsgjennomsnitt</i>	6 351	790	1 225	4 385	5 104	13 356	538	2 978	18 788	17 769
Bankenes innskudd i pengeholdende sektor	14 153	14 828	13 421	13 594	15 774	16 633	16 027	19 982	18 383	21 423
<i>Innskudd i pengeholdende sektor årsgjennomsnitt</i>	15 595	16 107	15 830	18 538	18 173	20 420	16 737	23 148	23 897	18 954

Tabell 5: Sedler og mynt. Årsgjennomsnitt (millioner kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total	39 588	41 221	43 578	43 837	43 571	42 947	41 767	41 562	43 728	45 887
Sedler totalt	36 812	38 284	40 487	40 566	40 119	39 271	37 811	37 429	39 429	41 382
1000-kroner	25 985	26 711	27 773	27 290	26 336	24 713	22 599	22 167	23 555	24 649
500-kroner	3 465	4 068	4 875	5 588	6 107	6 921	7 626	7 732	8 278	9 060
200-kroner	1 771	2 630	3 650	3 949	4 275	4 446	4 573	4 674	4 792	4 819
100-kroner	4 962	4 246	3 473	3 027	2 684	2 464	2 270	2 091	2 012	2 021
50-kroner	629	629	717	712	717	727	744	765	793	833
Mynt totalt	2 776	2 937	3 090	3 271	3 452	3 676	3 955	4 132	4 299	4 506
20-kroner	532	655	779	873	966	1 124	1 387	1 561	1 667	1 778
10-kroner	1 020	1 010	1 030	1 046	1 087	1 111	1 085	1 051	1 049	1 076
5-kroner	401	415	440	474	487	497	505	515	538	563
1-krone	492	518	561	590	617	641	666	686	718	753
0,5 kroner	134	142	150	157	165	174	182	191	199	208
0,25 kroner	40	40	:	:	:	:	:	:	:	:
0,10 kroner	132	131	131	130	130	130	130	129	128	128
Kobber	26	26	:	:	:	:	:	:	:	:

C Betalingsinfrastruktur

Tabell 6: Institusjonell infrastruktur

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Alle banker										
Antall banker	148	146	146	144	143	144	145	144	140	140
Antall filialer av utenlandske banker	3	6	6	8	9	8	8	8	8	8
Antall ekspedisjonssteder for banker	1 500	1 477	1 468	1 457	1 429	1 414	1 376	1 348	1 234	1 234
Antall filialer i Posten	2 091	1 618	1 280	1 257	1 261	1 320	1 433	1 480	1 504	1 523

Tabell 7: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO (milliarder kroner)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Totalt	147,2	144,0	172,1	169,2	206,8	152,3	160,9
VPO og NOS	2,4	2,2	2,3	2,5	3,1	3,7	3,8
NICS Masse	ca 4	5,5	6,8	6,9	6,7	7,6	8,5
NICS SWIFT Netto	5,2	3,8	5,3	5,5	2,1	1,0	0,9
Sum Brutto/RTGS	135,6	132,5	157,7	154,3	194,9	140,0	147,6
<i>Herav</i>							
SWIFT Brutto/RTGS	127,3	123,2	150,7	149,5	187,7	128,9	135,5
Øvrig Brutto/RTGS	8,3	9,3	6,9	4,8	7,2	11,1	12,1

Tabell 8: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS (antall transaksjoner)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
SWIFT Totalt	4 589	4 626	5 022	5 225	5 751	5 091	5 276
SWIFT Brutto/RTGS	331	282	303	300	596	611	532
SWIFT Netto	4 258	4 344	4 719	4 925	5 155	4 480	4 744
NICS Masse (millioner)	2-3	3,0	3,4	3,7	4,0	4,3	4,7

Tabell 9: Gjennomsnittlig daglig omsetning i NICS (milliarder kroner)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
SWIFT Totalt	145	140	167	165	201	134	142
SWIFT Brutto/RTGS	127	123	151	149	188	129	136
SWIFT Netto	18	17	16	16	13	5	6
NICS Masse (omtrentlig beløp)	20-25	35	44	47	48	61	60
NICS Totalt	165-170	175	211	212	249	196	201

Tabell 10: Deltakelse i SWIFT

	2001		2002		2003		2004		2005	
	Norske	Totalt	Norske	Totalt	Norske	Totalt	Norske	Totalt	Norske	Totalt
Medlemmer	21	2 241	22	2 203	22	2 312	14	2 280	14	2 229
Undermedlemmer/innenlandske brukere dekket av medlemmer i utlandet	8	3 027	7	3 079	7	3 051	12	3 019	11	3 060
Deltakere	5	1 931	4	2 183	5	2 164	8	2 368	7	2 574
Totalt	34	7 199	33	7 465	34	7 527	34	7 667	32	7 863

Tabell 11: SWIFT meldingsflyt til og fra utenlandske brukere (tusen transaksjoner)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Antall meldinger sendt	8 124	9 238	10 521	11 239	12 931	18 590	22 060
Antall meldinger mottatt	6 051	6 920	8 163	8 747	10 391	13 650	13 500
Global SWIFT-trafikk	1 058 836	1 273 913	1 533 906	1 817 444	2 047 564	2 299 074	2 518 290

Tabell 12: Antall minibanker

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Totalt	1 861	1 896	1 944	2 007	2 119	2 144	2 188	2 217	2 180	2 184
Forretningsbanker	796	808	867	900	1 026	1 018	992	972	:	:
Sparebanker	1 065	1 088	1 077	1 107	1 093	1 126	1 196	1 245	:	:

Tabell 13: Utnyttelse av minibanknettverket (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	97,7	104,0	107,2	107,4	106,1	109,0	103,5	102,1	99,3	98,7
<i>Herav</i>										
Uttak i andre bankers minibanker	:	50,5	52,1	51,3	49,0	47,3	48,5	50,3	49,1	47,3
BankAsept-kort	95,2	100,9	103,2	102,3	98,6	102,0	96,6	95,6	93,2	91,7
Nasjonale kredittkort	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	1,2	1,0	1,4	1,1	0,8
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	1,9	2,4	3,2	4,2	6,6	5,8	5,9	5,1	4,9	6,2
Forretningsbankenes minibanker totalt	41,6	44,2	46,4	45,8	46,3	46,2	43,5	43,0	:	:
BankAsept-kort	39,7	41,9	43,6	42,5	42,1	42,1	39,4	39,0	:	:
Nasjonale kredittkort	0,6	0,7	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	1,1	:	:
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	1,3	1,6	2,0	2,4	3,4	3,3	3,4	3,0	:	:
Sparebankenes minibanker totalt	56,1	59,8	60,8	61,6	59,8	62,8	60,1	59,1	:	:
BankAsept-kort	55,5	59,0	59,6	59,8	56,4	59,9	57,2	56,6	:	:
Nasjonale kredittkort	-	-	-	0,0	0,2	0,3	0,3	0,3	:	:
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	0,6	0,8	1,2	1,8	3,2	2,5	2,5	2,1	:	:

Tabell 14: Utnyttelse av minibanknettverket (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	84,6	94,5	102,1	105,6	106,3	115,8	114,0	115,0	113,1	112,0
<i>Herav:</i>										
Uttak i andre bankers minibanker	:	46,0	47,6	48,1	45,4	46,1	48,4	51,0	50,7	50,4
BankAsept-kort	81,5	90,5	97,2	99,2	97,9	107,0	105,0	105,7	104,2	101,9
Nasjonale kredittkort	0,6	0,7	0,9	1,1	1,4	1,4	1,4	2,1	1,7	1,3
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	2,4	3,2	4,0	5,3	7,0	7,3	7,6	7,3	7,2	8,8
Forretningsbankenes minibanker totalt	37,1	41,4	45,7	47,1	49,0	52,2	51,3	51,4	:	:
BankAsept-kort	34,9	38,5	42,2	42,9	43,7	47,0	45,8	45,6	:	:
Nasjonale kredittkort	0,6	0,7	0,9	1,1	1,1	0,9	1,1	1,6	:	:
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	1,7	2,2	2,6	3,1	4,3	4,3	4,3	4,2	:	:
Sparebankenes minibanker totalt	47,4	53,1	56,4	58,5	57,2	63,6	62,8	63,6	:	:
BankAsept-kort	46,7	52,0	54,9	56,3	54,2	60,1	59,2	60,1	:	:
Nasjonale kredittkort	-	-	-	0,0	0,3	0,5	0,3	0,5	:	:
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	0,8	1,0	1,5	2,2	2,7	3,0	3,2	3,1	:	:

Tabell 15: Antall betalingsterminaler (EFTPOS) og antall steder med betalingsterminaler hvor BankAxept-kort kan benyttes

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Betalingsterminaler totalt	39 033	46 592	52 235	58 742	65 326	71 688	80 106	91 239	97 230	105 482
Betalingsterminaler eid av banker	33 679	41 299	46 849	:	55 208	59 184	65 374	66 207	68 197	69 536
Betalingsterminaler eid av oljeselskaper	5 354	5 293	5 386	7 124	7 093	6 752	6 439	6 554	6 706	7 390
Andre betalingsterminaler	-	-	-	:	3 025	5 752	8 293	18 478	22 327	28 556
Steder med betalingsterminaler totalt	27 048	32 761	38 029	42 164	47 434	49 328	52 705	59 786	64 663	73 844
Steder med bankenes betalingsterminaler	24 841	30 607	:	:	44 468	45 573	47 995	51 041	53 204	59 513
Steder med oljeselskaperens terminaler	2 207	2 154	2 168	2 186	2 050	2 129	2 024	1 997	2 045	2 039
Steder med andre betalingsterminaler	-	-	:	:	916	1 626	2 686	6 748	9 414	12 292

Tabell 16: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) hvor BankAxept-kort kan benyttes. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	182,5	234,7	288,6	:	:	:	500,8	575,6	638,5	722,3
Bankenes betalingsterminaler totalt	120,6	162,7	210,7	254,7	302,4	329,1	368,3	411,0	454,1	476,1
BankAxept-kort	116,5	156,8	202,9	244,8	291,8	317,8	357,2	398,6	441,7	463,7
Nasjonale kredittkort	0,4	0,7	1,0	1,3	0,6	0,6	0,6	1,4	1,0	0,9
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	3,8	5,2	6,8	8,5	10,0	10,7	10,5	11,0	11,4	11,5
Oljeselskaperens betalingsterminaler totalt	61,9	72,0	77,9	82,6	84,1	91,9	90,8	98,0	102,9	110,4
BankAxept-kort	21,1	27,4	31,9	36,4	45,6	51,8	57,2	64,9	69,3	75,7
Nasjonale kredittkort	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,4
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	1,5	1,8	2,2	2,5	3,1	3,0	3,1	2,7	4,8	6,5
Oljeselskaperens kort	39,3	42,8	43,8	43,8	35,4	37,1	30,5	30,4	28,8	27,8
Andre betalingsterminaler totalt	-	-	-	:	:	:	41,6	62,2	81,5	135,9
BankAxept-kort	-	-	-	1,5	5,1	25,1	37,3	56,2	77,4	119,0
Nasjonale kredittkort	-	-	-	:	:	:	0,1	0,1	0,1	0,5
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	-	-	-	:	:	:	4,2	5,8	4,0	16,3

Tabell 17: Utnyttelse av betalingsterminalene (EFTPOS) hvor BankAxept-kort kan benyttes. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	75,4	100,8	127,1	:	:	:	231,0	259,5	279,5	327,0
Bankenes betalingsterminaler totalt	58,6	81,0	105,5	129,9	153,2	167,7	181,5	197,5	212,3	215,8
BankAxept-kort	54,6	75,4	98,6	121,5	143,5	156,8	171,4	186,5	200,1	203,8
Nasjonale kredittkort	0,5	0,8	0,8	0,9	0,7	0,8	0,8	0,9	0,7	0,6
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	3,4	4,7	6,1	7,5	9,0	10,1	9,3	10,1	11,4	11,4
Oljeselskaperens betalingsterminaler totalt	16,9	19,9	21,6	23,6	29,1	29,1	27,2	29,5	31,8	35,1
BankAxept-kort	5,4	7,3	8,6	10,1	13,7	14,6	15,2	16,8	17,8	19,8
Nasjonale kredittkort	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5	0,8	1,6	2,2
Oljeselskaperens kort	11,3	12,3	12,6	13,1	14,9	14,2	11,6	12,0	12,4	13,1
Andre betalingsterminaler totalt	-	-	-	:	:	:	22,3	31,9	35,5	76,1
BankAxept-kort	-	-	-	1,6	4,7	13,4	18,1	26,6	32,0	66,2
Nasjonale kredittkort	-	-	-	:	:	:	0,0	0,2	0,2	0,3
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	-	-	-	:	:	:	4,1	5,1	3,3	9,6

Tabell 18: Antall betalingskort (tusen)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Antall fysiske kort	3 888	4 296	4 768	5 220	5 658	6 108	6 435	6 918	7 645	7 909
Debetkort	2 912	3 320	3 563	3 733	4 020	4 287	4 362	4 527	4 985	4 894
Kreditt- og faktureringskort	976	976	1 205	1 487	1 638	1 822	2 073	2 391	2 659	3 015
Funksjoner i alt	5 766	6 583	7 527	8 406	9 156	10 210	10 751	11 501	12 548	12 717
BankAxept-kort	2 835	3 227	3 561	3 734	4 020	4 287	4 362	4 527	4 985	4 894
Nasjonale kredittkort	589	514	620	687	672	779	850	862	771	783
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	2 343	2 842	3 346	3 985	4 464	5 145	5 539	6 112	6 791	7 040
Kombinerte kort	1 879	2 287	2 759	3 186	3 497	4 102	4 316	4 582	4 904	4 807
Oljeselskaperens kort	1 592	1 713	1 772	1 633	1 429	1 259	1 211	1 300	1 216	1 106

Tabell 19: Antall avtaler

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Avtaler om nettbank	933 335	1 340 661	1 934 318	2 429 694	2 976 690	3 157 367
Avtaler om Brevgiro	2 687 420	2 361 031	1 787 462	1 707 428	1 540 768	1 453 825
Faste betalingsoppdrag for Avtalegiro og Autogiro	3 500 000	4 044 848	4 483 286	4 901 219	5 505 933	6 305 218
Avtalegiro - betalingsmottakere	6 041	6 473	6 883	7 194	7 905	8 761
Autogiro - betalingsmottakere m/fullmakt	558	541	534	548	542	573
Autogiro - betalingsmottakere u/fullmakt	616	659	731	684	645	670

D Kontantuttak i Norge

Tabell 20: Kontantuttak (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	:	:	:	144,5	236,1	256,9	256,2	257,9	259,3	248,0
Kontantuttak over skranke	:	:	:	37,2	27,3	23,8	20,1	17,6	15,5	13,4
Forretningsbanker	28,7	24,7	21,9	19,1	15,8	13,8	10,7	9,7	:	:
Sparebanker	:	:	:	18,1	11,5	10,1	9,4	8,0	:	:
Minibankuttak	97,6	103,9	107,1	107,3	106,0	108,8	103,5	102,1	99,3	98,7
Forretningsbanker	41,5	44,1	46,3	45,7	46,2	46,1	43,5	43,0	:	:
Sparebanker	56,1	59,8	60,8	61,6	59,8	62,8	60,1	59,1	:	:
Kontantuttak ved varekjøp	:	:	:	:	102,7	124,2	132,6	138,2	144,6	135,9

Tabell 21: Kontantuttak (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	:	:	:	192,4	258,7	259,1	253,8	250,3	240,2	230,5
Kontantuttak over skranke	:	:	:	86,9	115,7	98,6	92,3	87,0	78,9	69,1
Forretningsbanker	118,1	99,8	89,7	86,9	72,8	62,0	57,3	52,7	:	:
Sparebanker	:	:	:	:	42,9	36,6	35,0	34,3	:	:
Minibankuttak	84,6	94,5	102,1	105,5	106,1	115,8	114,0	115,0	113,1	112,0
Forretningsbanker	37,1	41,4	45,7	47,0	48,8	52,2	51,3	51,4	:	:
Sparebanker	47,4	53,1	56,4	58,5	57,2	63,6	62,8	63,6	:	:
Kontantuttak ved varekjøp	:	:	:	:	36,9	44,7	47,5	48,3	48,3	49,4

E Bruk av betalingstjenester

Tabell 22: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingstjenester (millions transaksjoner)

	2002	2003	2004	2005
I alt	940,2	1 037,5	1 142,9	1 232,3
Betalingsinstrumenter	917,6	1 014,1	1 117,7	1 205,8
Giro	401,8	419,4	440,4	448,5
Betalingskort	513,8	593,2	676,1	756,5
Sjekk	2,0	1,5	1,2	0,8
Betalingsoppdrag	22,6	23,4	25,1	26,4
Faste oppdrag	22,6	23,4	25,1	26,4

Tabell 23: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingstjenester (milliarder kroner)

	2002	2003	2004	2005
I alt	6 175,7	6 903,1	8 937,9	8 288,9
Betalingsinstrumenter	6 019,4	6 752,7	8 786,4	8 132,9
Giro	5 750,5	6 474,6	8 482,4	7 789,5
Betalingskort	204,5	233,2	261,5	310,5
Sjekk	64,4	44,9	42,5	32,9
Betalingsoppdrag	156,3	150,4	151,5	155,9
Faste oppdrag	156,3	150,4	151,5	155,9

Tabell 24: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingsinstrumenter (millions transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Totalt	508,4	564,3	634,1	695,3	760,3	847,4	917,9	1 014,1	1 117,7	1 205,8
Giro totalt	335,2	343,9	360,0	371,3	370,4	397,5	402,0	419,4	440,4	448,5
Elektronisk giro	125,1	146,5	173,9	202,7	221,0	268,1	292,8	325,5	359,1	385,4
Blankettbasert giro	210,1	197,4	186,2	168,5	149,3	129,3	109,3	93,9	81,3	63,2
Betalingskort	156,1	207,5	264,6	317,7	385,9	447,0	513,8	593,2	676,1	756,5
Elektronisk	151,5	200,9	256,0	307,3	377,5	437,9	503,8	582,9	662,1	740,1
Manuelt	4,5	6,6	8,6	10,4	8,3	9,1	10,0	10,4	14,0	16,4
Sjekk	17,1	12,9	9,4	6,3	4,0	2,9	2,0	1,5	1,2	0,8

Tabell 25: Betalinger ved bruk av innenlandske betalingsinstrumenter (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Totalt	4 257,4	4 683,4	4 781,9	5 837,0	5 860,3	5 928,0	6 019,4	6 752,7	8 786,4	8 132,9
Giro totalt	3 921,5	4 358,8	4 464,6	5 534,0	5 595,1	5 673,0	5 750,5	6 474,6	8 482,4	7 789,5
Elektronisk giro	2 440,6	2 935,6	3 223,2	4 444,4	4 720,0	5 156,0	5 290,9	6 091,6	8 132,0	7 506,1
Blankettbasert giro	1 480,9	1 423,2	1 241,4	1 089,5	875,2	516,9	459,6	383,0	350,4	283,4
Betalingskort	80,4	104,1	134,6	164,1	162,8	182,5	204,5	233,2	261,5	310,5
Elektronisk	74,6	97,4	125,3	151,2	153,9	172,8	194,2	224,0	250,1	294,5
Manuelt	5,8	6,7	9,3	12,9	8,9	9,7	10,3	9,3	11,5	16,0
Sjekk	255,5	220,5	182,7	138,9	102,4	72,5	64,4	44,9	42,5	32,9

Tabell 26: Girotjenester (millions transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Giro totalt	:	:	360,0	371,3	370,4	397,5	402,0	419,4	440,4	448,5
Elektronisk giro totalt	:	:	173,9	202,7	221,0	268,1	292,8	325,5	359,1	385,4
Bedriftsterminalgiro	97,8	109,1	126,1	129,9	128,7	143,8	153,2	164,4	160,2	95,8
Nettbank	:	:	3,2	14,5	34,6	62,0	81,4	101,5	138,4	227,8
<i>Herav</i>										
nettbank - løsninger for personkunder	:	:	3,2	14,5	34,6	62,0	:	91,6	112,0	131,8
nettbank - løsninger for bedriftskunder	-	-	-	-	-	-	:	9,9	26,4	96,0
Telegiro	6,7	13,4	18,2	28,3	28,8	28,7	26,8	25,5	24,8	21,8
Direkte debiteringer	20,6	24,0	26,3	30,0	29,0	33,6	31,3	34,1	35,8	39,9
Blankettbasert giro totalt	210,0	197,4	186,2	168,5	149,3	129,3	109,3	93,9	81,3	63,2
Brevgiro	101,1	104,3	106,9	107,0	90,2	74,4	61,7	52,1	44,6	38,0
Giro innlevert på ekspedisjonssted totalt	91,4	78,8	65,6	52,2	52,9	48,6	42,3	37,6	33,6	22,5
<i>Herav</i>										
Kontante innbetalinger	46,3	37,1	28,1	22,9	20,4	19,5	15,0	13,2	11,6	8,9
Kontobelastninger	27,1	27,4	24,5	29,2	32,4	28,3	27,1	24,4	22,0	13,7
Diverse giro registrert i bank	18,1	14,2	13,0	-	0,0	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0
Bedriftsterminalgiro og nettbank med anvisning	17,5	14,3	13,7	9,4	6,3	5,6	4,9	4,2	3,0	2,6

Tabell 27: Girotjenester (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Giro totalt	:	:	4 464,6	5 534,0	5 595,1	5 673,0	5 750,5	6 474,6	8 482,4	7 789,5
Elektronisk giro totalt	:	:	3 223,2	4 444,4	4 720,0	5 156,0	5 290,9	6 091,6	8 132,0	7 506,1
Bedriftsterminalgiro	2 310,6	2 779,2	3 041,1	4 185,7	4 372,2	4 716,2	4 678,4	5 225,3	6 553,4	2 976,6
Nettbank	:	:	7,3	39,7	93,3	197,3	409,1	650,7	1 351,8	4 272,8
<i>Herav</i>										
nettbank - løsninger for personkunder	:	:	7,3	39,7	93,3	197,3	:	332,6	436,4	517,3
nettbank - løsninger for bedriftskunder	-	-	-	-	-	-	:	318,1	915,4	3 755,6
Telegiro	11,3	22,8	31,0	55,6	52,5	57,6	54,3	51,0	48,4	43,8
Direkte debiteringer	118,7	133,6	143,8	163,5	202,0	184,8	149,2	164,6	178,5	212,9
Blankettbasert giro totalt	1 480,9	1 423,2	1 241,4	1 089,5	875,2	516,9	459,6	383,0	350,4	283,4
Brevgiro	858,0	830,2	649,8	597,6	527,7	195,5	175,7	184,6	161,1	139,0
Giro innlevert på ekspedisjonssted totalt	569,7	557,2	561,0	473,9	336,1	301,6	273,8	193,3	184,0	139,8
<i>Herav</i>										
Kontante innbetalinger	188,4	179,1	126,5	143,8	111,5	99,7	79,8	57,2	81,0	83,9
Kontobelastninger	206,5	247,8	308,5	330,1	224,6	189,0	190,0	136,1	103,1	55,9
Diverse giro registrert i bank	174,8	130,3	126,0	-	0,0	12,9	3,9	0,0	0,0	0,0
Bedriftsterminalgiro og nettbank med anvisning	53,2	35,8	30,6	18,1	11,4	7,0	6,1	5,2	5,2	4,5

Tabell 28: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total kortbruk	255,4	314,4	374,7	429,1	496,3	562,9	625,0	703,2	784,8	864,4
<i>Herav</i>										
Debetkort	244,9	301,2	358,0	410,0	473,7	536,5	596,4	669,5	743,6	815,7
Faktureringskort	7,8	10,6	11,7	12,5	13,9	14,8	13,9	14,8	16,6	21,1
Kredittkort	1,7	2,6	4,9	6,7	8,7	11,6	14,6	18,8	24,7	30,0
BankAsept-kort	232,8	285,1	337,9	385,0	441,1	497,0	548,3	615,3	681,7	750,1
Nasjonale kredittkort	1,2	1,4	1,7	1,9	2,4	2,8	3,5	3,7	3,9	4,2
GE Money Bank AS	:	:	:	0,7	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
DnB NOR Kort	:	:	:	1,2	1,5	1,8	2,1	2,2	2,3	2,4
Entercard AS	-	-	-	-	-	0,1	0,5	0,7	0,8	1,0
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	21,4	27,9	35,1	42,2	52,8	63,0	73,2	84,2	99,2	110,1

Tabell 29: Samlet bruk av norske betalingskort. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total kortbruk	166,4	204,6	242,6	277,1	314,6	354,3	378,0	408,6	436,9	485,8
<i>Herav</i>										
Debetkort	151,1	186,1	219,9	251,2	283,4	320,0	341,7	371,0	393,5	434,0
Faktureringskort	10,7	12,8	14,3	15,3	17,2	18,1	17,5	16,9	18,1	21,8
Kredittkort	4,5	5,7	8,4	10,8	14,0	16,2	18,8	20,7	25,3	30,1
BankAsept-kort	141,5	173,3	204,4	232,3	259,8	292,3	309,7	335,7	354,1	391,8
Nasjonale kredittkort	3,8	4,2	4,5	5,1	5,4	6,0	6,2	4,5	4,5	5,3
GE Money Bank AS	1,4	1,5	1,7	1,9	2,1	2,4	2,5	1,0	1,0	1,6
DnB NOR Kort	2,4	2,6	2,6	3,2	3,2	3,5	3,4	3,2	3,2	3,3
Entercard AS	-	-	-	-	-	0,1	0,3	0,3	0,4	0,4
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	21,1	27,1	33,7	39,7	49,4	56,0	62,0	68,4	78,2	88,8

Tabell 30: Samlet bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Samlet bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	25,2	32,5	40,4	48,5	59,6	70,5	81,3	93,0	109,3	123,1
American Express	1,6	2,0	2,2	2,4	3,0	3,4	3,4	3,8	3,9	4,4
Diners Club	3,7	4,3	5,1	5,4	5,9	6,2	5,8	6,0	6,1	6,1
MasterCard/Maestro	7,1	9,3	11,4	13,3	15,3	16,5	18,3	22,1	27,6	34,0
VISA	12,8	17,0	21,7	27,3	35,3	44,4	53,9	61,1	71,6	78,7
<i>Herav</i>										
Bruk av utenlandske betalingskort i Norge	3,8	4,6	5,3	6,2	6,7	7,5	8,1	8,8	10,0	13,0
Bruk av norske betalingskort i Norge og utlandet	21,4	27,9	35,1	42,2	52,8	63,0	73,2	84,2	99,2	110,1

Tabell 31: Samlet bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Samlet bruk av betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	24,3	30,9	38,1	45,2	54,8	61,9	68,0	75,3	86,7	101,1
American Express	2,6	3,1	3,5	4,3	4,2	4,7	4,6	4,6	4,6	4,8
Diners Club	4,1	4,8	5,6	6,0	6,8	7,1	7,0	6,8	6,8	7,2
MasterCard/Maestro	7,1	9,6	12,1	14,0	16,8	18,1	19,5	22,5	26,5	31,0
VISA	10,5	13,4	16,9	20,8	27,0	32,0	36,9	41,4	48,8	58,1
<i>Herav</i>										
Bruk av utenlandske betalingskort i Norge	3,2	3,8	4,4	5,5	5,4	5,8	5,9	6,9	8,5	12,3
Bruk av norske betalingskort i Norge og utlandet	21,1	27,1	33,7	39,7	49,4	56,0	62,0	68,4	78,2	88,8

Tabell 32: Varekjøp med norske betalingskort (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Varekjøp i alt	156,1	207,5	264,6	317,7	385,9	447,0	513,8	593,2	676,1	756,4
BankAsept-kort	137,6	184,2	234,8	282,7	342,5	394,7	451,7	519,7	588,4	658,4
Nasjonale kredittkort	0,5	0,4	0,7	0,8	0,9	1,3	1,9	2,1	2,2	2,9
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	18,1	22,9	29,1	34,2	42,4	51,1	60,2	71,4	85,5	95,1

Tabell 33: Varekjøp med norske betalingskort (milliarder kroner)*

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Varekjøp i alt	80,4	104,1	134,6	164,1	162,8	182,5	204,5	233,2	261,5	310,6
BankAsept-kort	60,0	82,8	107,2	133,1	125,0	140,1	157,2	181,6	201,7	240,4
Nasjonale kredittkort	2,1	1,9	3,1	3,5	3,3	3,7	4,0	2,2	2,2	3,4
Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper	18,3	19,4	24,3	27,5	34,5	38,7	43,3	49,4	57,7	66,8

*) Tall inntil 1999 er inklusive kontantuttak ved betalingsterminaler

Tabell 34: Sjekk (millioner transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total sjekkbruk	17,1	12,9	9,4	6,3	4,0	2,9	2,1	1,5	1,2	0,8
Sparebanker	9,8	7,4	5,6	3,9	2,5	1,9	1,3	1,0	:	:
Forretningsbanker	7,3	5,5	3,8	2,4	1,5	1,0	0,8	0,5	:	:

Tabell 35: Sjekk (milliarder kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total sjekkbruk	255,5	220,5	182,7	139,0	102,4	72,5	64,4	44,9	42,5	32,9
Sparebanker	103,9	87,8	72,6	65,9	47,1	37,1	29,7	21,9	:	:
Forretningsbanker	151,6	132,7	110,1	73,1	55,3	35,5	34,7	23,0	:	:

Tabell 36: Bruk av betalingskort over landegrensene. Kontantuttak og varekjøp (tusen transaksjoner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	13 483	17 280	21 419	25 647	29 702	34 003	40 125	45 729	55 604	64 382
Bruk av norske betalingskort i utlandet	9 573	12 530	15 800	18 986	22 560	26 153	31 480	36 188	44 825	50 742
Nasjonale kredittkort	0	1	1	2	1	-	-	0	0	0
American Express	610	750	844	968	722	714	708	691	700	731
Diners Club	725	816	899	900	927	893	874	1 128	1 053	849
MasterCard/Maestro	1 936	2 747	3 500	3 983	4 393	4 514	4 988	5 496	6 043	8 021
VISA	6 168	8 042	10 326	12 805	16 132	19 638	24 704	28 496	36 703	40 965
Eufiserv	134	174	230	328	385	394	206	377	326	176
<i>Herav</i>										
Kontantuttak	1 752	3 845	4 528	5 806	6 286	7 129	8 299	9 187	10 153	11 129
Bruk av utenlandske betalingskort i Norge	3 910	4 750	5 618	6 661	7 142	7 850	8 645	9 541	10 779	13 640
American Express	246	279	289	605	578	758	768	415	440	718
Diners Club	186	231	256	269	260	246	220	198	194	189
MasterCard/Maestro	1 508	1 730	1 983	2 096	2 266	2 412	2 541	3 105	3 268	4 691
VISA	1 872	2 359	2 798	3 262	3 627	4 089	4 576	5 118	6 139	7 440
Eufiserv	98	151	293	429	411	345	540	705	738	602
<i>Herav</i>										
Utlendingers kontantuttak i Norge	717	539	1 296	1 561	1 155	1 304	1 384	1 418	1 495	1 259

Tabell 37: Bruk av betalingskort over landegrensene. Kontantuttak og varekjøp (millioner kroner)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	12 463	16 109	20 294	24 980	28 708	31 390	35 273	40 557	48 236	58 160
Bruk av norske betalingskort i utlandet	9 269	12 336	15 846	19 484	23 280	25 557	29 341	33 640	39 774	45 902
Nasjonale kredittkort	0	1	1	2	2	-	-	0	0	0
American Express	718	861	905	1 490	977	952	870	878	891	923
Diners Club	769	892	1 033	1 038	1 135	1 095	1 243	1 483	1 628	1 662
MasterCard/Maestro	1 958	2 794	3 725	4 301	4 905	4 883	5 214	5 851	6 411	8 168
VISA	5 824	7 788	10 182	12 653	16 261	18 627	22 014	25 428	30 844	35 149
<i>Herav</i>										
Kontantuttak	2 515	5 333	6 490	8 388	9 509	10 598	11 917	13 287	14 934	16 085
Bruk av utenlandske betalingskort i Norge	3 194	3 773	4 448	5 496	5 428	5 833	5 932	6 917	8 462	12 258
American Express	467	513	560	1 159	594	623	504	508	532	610
Diners Club	141	170	187	201	198	186	167	149	139	131
MasterCard/Maestro	1 196	1 387	1 615	1 694	1 928	2 078	2 133	2 670	2 914	3 659
VISA	1 390	1 703	2 086	2 442	2 708	2 946	3 128	3 590	4 877	7 858
<i>Herav</i>										
Utlendingers kontantuttak i Norge	915	716	1 478	1 504	1 518	1 700	1 708	1 923	2 155	1 847

Tabell 38: Overførsler over landegrensene med valutasjekker, Valutagirot, Money Gram og Western Union (tusen transaksjoner)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Overførsler fra Norge til utlandet	588	452	239	80	71	68	149
Overførsler til Norge fra utlandet	578	392	299	158	234	231	268

F Priser i betalingsformidlingen

Tabell 39: Listepriiser på innenlandske betalingstransaksjoner, betalingsmottak og kontantuttak. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker per 1. januar hvert år

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Betalingstransaksjoner										
Giro										
<i>Elektroniske girotjenester</i>										
Telegiro	2,45	2,33	2,31	2,38	2,45	2,44	2,38	2,14	2,15	2,27
Nettbank - Løsninger for personkunder		1,98	2,03	1,91	1,89	1,86	1,85	1,88	2,02	2,06
Avtalegiro								2,09	2,03	2,17
Direkte Remittering uten melding	1,62	1,64	1,59	2,07	2,73	2,82	2,85	2,99	3,28	3,27
Direkte Remittering med melding	3,12	3,53	3,44	4,02	4,25	4,78	4,88	5,19	5,46	5,53
Direkte Remittering med KID	1,09	1,02	0,99	1,03	1,31	1,38	1,38	1,47	1,52	1,57
Annen bedriftsterminalgiro uten melding	1,20	1,26	1,20	1,91	1,96	2,07	2,03	1,62	2,78	1,71
Annen bedriftsterminalgiro med melding	2,78	3,08	3,03	3,14	3,58	3,61	3,68	3,80	3,62	3,74
Annen bedriftsterminalgiro med KID	0,93	0,91	0,92	0,88	0,98	0,99	1,01	1,02	1,54	1,81
<i>Nettbank - Løsninger for bedriftskunder</i>										
Lønnsutbetaling										1,21
Utbetaling uten melding										0,68
Utbetaling med KID										1,40
Utbetaling med melding										3,48
Utbetalingsanvisning										46,87
<i>Blankettbaserte girotjenester</i>										
Brevgiro	3,88	4,04	4,25	4,84	5,14	5,67	6,36	6,52	6,91	6,92
Giro skranke/konto	12,73	13,30	15,28	16,92	18,59	25,10	26,01	29,99	33,17	33,37
Giro skranke/kontant	17,95	18,46	23,40	25,67	27,37	31,69	32,50	41,58	40,89	42,00
Direkte Remittering med anvisning	22,52	23,12	25,72	27,78	30,01	32,64	33,70	35,69	46,65	46,54
Annen bedriftsterminalgiro med anvisning	22,35	23,41	25,01	26,06	30,11	32,61	33,58	35,27	46,06	37,31
Betalingskort										
Betalingsterminal (EFTPOS)	2,20	2,13	2,07	2,19	2,24	2,07	2,07	2,11	2,50	2,37
Sjekk										
Personsjekk	9,79	10,72	12,30	15,00	20,07	20,70	21,13	20,64	27,58	27,32
Næringsjekk	9,82	10,46	12,31	15,13	22,05	22,79	23,94	24,01	27,78	27,48
Betalingsmottak										
Giro										
<i>Elektroniske girotjenester</i>										
Avtalegiro	1,52	1,60	1,51	1,38	1,42	1,42	1,42	1,53	1,39	1,41
Optisk lesbare blanketter (OCR) - Arkiv	0,82	0,80	0,79	0,93	1,15	1,15	1,17	1,15	1,22	1,23
GiroFax							0,02	0,16	0,09	0,08
GiroMail							0,00	0,06	0,01	0,01
<i>Blankettbaserte girotjenester</i>										
Optisk lesbare blanketter (OCR) - Retur	2,38	2,40	2,12	3,39	3,81	3,70	3,85	3,82	4,05	4,39
Kontantuttak										
Minibank										
Egen minibank utenom åpningstid	3,31	3,49	3,79	3,78	4,28	3,76	3,69	3,89	4,07	3,86
Andre bankers minibank i åpningstid	1,95	2,25	2,19	2,64	4,00	3,89	4,09	4,72	5,14	6,38
Andre bankers minibank utenom åpningstid	4,40	4,44	4,46	4,32	4,81	4,79	4,91	5,49	5,53	6,78

Tabell 40: Priser på overførsler fra Norge til land i EU/EØS området. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker

	Elektronisk oppdrag/ Fullstendig elektronisk prosessering				Elektronisk oppdrag/ Banken utfører noen oppgaver manuelt				Manuelt oppdrag			
	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006
	Ordinær SWIFT-overførsel i norske kroner											
Uten BIC og IBAN, kr 100	66,39	66,50	66,90	58,52	77,86	77,76	77,52	80,57	125,50	125,71	130,28	131,20
Uten BIC og IBAN, kr 2 500	66,78	66,88	67,28	59,87	82,76	82,66	78,40	81,36	132,66	132,83	134,71	136,37
Med BIC og IBAN, kr 100	55,55	55,48	55,17	40,21	68,12	68,12	65,99	71,47	114,55	114,76	119,33	119,77
Med BIC og IBAN, kr 2 500	55,93	55,87	55,55	40,62	86,78	86,78	71,08	73,26	121,71	121,88	123,76	125,00
Ordinær SWIFT-overførsel i euro												
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	66,39	66,50	66,90	58,52	77,86	77,76	77,52	80,57	125,50	125,71	130,28	131,20
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 2 500	66,78	66,88	67,28	59,87	82,76	82,66	78,40	81,36	132,66	132,83	134,71	136,37
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	42,77	34,91	34,17	31,96	68,12	68,12	65,99	64,60	114,55	98,11	102,67	104,88
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 2 500	43,16	35,29	34,55	32,37	86,78	86,78	71,08	66,39	121,71	105,22	107,11	110,11
SWIFT hasteoverførsel i norske kroner												
Uten BIC og IBAN, kr 100	279,93	280,55	288,66	260,05	279,93	280,55	292,39	301,49	341,84	346,37	356,62	351,70
Uten BIC og IBAN, kr 50 000	296,64	292,11	296,21	291,78	296,64	292,11	299,94	311,26	360,72	360,10	366,90	363,88
Uten BIC og IBAN, kr 150 000	311,63	311,01	307,45	298,73	311,63	311,01	312,41	328,36	375,84	377,69	379,50	367,30
Med BIC og IBAN, kr 100	269,55	270,17	278,01	277,17	269,55	270,17	281,74	271,41	331,46	336,00	346,25	342,12
Med BIC og IBAN, kr 50 000	286,27	281,73	285,55	287,23	286,27	281,73	289,29	302,12	350,34	349,73	356,52	354,30
Med BIC og IBAN, kr 150 000	301,25	300,63	296,80	289,44	301,25	300,63	301,76	353,48	365,46	367,31	369,12	357,72
SWIFT hasteoverførsel i euro												
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	279,93	280,55	288,66	260,05	279,93	280,55	292,39	301,49	341,84	346,37	356,62	351,70
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	296,64	292,11	296,21	291,78	296,64	292,11	299,94	311,26	360,72	360,10	366,90	363,88
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	311,63	311,01	307,45	298,73	311,63	311,01	312,41	328,36	375,84	377,69	379,50	367,30
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	269,55	270,17	278,01	269,59	269,55	270,17	281,74	263,92	331,46	336,00	346,25	332,93
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	286,27	281,73	285,55	279,66	286,27	281,73	289,29	294,64	350,34	349,73	356,52	345,11
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	301,25	300,63	296,80	281,86	301,25	300,63	301,76	346,00	365,46	367,31	369,12	348,53
Sjekker til utlandet												
Beløp tilsvarende kr 100	-	-	-	-	149,84	157,51	157,51	155,83	193,29	199,80	199,80	193,36
Beløp tilsvarende kr 2 500	-	-	-	-	151,53	159,20	159,20	162,04	201,27	205,73	205,73	202,53

Tabell 41: Priser på overførser fra Norge til land utenfor EU/EØS området. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker

	Elektronisk oppdrag/ Fullstendig elektronisk prosessering				Elektronisk oppdrag/ Banken utfører noen oppgaver manuelt				Manuelt oppdrag			
	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006
Ordinær SWIFT-overførsel i norske kroner												
Uten BIC og IBAN, kr 100	64,29	65,28	66,90	55,57	75,67	80,63	77,38	79,69	123,46	128,62	130,28	129,91
Uten BIC og IBAN, kr 2 500	64,67	65,66	67,28	56,92	81,00	84,72	78,31	80,48	130,62	134,50	134,71	134,70
Med BIC og IBAN, kr 100	55,55	55,66	55,34	40,95	65,99	70,01	65,30	73,77	114,55	118,88	119,33	120,21
Med BIC og IBAN, kr 2 500	55,93	56,04	55,72	41,36	71,31	74,10	66,24	75,56	121,71	124,76	123,76	125,00
Ordinær SWIFT-overførsel i euro												
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	64,29	65,28	66,90	55,57	75,58	80,54	77,38	79,69	123,46	128,62	130,28	129,91
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 2 500	64,67	65,66	67,28	56,92	80,54	84,25	78,31	80,48	130,62	134,50	134,71	134,70
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	42,77	42,88	42,56	40,69	53,30	57,33	52,71	73,52	114,55	118,88	119,33	120,21
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 2 500	43,16	43,26	42,95	41,10	58,25	61,04	53,65	75,31	121,71	124,76	123,76	125,00
SWIFT hasteoverførsel i norske kroner												
Uten BIC og IBAN, kr 100	277,89	279,35	288,66	255,00	277,89	279,35	292,39	299,89	339,80	345,17	356,62	350,09
Uten BIC og IBAN, kr 50 000	294,60	290,91	296,21	286,72	294,60	290,91	299,94	309,66	358,68	358,90	366,90	362,27
Uten BIC og IBAN, kr 150 000	309,59	309,81	307,45	293,67	309,59	309,81	312,41	326,75	375,00	376,48	379,50	365,69
Med BIC og IBAN, kr 100	269,55	270,17	278,01	277,17	269,55	270,17	281,74	271,41	331,46	336,00	346,25	342,12
Med BIC og IBAN, kr 50 000	286,27	281,73	285,55	287,23	286,27	281,73	289,29	302,12	350,34	349,73	356,52	354,30
Med BIC og IBAN, kr 150 000	301,25	300,63	296,80	289,44	301,25	300,63	301,76	353,48	365,46	367,31	369,12	357,72
SWIFT hasteoverførsel i euro												
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	277,89	279,35	288,66	255,00	277,89	279,35	292,39	299,89	339,80	345,17	356,62	350,09
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	294,60	290,91	296,21	286,72	294,60	290,91	299,94	309,66	358,68	358,90	366,90	362,27
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	309,59	309,81	307,45	293,67	309,59	309,81	312,41	326,75	375,00	376,48	379,50	365,69
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	269,55	270,17	278,01	269,59	269,55	270,17	281,74	263,92	331,46	336,00	346,25	332,93
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	286,27	281,73	285,55	279,66	286,27	281,73	289,29	294,64	350,34	349,73	356,52	345,11
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	301,25	300,63	296,80	281,86	301,25	300,63	301,76	346,00	365,46	367,31	369,12	348,53
Sjekker til utlandet												
Beløp tilsvarende kr 100	-	-	-	-	149,84	157,51	157,51	155,83	193,29	199,77	199,80	193,36
Beløp tilsvarende kr 2 500	-	-	-	-	153,96	159,20	159,20	162,04	201,27	205,73	205,73	202,53

Tabell 42: Priser på mottak av beløp i Norge fra utlandet. Veiet gjennomsnitt (kroner) i et utvalg banker

	Betalmingsmottak fra land i EØS-området				Betalmingsmottak fra land utenfor EØS-området			
	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006	01.12.2004	01.01.2005	01.03.2005	01.01.2006
Mottak av euro								
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	37,35	35,76	37,57	27,20	37,35	35,76	38,77	29,53
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	97,48	96,43	92,97	86,38	97,48	97,89	96,84	93,02
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	97,48	97,89	96,84	93,02	97,48	97,89	96,84	93,02
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	37,35	8,95	9,50	7,31	37,35	35,76	37,53	10,79
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	97,48	21,57	18,57	13,18	97,48	97,89	93,54	39,94
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	97,48	95,81	94,76	29,58	97,48	97,89	96,84	45,03
Mottak av annen valuta								
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	37,35	37,35	38,77	32,97	37,35	37,35	38,77	32,97
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	97,48	97,89	96,84	96,47	97,48	97,89	96,84	96,47
Uten BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	97,48	97,89	96,84	96,47	97,48	97,89	96,84	96,47
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 100	37,35	36,87	38,29	32,97	37,35	37,35	38,77	32,97
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 50 000	97,48	95,81	94,76	96,47	97,48	97,89	96,84	96,47
Med BIC og IBAN, beløp tilsvarende kr 150 000	97,48	95,81	94,76	96,47	97,48	97,89	96,84	96,47

Tabell 43: Prislister for deltakelse i Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Kroner

Årsavgifter									
Deltakerkategori	Masse- oppgjør	SWIFT- oppgjør	Verdipapir- oppgjør	NOS- oppgjør	Infra- struktur avgift ¹	Grunn- avgift pant for lån	Tilleggs- avgift pant i utlandet	Scandi- navian Cash Pool	
Banker med forvaltningskapital over 100 mrd	100 000	100 000	100 000	100 000	550 000	200 000	150 000	15 000	
Banker med forvaltningskapital mellom 40 og 100 mrd og filialer av utenlandske banker	80 000	80 000	80 000	80 000	450 000	150 000	125 000	15 000	
Banker med forvaltningskapital mellom 40 og 10 mrd	60 000	60 000	60 000	60 000	350 000	100 000	100 000	15 000	
Banker med forvaltningskapital under 10 mrd	40 000	40 000	40 000	40 000	20 000	15 000	75 000	15 000	
Verdipapirforetak / meglere			100 000	100 000	20 000				
Transaksjonsavgifter²									
Deltakerkategori	Manuelle brutto- transaksjoner		STP transaksjoner		Endring av pant				
Banker	45		3		150				
Pengemeglere	45								

(1) Gjelder per bank / pengemegler

(2) Kun debettransaksjoner belastes for transaksjonsavgift. Transaksjoner med Norges Bank som motpart belastes ikke for avgift (kontanter, F-lån, F-innskudd, valutaswapper, m.v.).

Tabell 44: Prisliste for bankenes inn- og utlevering av kontanter i Norges Banks depoter. Kroner

Type avgift/gebyr ¹	Innlevering	Utlevering
Ekspedisjonsavgift, fast del		
Sedler, pr ekspedisjon	100,-	100,-
Mynt, pr ekspedisjon	100,-	100,-
Ekspedisjonsavgift, variabel del		
Sedler, pr pakke à 500 sedler	6,-	6,-
Mynt, pr standard enhet (150 ruller)	30,-	30,-
Feilsortering, feil i innleveringsgebyr²		
For stor andel gode sedler levert inn som slitte	0,-	
Falsk seddel	0,-	

(1) Prisene gjelder ikke avgiftsfrie byttransaksjoner, eller innlevering av ikke resirkulerbare sedler og mynt.

(2) Gebyrer vil eventuelt bli innført på et senere tidspunkt.

Definisjoner

e-penger: en pengeverdi representert ved en fordring på utstederen som er 1) lagret på et elektronisk medium, 2) utstedt etter mottak av midler, og 3) anerkjent som betalingsmiddel av andre foretak enn utstederen.

Giro:

Med giro menes både kredit og debet overførslar av beløp fra en bankkonto til en annen. Begrepet omfatter både blankettbaserte og elektroniske betalinger mellom kunder.

Autogiro: En elektronisk innkrevningsrutine hvor bedrifter kan få trukket utestående fordringer direkte fra sine kunders konti ved forfall (se også *direkte debiteringer*).

Avtalegiro: Banken foretar automatisk betaling fra konto av faste regninger på forfallsdato (se også *direkte debiteringer*).

Bedriftsterminalgiro: Betalingsløsninger for bedrifter utenom Internett. Løsningene forutsetter at programvare er installert lokalt hos brukeren/bedriften. Brukes til enkeltbetalinger, masseutbetalinger av beløp til betalingsmottakere med og uten konto, kontoreguleringer, o.a.

Brevgiro: Betaleren sender blankettgiro i konvolutt i posten til BBS, via banken eller til BBS direkte, i stedet for å levere blankettene i banken over skranke.

Direkte debiteringer: Autogiro og Avtalegiro og t.o.m. 2001; DataGiro Direkte Trekk, DataGiro Terminbetaling og DataGiro Medlemsbetaling.

Direkte Remittering: Tjeneste tilsvarende Bedriftsterminalgiro opprettet av BBS.

eFaktura: Elektronisk Faktura som sendes ferdig utfylt (med KID, kontonummer, etc.) til kundens nettbank. Kunden må selv bekrefte betalingen.

Giro med anvisning: Giroblankett uten betalingsmottakerens kontonummer som må leveres i banken for mottak av beløp.

KID: Kundeidentifikasjonsnummer. En sifferrekke som på en entydig måte identifiserer hvem som har foretatt betalingen. Flere opplysninger om betaler kan være lagt inn i kundeidentifikasjonen.

Nettbank: Hjemmebanktjenester og betalingsløsninger for bedrifter over Internett.

OCR: Optical Character Recognition. Blankettgiro med kode slik at beløpet kan registreres og innkreves elektronisk av betalingsmottakeren. **OCR Arkiv:** Blanketten beholdes av banken. **OCR Retur:** Blankett som sendes i retur til betalingsmottakeren.

Telefoniske overførslar/Telegiro: Konto til konto overførslar av beløp ved bruk av telefon.

Kort:

BankAxept-kort: Debetkort som er utstedt av norske banker og knyttet opp mot bankkonto for bruk i Norge.

Betalingskort: Debet-, fakturerings- og kredittkort.

Betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper: Betalingskort som er utstedt med bakgrunn i en direkte lisens fra internasjonalt kortselskap (Visa/MasterCard/American Express/Diners Club).

Debetkort. Betalingskort der man disponerer over innskudd på og kreditt tilknyttet bankkonto. Brukers konto belastes hver gang kortet brukes.

EFTPOS (Electronic Funds Transfer at Point Of Sale): Betalinger og kontantuttak ved bruk av betalingskort i elektroniske betalingsterminaler i butikker mv.

Faktureringskort: Betalingskort som ikke er tilknyttet bankkonto. Brukeren får med visse tidsintervall samlefaktura som betales kortutsteder med annet betalingsinstrument. Brukeren får kreditt via betalingsutsettelsen, mens brukerstedet / betalingsmottakeren får oppgjør fra kortselskapet.

Kombinerte betalingskort: Betalingskort som har to av følgende tre funksjoner, BankAxept-kort, nasjonale kredittkort og/eller betalingskort opprettet av internasjonale kortselskaper.

Kredittkort: Betalingskort med en kreditt som kan avtales nedbetalt uavhengig av kortbruken.

Nasjonale kredittkort er kort med en kredittgrense knyttet til kortet. Kortene er til innenlands bruk og er utstedt av eller i samarbeid med DnB NOR Kort, Entercard AS eller GE Money Bank.

Oljeselskapenes kort: Kort som kun benyttes til betalinger i oljeselskapenes egne terminaler. Disse defineres derfor ikke som betalingskort.

Pengeoverføringer:

Debetoverføring: Pengeoverføring igangsatt av mottakeren

Kreditoverføring: Pengeoverføring igangsatt av betaleren

Systemer og institusjoner:

Money Gram/Western Union: Egne nettverk for betalinger over landegrensene.

NBO: Norges Banks Oppgjørssystem.

NICS (Norwegian Interbank Clearing System): Et system for avregning av massebetalinger og små SWIFT-betalinger. Systemet er også viktigste transaksjonsvei inn til Norges Bank. Systemet er eiet av bankene i fellesskap og driftes av BBS.

NOS: Norsk Oppgjørssentral ASA.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications): et elektronisk nettverk (system) for overførsel av meldinger. Brukes ved overførsler av større beløp eksempelvis mellom banker, og særlig til overførsler over landegrensene.

VPO: Verdipapiroppgjøret.

VPS: Verdipapirsentralen ASA.

Forklaringer til tabellene

Hensikten med denne oversikten er å gi nærmere opplysninger om kilder for tallmaterialet, datakvaliteten, beregningsmåter for gjennomsnittstall og nærmere om innholdet i enkelte tabeller. Tabellene gir oversikt over betalingssystemets infrastruktur, bruk av ulike betalingsinstrumenter og mengde kontanter og kontopenger i Norge i årene 1996 – 2005, samt listeprisene på ulike betalingstjenester i årene 1997 - 2006.

Kilder

- Kilden til statistikken for *kontanter* er Norges Bank.
- Opplysninger om *giro, sjekk, BankAxept-kort, minibanker, betalingsterminaler eiet av banker og varekjeder og overførsler over landegrensene* er innhentet fra FNH, Sparebankforeningen i Norge, Entercard A/S, Bankenes Betalingssentral (BBS), EDB Business Partner ASA, Nordea Bank Norge ASA, DnB NOR Bank ASA, Fokus Bank ASA, Danske Bank, Forex Bank Norge, Sparebanken Sør, Fexco Money Transfer Norway AS og Western Union Int. Bank GmbH NUF.
- Opplysninger om *andre betalingskort enn BankAxept-kort og betalingsterminaler eiet av oljeselskaper* er innhentet fra Teller A/S, SEB Kort AB (Oslofilialen), DnB NOR Kort, Nordea Bank Norge ASA, GE Money Bank, Ikano Finans AS, Statoil ASA, Esso Norway A/S, A/S Norske Shell, Hydro Texaco AS og ConocoPhillips JET A/S.
- Opplysninger til oversikten over avregning og oppgjør er hentet fra Norges Bank, VPS og NICS Operatørkontor. Øvrige opplysninger er innhentet fra SSB, Post- og Teletilsynet og Kredittilsynet.
- Opplysninger om *listepriser i betalingsformidlingen*, bygger på en utvalgsundersøkelse som omfatter 24 forretnings- og sparebanker. Forretnings- og sparebankene i undersøkelsen utgjorde 87 prosent av bankgruppenes markedsandeler målt etter innskudd på transaksjonskonti 30. november 2005. Prisene er hentet fra bankenes prislister 1. januar i årene 1997-2006.
- Opplysninger om *bankenes inntekter fra betalingsformidling* er hentet fra Norges Banks database for bankstatistikk (ORBOF) og er basert på bankenes offisielle regnskaper.

Generelle merknader:

Frem til og med 2003 presenteres en rekke tall fordelt på forretnings- og sparebanker, men fra og med 2004 har det bare blitt publisert opplysninger for bankene samlet som følge av fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR i januar 2004.

Enkelte tall er revidert i forhold til tidligere års rapporter. Norges Bank bes oppgitt som kilde når tall fra denne rapporten gjengis.

Kommentarer til enkelte tabeller:

Tabell 7 - 9. Gjennomsnittlig daglig omsetning i NBO og NICS: Tall for 1999 dekker perioden mai – desember 1999. Tall for 2000 og senere gjelder hele året. Det er noe usikkerhet knyttet til statistikken som gjelder NICS-masseoppkjøret.

Tabell 13 og 14. Utnyttelse av minibanknettverket: Opplysningene om uttak fra andre bankers minibanker til og med 2002 er anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet.

Tabell 15. Antall betalingsterminaler (EFTPOS) og antall steder med betalingsterminaler: Antall betalingsterminaler eiet av oljeselskaper til og med 1998 omfatter ikke terminaler eiet av FINA (kjøpt opp av Shell 4. mars 1999), mens tall fra og med 1999 er inklusive disse terminalene. Opptellingen av steder med betalingsterminaler gjelder den enkelte butikk, det enkelte postkontor med videre. Statistikken gir kun oversikt over terminaler som aksepterer BankAxept-kort.

Tabell 18. Antall betalingskort: Til og med 1997 manglet opplysninger om bankkort fra 8 prosent av forretningsbankene målt etter bankenes andel av innskudd på anfordring. Fra og med 1998 har andelen banker uten opplysninger vært ubetydelig. Tabellen viser at antall fysiske kort er lavere enn antall funksjoner i kortene. Det skyldes at det er mange kombinerte kort (det vil si kort med to funksjoner, se definisjonslisten).

Tabell 20 og 21. Kontantuttak:

Kontantuttak over skranke: Andelen forretningsbanker med opplysninger utgjorde om lag 90 prosent av forretningsbankmarkedet målt etter innskudd på anfordring til og med 1999. Fra og med 2000 gjelder opplysningene om antall uttak samtlige forretnings- og sparebanker, mens volumtall er anslått av Norges Bank på bakgrunn av opplysninger fra et utvalg banker.

Kontantuttak ved varekjøp: Kontantuttak ved bruk av kort i terminaler som aksepterer BankAxept-kort og som eies av banker, varekjeder og oljeselskaper. Fordelingen mellom forretnings- og sparebanker og volum for perioden 2000 - 2005 er delvis anslått av Norges Bank og BBS.

Tabell 22 - 27. Girotjenester og betalinger ved bruk av innenlandske betalingstjenester og -instrumenter:

Giro: Omsetningstall for elektronisk giro, herunder bedriftsterminalgiro, til og med 2002 er delvis anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet. Tall for kontante innbetalinger med giroblanketter i 2005 er delvis anslått av Norges Bank i samråd med BBS.

Betalingskort: Betalinger, herunder varekjøp, med norske kort i Norge og utlandet. Omsetningen med BankAxept-kort til og med 1999 er inklusive uttak fra betalingsterminaler mens tall fra og med 2000 gjelder kun varekjøp. Andelen varekjøp i forhold til samlet omsetning (omsetning inklusive kontantuttak ved varekjøp) er delvis anslått av Norges Bank og BBS.

Tabell 33. Varekjøp med norske betalingskort: Tall for omsetning med BankAxept-kort ved varekjøp til og med 1999 inkluderer kontantuttak. Fra og med 2000 er kontantbeløpet skilt ut og presentert i en egen tabell (tabell 21), slik at omsetningen i tabell 33 kun gjelder varekjøp. Andelen varekjøp i forhold til samlet omsetning (omsetning inklusive kontantuttak) er delvis anslått av Norges Bank og BBS.

Tabell 34 og 35. Sjekk: Fordelingen av sjekker på forretnings- og sparebanker for årene 2000 – 2003 er delvis anslag grunnet ufullstendige data om fordelingen.

Tabell 36 og 37. Bruk av betalingskort over landegrensene: Tabellene gjelder i første rekke bruk (kontantuttak og varekjøp) av betalingskort opprettet av de internasjonale kortselskapene. I mindre enn 1 prosent av tilfellene benyttes også BankAxept-kort i Eufiserv-nettet. Enkelte registrerte utenlandske MasterCard / Maestro-transaksjoner i Norge gjelder JCB-kort (Japan Credit Bureau). Andelen slike transaksjoner har hittil vært ubetydelig. Fordelinger på kontantuttak og varekjøp for American Express til og med 2004 er anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet.

Tabell 39 - 42: Priser på innenlandske betalingstransaksjoner, betalingsmottak og kontantuttak og priser på grensekryssende transaksjoner: Prisstatistikken viser gjennomsnittspriser i bankene per betalingstransaksjon, betalingsmottak og kontantuttak. Statistikken gjelder standard priser i bankene i henhold til prislister. Gjennomsnittsprisene er fremkommet ved først å beregne gjennomsnitt for forretnings- og sparebankene som grupper og deretter gjennomsnitt for alle bankene samlet. Gjennomsnittsprisene for bankgruppene er beregnet ved å veie prisen per betaling/mottak i den enkelte bank med bankens andel av innskudd på transaksjonskonti. Gjennomsnittsprisen for alle bankene i undersøkelsen er beregnet ved å veie bankgruppens gjennomsnittspriser med deres reelle markedsandeler for betalingstjenester målt etter antall transaksjoner. På innenlandske betalinger kommer prisene som belastes betalingsmottakere i tillegg til prisene som belastes betalerne. Grensekryssende priser gjelder overførslar av faste beløp i og utenfor EØS-området med og uten opplysninger om BIC og IBAN. Prisene er også inndelt etter hvorvidt betalingsoppdraget er manuelt eller elektronisk og om betalingen prosesseres delvis manuelt eller helautomatisk. Prisene er eksklusive tilleggskostnader for kontante betalinger, tredjelands valuta, bekreftelser og eventuelle kostnader som betaleren må dekke for betalingsmottakeren. *Brevgiro (tabell 39):* Gjennomsnittsprisene gjelder for hver innsendt blankett. Porto for hver forsendelse kommer i tillegg. *Betalinger via nettbank – løsninger for personkunder (tabell 39):* Prisene gjelder betalinger med KID. *Avtalegiro (tabell 39):* Prisen per betalingsmottak gjelder avtalegiro uten melding.

Standardtegn i tabellene:

- : Opplysninger mangler/vil ikke bli offentliggjort
- Null
- 0 Mindre enn (den absolutte verdien av) 0,5 av den brukte enheten

